

TÜRKİYE SERMAYE PİYASASI

2021

TÜRKİYE SERMAYE PİYASASI 2021

HAZIRLAYANLAR

Ekin Fıkrıkoca-Asena
Gökben Altaş
Barış Yalın Uzunlu
Ceylan Anıl
Deniz Kahraman

TSPB Yayın No. 93

www.tspb.org.tr

Bu rapor Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (TSPB) tarafından bilgilendirme amacıyla hazırlanmıştır. Bu raporda yer alan her türlü bilgi, değerlendirme, yorum ve istatistikî değerler hazırlandığı tarih itibarıyla güvenilirliğine inanılan kaynaklardan elde edilerek derlenmiştir. Bilgilerin hata ve eksikliğinden ve ticari amaçla kullanılmasından doğabilecek zararlardan TSPB hiçbir şekilde sorumluluk kabul etmemektedir. Bu raporda yer alan bilgiler kaynak gösterilmek şartıyla yayınlanabilir.

İÇİNDEKİLER

1	EKONOMİ
1	DÜNYA EKONOMİSİ
4	TÜRKİYE EKONOMİSİ
9	FİNANSAL PİYASALAR
9	FİNANSAL PİYASALARDAKİ GELİŞMELER
10	ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRMALAR
22	FİNANSAL ARAÇLARIN GETİRİLERİ
23	SABİT GETİRİLİ MENKUL KIYMETLER
29	PAY SENETLERİ
36	VADELİ İŞLEMLER VE OPSİYONLAR
38	KALDIRAÇLI İŞLEMLER
39	YATIRIM FONLARI
47	YATIRIMCILAR
47	YATIRIM TERCİHLERİ
50	PAY SENEDİ YATIRIMCILARI
57	DEVLET İÇ BORÇLANMA SENEDİ YATIRIMCILARI
58	ÖZEL SEKTÖR BORÇLANMA SENEDİ YATIRIMCILARI
59	DİĞER MENKUL KIYMET YATIRIMCILARI
61	VARANT YATIRIMCILARI
61	YATIRIM FONU YATIRIMCILARI
63	EMEKLİLİK YATIRIM FONU YATIRIMCILARI

Ekonomi

Covid 19'e karşı aşılanmanın başlamasıyla iktisadi faaliyetler canlanırken, enflasyon artışa geçmiştir.

Dünya Ekonomisi

2019 sonlarında Çin'de baş gösteren ve 2020 yılı ilk çeyreğinde hızla dünyaya yayılan ve pandemi niteliği kazandığı Mart ayında Dünya Sağlık Örgütü tarafından tescil edilen Covid-19 salgını 6 milyonu aşkın insanın ölümüne ve milyonlarca kişinin sağlık sorunları yaşamasına yol açmış, sebep olduğu sosyal ve ekonomik zorlukların ötesinde geleceğe yönelik belirsizlikleri de yakın dönemde benzeri görülmemiş şekilde arttırmıştır. 2020 yılının son aylarından itibaren bilim insanları tarafından geliştirilen aşuların hastalığa karşı en savunmasız kesimlerden başlayarak toplum geneline uygulanmaya başlanmasıyla birlikte ekonomik faaliyetlere ve sosyal hayata konulan sınırlamalar da gevşetilmiştir. Bununla birlikte tüm ülkelerde aşılama oranı eş düzeyde ilerlememekte, düşük gelirli ülkelerin aşıya erişimi sınırlı kalmaktadır. Bu durum söz konusu ülkelerde yaşayanların sağlıklarını etkilemekle kalmamakta, küresel salgının yeni varyantlarla devam etme riskini de arttırmaktadır. Yine de, 2021 yılı itibarıyla, salgının beraberinde getirdiği ve yatırımlar ile hanehalkı tüketimini olumsuz etkileyen belirsizlik azalmış bulunmaktadır.

Diğer yandan son yıllarda etkisi günlük hayatta giderek daha fazla hissedilen iklim krizine yönelik olarak sene sonuna doğru Glasgow'da gerçekleştirilen 26. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı'nda (COP26) ülkeler, iklim değişikliğine karşı kömürün aşamalı olarak azaltılması taahhüdü, emisyon azaltma planlarının düzenli olarak gözden geçirilmesi ve gelişmekte olan ülkelere daha fazla finansal destek gibi önemli kararlar içeren bir anlaşma imzalamıştır. Türkiye de, konferans öncesinde Paris İklim Anlaşmasını onaylayarak yürürlüğe koymuştur.

İktisadi faaliyetlerin canlanması ve kuraklık sonucunda, metaller ve tarımsal ürünler gibi emtia fiyatlarında önemli oranda yükseliş kaydedilmiştir. Enerji fiyatlarının uluslararası piyasalarda %50 civarı arttığı hesaplanmaktadır. Emtia fiyatlarındaki artış, artan talep ve genişletici para politikaları vasıtasıyla enflasyonun küresel düzeyde yükselişine katkıda bulunmuştur. Uluslararası Para Fonu IMF tarafından Nisan 2022'de yayınlanan küresel ekonomik görünüm raporundaki tahminlere göre küresel enflasyon son 23 yılın en yüksek seviyesi olan %6,4'e yükselmiştir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında ise %5,3'lük seviyenin 1990'da kaydedilen %5,9'lük seviyeden sonra kaydedilmiş en yüksek seviye olduğu görülmektedir.

Nitekim, enflasyondaki artışa yanıt olarak ABD'de Fed Kasım ayında tahvil alımlarını azaltmaya başlamış, Avrupa Merkez Bankası da Aralık ayında pandemi dönemi devreye sokulan tahvil alımlarını 2022 yılının Mart ayında durduracağını

açıklamıştır. Gelişmekte olan bazı ülkelerin merkez bankaları da politika faizlerini arttırmaya başlamıştır. Ancak, birçok ülkede politika faizinin enflasyonun altında kalmaya devam ettiği görülmüştür.

Bununla birlikte, tıpkı aşılama seviyeleri arasındaki farklılık gibi, ülkelerin salgından etkilenme oranları ve büyüme performansları da farklılık göstermektedir. Salgının hareketliliği kısıtlayıcı etkisi ve küresel ticaret hacminin düşmesi neticesinde IMF tahminlerine göre küresel ekonominin 2020 yılındaki %3,1'lik daralma ertesinde 2021 yılında %6,1 oranında büyüdüğü tahmin edilmektedir. Milli gelirin gelişmiş ülkelerde reel olarak %5,2 oranında büyüdüğü, gelişmekte olan ülkelerde ise büyümenin %6,8 düzeyine çıktığı hesaplanmaktadır. Bununla beraber, Latin Amerika ve Sahra-altı Afrika'da ekonomik faaliyetlerin daha zayıf düzeyde kaldığı, gelişmekte olan Asya ve Avrupa ülkelerinde ise daha hızlı toparlandığı gözlenmektedir. Büyüme eğilimiyle işsizlik genelde 2020 yılına göre azalmışsa da, çoğu ülkede 2019 yılındaki seviyesinin üzerinde seyretmektedir.

Bu ortamda, pandemi ile mücadeleye destek olmak üzere Ağustos ayında IMF 2009 yılındaki küresel mali krizden bu yana ilk kez 650 milyar dolarlık özel çekme hakkını üye ülkelere tahsis etmiştir. Bu rezerv varlıklar herhangi bir taahhüt getirmeksizin üye ülkelerin yabancı para rezervlerini arttırmaktadır. IMF kuralları gereği tahsisat ülkelerin kotaları doğrultusunda yapılmışsa da, yüksek gelir seviyesindeki ülkelerin bu tutarları daha düşük gelirli ülkelere transfer etmesine yönelik mekanizmalar geliştirilmesi gündemdedir. Ekim ayındaki G-20 zirvesinde bu yönde bir taahhüt açıklanmış, ancak henüz bu yönde anlamlı bir gelişme olmamıştır.

Gelişmiş ülkelerde faiz artırımını beklenen ortamda, gelişmekte olan ülkelere portföy akımları da, Çin hariç bırakıldığında, zayıf kalmıştır. 2020'nin son aylarındaki girişlerin ardından 2021 yılı başından itibaren portföy akımlarının kademeli olarak zayıfladığı görülmektedir.

İşsizlik oranı pandemi öncesi seviyesine henüz dönmemişse de küresel olarak azalmıştır.

Altı milyonu aşkın insanın ölümüne, milyonlarcasının sağlık sorunları yaşamasına neden olan pandemi bazı farklı gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Pandemi ilanının ardından bir yıldan kısa sürede aşılarda geliştirilmesi ve bunun insanlığa sunduğu doğrudan ve dolaylı katkılar, temel bilimlerin geliştirilmesinin önemini altını çizmiştir. Diğer yandan, pandemi döneminde alınan tedbirler ile uygulamaya konulan ekonomi politikaları sonucunda küresel eşitsizlikler düşük gelirli kesimler aleyhine artmıştır.

Gelişmekte olan ülkelere portföy akımları zayıf seyretmiştir.

DÜNYA EKONOMİSİ: SEÇİLMİŞ MAKRO GÖSTERGELER					
	2017	2018	2019	2020	2021T
GSYH Reel Değişim, %					
Dünya	3.7	3.6	2.9	-3.1	6.1
Gelişmiş Ekonomiler	2.5	2.3	1.7	-4.5	5.2
ABD	2.3	2.9	2.3	-3.4	5.7
Avro Bölgesi	2.6	1.8	1.6	-6.4	5.3
Gelişmekte Olan Ekonomiler	4.7	4.6	3.7	-2.0	6.8
Brezilya	1.3	1.8	1.2	-3.9	4.6
Çin	6.9	6.8	6.0	2.2	8.1
Hindistan	6.8	6.5	3.7	-6.6	8.9
Rusya	1.8	2.8	2.2	-2.7	4.7
<i>Türkiye</i>	<i>7.5</i>	<i>3.0</i>	<i>0.9</i>	<i>1.8</i>	<i>11.0</i>
İşsizlik Oranı, %					
Gelişmiş Ekonomiler	5.7	5.1	4.8	6.6	5.6
ABD	4.4	3.9	3.7	8.1	5.4
Avro Bölgesi	9.1	8.3	7.6	8.0	7.7
Gelişmekte Olan Ekonomiler					
Brezilya	12.9	12.4	12.0	13.8	14.2
Çin	3.9	3.8	3.6	4.2	4.0
Rusya	5.2	4.8	4.6	5.8	4.8
<i>Türkiye</i>	<i>10.9</i>	<i>10.9</i>	<i>13.7</i>	<i>13.1</i>	<i>12.0</i>
Enflasyon, Yıllık TÜFE, %					
Dünya	3.3	3.6	3.8	2.8	6.4
Gelişmiş Ekonomiler	1.7	1.6	1.5	0.5	5.3
ABD	2.2	1.9	2.1	1.5	7.4
Avro Bölgesi	1.3	1.5	1.3	-0.3	5.0
Gelişmekte Olan Ekonomiler	4.6	5.1	5.6	4.5	7.3
Brezilya	2.9	3.7	4.3	4.5	10.1
Çin	1.8	1.9	4.5	-0.3	1.8
Hindistan	4.6	2.5	6.7	4.9	6.1
Rusya	2.5	4.3	3.0	4.9	8.4
<i>Türkiye</i>	<i>11.9</i>	<i>20.3</i>	<i>11.8</i>	<i>14.6</i>	<i>36.1</i>
Genel Yönetim Brüt Borç Stoku/GSYH, %					
Gelişmiş Ekonomiler	103.2	102.7	103.8	123.2	119.8
ABD	106.2	107.5	108.8	134.2	132.6
Avro Bölgesi	87.5	85.5	83.5	97.3	96.0
Gelişmekte Olan Ekonomiler	50.0	51.7	53.9	63.9	65.1
Brezilya	83.6	85.6	87.9	98.7	93.0
Çin	51.7	53.8	57.2	68.1	73.3
Hindistan	69.7	70.4	75.1	90.1	86.8
Rusya	14.3	13.6	13.7	19.2	17.0
<i>Türkiye</i>	<i>27.9</i>	<i>30.1</i>	<i>32.6</i>	<i>39.7</i>	<i>42.0</i>

Kaynak: IMF, Hazine ve Maliye Bakanlığı, TÜİK

Türkiye Ekonomisi

Dünyanın bütününe yayılan ve pandemi niteliği kazanan koronavirüs salgınının seyri ve alınan önlemler, 2020 yılının ardından 2021 yılında da Türkiye'deki iktisadi faaliyetlerin seyri üzerinde belirleyici olmuştur. Hem talebin daraldığı hem de üretim olanaklarının kısıtlandığı 2020 yılında hayli yavaşlayan iktisadi faaliyetler 2021 yılında aşılamanın başlamasıyla kısıtlamaların kademeli olarak kaldırılması ve Türk lirasındaki değer kaybıyla da desteklenen ihracat performansı sayesinde hızlı bir büyümeye dönmüştür.

2020 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) salgının ekonomi üzerindeki olumsuz etkisini hafifletmek üzere faizleri düşürmüş, Mayıs ayı sonunda politika faizini %8,25'e kadar indirmişti. Banka enflasyon ve dış ticaret dengesindeki gelişmeleri göz önüne alarak 2020 yılı Ağustos ayı başından itibaren para ise politikasında aşamalı sıkılaştırma adımları atmaya başlamıştı. 2021 yılına %17 seviyesinde başlayan politika faizi Mart ayında %19'a yükseltilmiştir. Küresel enflasyonda artış gözlenmesine rağmen, Eylül ayında para politikası duruşu güncellenerek enflasyondaki yükselişin arızı unsurlardan kaynaklı olduğu değerlendirilmiş, faiz indirimleri sonucu sene sonunda politika faizi %14'e çekilmiştir.

2020 yılında Türk lirası dolar karşısında %25, avro karşısında ise %37 değer kaybetmişti. 2021 yılı Ekim ayına kadarsa Türk lirası dolar ve avrodan oluşan eşit ağırlıklı sepet karşısında %24 oranında değer kaybetmiştir. Enflasyonda süregelen artışa rağmen cari işlemler dengesindeki iyileşmenin fiyat istikrarı hedefi için önemli olduğu değerlendirmesinde bulunan TCMB'nin Eylül ayında başladığı faiz indirimlerine devam etmesi ile, değer kaybı yılın son aylarında hız kazanmıştır. TCMB 2014 yılından itibaren ilk kez döviz piyasasına satış yönünde müdahalede bulunarak Aralık ayında piyasaya 7,3 milyar dolarlık satış yapmıştır. Döviz kurlarında görülen fiyat oluşumlarını sağlıklı olarak değerlendiren Banka aynı dönemde Borsa İstanbul Vadeli İşlemler ve Opsiyon Piyasasında da işlem yapmaya başlamıştır. Sonuç olarak, 2021 yılında Türk lirası dolar karşısında %80, avro karşısında ise %65 değer kaybetmiştir. TÜFE bazlı reel efektif döviz kuru endeksi 2020 yılındaki %18 değer kaybından sonra 2021'i de %23 değer kaybıyla kapatmıştır.

Yabancı para cinsinden mevduat miktarı dolar bazında değişmemişse de kurdaki artış neticesinde 2021 sonunda yurtdışında mevduat içinde Türk lirası cinsinden mevduatın payı 9 puan düşüşle %36'ya inmiştir. Bu ortamda Aralık sonunda tasarruf sahiplerinin mevduat tercihlerinde Türk lirasının öncelikli olmasını sağlamak amacıyla kur korumalı mevduat ve katılım hesabı uygulamasına başvurulmuştur. Uygulama bir yandan TL cinsinden tasarrufları kur riskine karşı korunmayı, diğer yandan da yabancı para cinsi mevduattan TL cinsi mevduata geçişi sağlamayı hedeflemiştir.

Tüm dünyada iktisadi faaliyetlerin canlanmasıyla uluslararası emtia fiyatlarında başlayan artış, yurtdışında iç talebin

Türk lirasındaki değer kaybı hızlanmıştır.

Enflasyon tüketici fiyatlarında %36'ya çıkmıştır.

toparlanması ve döviz kuru etkileri ile enflasyon 2021 yılında artış eğilimine girmiştir. Bazı ürünlerde vergi uyarlamalarının yapılmaması ve salgının seyrine bağlı olarak bazı vergi oranlarında yapılan indirimler gibi tedbirlere rağmen, özellikle kurlardaki artışın yılın son iki ayında hız kazanmasıyla enflasyon da ivme kazanmıştır. Yurtdışında emtia fiyatlarındaki yükselişin de etkisiyle üretici fiyatlarındaki yıllık artış %80'i bulurken, tüketici fiyatlarındaki artış %36 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Salgın, maliye politikasının aktif bir şekilde kullanılmasını gerektirmiştir. 2020 yılında iktisadi faaliyeti desteklemeye ve hanehalkı ile reel sektörü korumaya yönelik gelir ve gider yönlü çeşitli tedbirler alınmıştır. Salgının etkisinin devam ettiği 2021 yılında da bu tür tedbirler sürdürülmüştür. Bütçe personel giderlerindeki artış %20'de kalırken, salgının etkilerini azaltmak üzere alınan önlemlerle kamu iktisadi teşebbüsleri ile kamu bankalarının görevlendirme giderleri (görev zararı) bir önceki yıl 11 milyar TL düzeyinde iken, 2021 sonunda 42 milyar TL'ye yükselmiştir. Ekonomik ve mali amaçlı transferler ise %168 oranında artarak 37 milyar TL olmuştur. Sonuç olarak, faiz dışı bütçe harcamaları bir önceki yıla göre %33 oranında yükselerek 1,4 trilyon TL'yi aşmıştır. Gelirler tarafında canlanan ekonomik faaliyetler sayesinde vergi gelirleri ise ortalama enflasyonun iki misli kadar, %40 oranında artmıştır. Yurtiçinde satılan mal ve hizmetler ile ithalde alınan katma değer vergileri toplamda %67 oranında artarken, 2021 yılında 3 puan artışla %25 olarak uygulanan kurumlar vergisi %69 oranında yükselmiştir. Gelir vergisi ise istihdamdaki toparlanmanın da etkisiyle %38 artış sergilemiştir.

Salgına bağlı harcamalardaki artış ve vergilerin ötelenmesi 2020 yılında faiz dışı kamu açığını önemli ölçüde arttırmıştı. 2021'deki normalleşme ile birlikte faiz dışı bütçe dengesi 11 milyar TL, yani bir önceki yılın 30 milyar TL altında açık vermiştir. Özelleştirme, faiz, TCMB kâr transferi gibi tek seferlik gelirleri hariç tutan geçmişte yürütülen IMF programı tanımlı faiz dışı denge ise bir önceki yıl 130 milyar TL açık vermişken 2021'de bu tutar 117 milyar TL seviyesinde kalmıştır. 2021 yılında merkezi yönetimin faiz giderleri artan borçlanma maliyetlerinin de etkisiyle bir önceki yıla göre %35 artmıştır. Sonuçta bütçe açığı faiz dışı açığın hızla azalmasına rağmen %10 artarak 192 milyar TL'ye çıkmıştır. Bu tutar milli gelirin %2,7'sine denk gelmektedir.

Artan kamu açığı ile beraber 441 milyar TL'lik iç borç geri ödemesine (anapara ve faiz) karşın Hazine ve Maliye Bakanlığı 379 milyar TL'lik iç borçlanmada bulunmuş, merkezi yönetimin iç borç stoku sene sonunda %25 artışla 1,3 trilyon TL'ye çıkmıştır. Nakit borçlanma için sene başında %14 düzeyinde seyreden borçlanma maliyetleri ise Kasım ayında %19'u aşmış, sene sonunda da %17 olarak gerçekleşmiştir.

Merkezi yönetim 2021 yılında 7,6 milyar doları anapara olmak üzere 12,6 milyar dolarlık dış borcu geri ödemiş, buna karşın 10 milyar dolarlık yurtdışı tahvil ihracı gerçekleştirmiştir. Kredi kullanımları ile beraber kamunun toplam dış borç stoku 7 milyar dolar artarak 110 milyar dolara çıkmıştır. Sonuçta kamu

kesiminin Avrupa Birliği tanımına göre toplam (i ve dış) borcunun milli gelire oranı, Türk lirasının değer kaybı sonucu dış borcun göreli yükselişinden ötürü, bir yılda 2 puan artarak %42'ye yükselmiştir.

Covid-19 pandemisinin ekonomik faaliyetleri sekteye uğrattığı 2020 yılında büyümesi %1,8 ile sınırlı kalan Türkiye ekonomisi 2021 yılında %11'lik bir büyüme sergilemiştir.

Harcamalar açısından bakıldığında büyümenin 9 puanlık bölümünün hanehalklarının tüketim harcamalarındaki artıştan kaynaklandığı hesaplanmaktadır. Geçmişin güçlü büyüme yıllarında büyümenin itici gücü olan yatırımlardaki artış ise %6,4 ile genel büyüme oranının hayli altında kalmıştır. 2021 yılında toplam mal ve hizmet ihracatı reel olarak %25 oranında artarken, ithalattaki büyümenin %2'de kalması sonucunda net ihracatın büyümeye katkısı 5 puan civarında olmuştur. Diğer yandan stok birikimi yıl içi büyümeye aşağı yönlü etkide bulunmuştur.

Tüketim harcamalarındaki artış ile milli gelirdeki büyüme %11'i bulmuştur.

Üretim açısından bakıldığında 2020 yılında %23 ile en çok büyüyen sektör olan finans ve sigortacılık faaliyetlerinin 2021 yılında sıra dışı Şekilde %9 oranında daralması dikkat çekicidir. 2020 yılında %6 daralan hizmetler sektörü 2021'de %21 oranında büyürken, imalat sanayi 2020'deki %3'lk büyüme ertesinde %17 oranında büyümüştür. Gelirler açısından bakıldığında ise işgücü ödemelerinin brüt katma değerdeki payının 3 puan azalışla %30'a indiği görülmektedir.

Ekonomik faaliyetlerde pandemi kaynaklı duraklamanın çalışanlar üzerinde etkileri hayli olumsuz olmuştu. Salgınin etkilerinin aşılanma ile kontrol alınması ile beraber Nisan 2020'de başlayan işten çıkarma yasağı, kısa çalışma deneği ve nakdi ücret desteği uygulamaları 1 Temmuz 2021 itibarıyla sona ermiştir.

Çalışma ağındaki nüfus 2021 yılında 1,1 milyon kişi artarken, ekonomik faaliyetlerdeki toparlanma ile işgücüne katılım oranı yükselmiştir. İşgücündeki artışa paralel olarak istihdam da 2,1 milyon kişi artarak 28,8 milyon kişiye çıkmıştır. İşsizlik oranı özellikle yaz aylarından itibaren düşüş seyrine girmiş, yıl genelinde 2020'ye göre bir puanlık azalışla %12 düzeyine inmiştir. Genç nüfusta işsizlik oranı ise 2,3 puanlık düşüşle %22,6 olmuştur. Daha fazla süre çalışabilecek olanları, işgücüne dahil olmamakla birlikte çalışmaya hazır olanları ve içi olmayanları gösteren atıl işgücü oranı da önceki yıla göre bir puan azalarak %24,4 olmuştur.

Dünya genelindeki ekonomik faaliyetlerin toparlanması paralelinde özellikle ara malı ihracatı güçlü bir büyüme sergilemiş ve ihracat toplamı 225 milyar dolara ulaşmıştır. 2021 yılında başta enerji olmak üzere ithal edilen pek çok emtia fiyatında artış yaşanmıştır. Enerji ithalatı %75 artışla 51 milyar dolara yaklaşırken, parasal olmayan altın ithalatının normalleşerek neredeyse beşte birine inmiştir. İthalat fiyatları artsa da ithalat miktarının %1 kadar azalması ile dolar bazında ithalattaki artış %24'te kalmıştır. Sonuçta dış ticaret haddindeki

Türkiye aleyhine gelişmeye rağmen dış ticaret açığı %7,5 daralarak 46 milyar dolara inmiştir.

2020'de 35,5 milyar dolara çıkan cari açık 2021 yılında ekonomik faaliyetlerdeki toparlanmaya rağmen %58 düşüşle 15 milyar dolara gerilemiştir. Bu gelişmede dış ticaret açığının düşmesinin yanı sıra Covid-19 hastalığına karşı geliştirilen aşuların yaygınlaşmasıyla turizm sektörü faaliyetlerinin yeniden canlanması etkili olmuştur. Ziyaretçi sayıları pandemi öncesi dönemin altında seyretse de 2020 yılında 9 milyar dolar düzeyinde gerçekleşen net turizm gelirleri 2021 yılında 19 milyar dolara yükselmiştir. Altın ve enerji hariç cari işlemler fazlasının 2020 yılında 11 milyar dolardan 2021 yılında 29 milyar dolara çıktığı hesaplanmaktadır.

Cari açık gerilerken rezervler artmıştır.

Ödemeler dengesinin finansman tarafında net doğrudan yatırımlar bir önceki yıla göre %68 artarak 7,7 milyar dolara çıkmıştır. Bu tutarın 5,8 milyar doları yabancıların gayrimenkul alımlarından kaynaklanmıştır. Yıl genelinde yurtdışı yerleşikler pay senedi piyasasında 1,4 milyar dolar tutarında net satış gerçekleştirmiştir. Borçlanma aracı piyasasında bankalar 2,6 milyar dolarlık net borç geri öderken, genel hükümet hem yurtiçi hem yurtdışı borçlanmalarıyla net 5 milyar dolar sermaye akışı sağlamıştır. Sonuç olarak 2020 yılında 10 milyar dolara yakın çıkış kaydeden portföy yatırımlarına 800 milyon dolar gibi ufak bir tutarda net sermaye girişi olmuştur. Diğer yandan, Covid-19 pandemisinin etkilerini hafifletmek üzere Uluslararası Para Fonu (IMF) 190 üye ülkeye fondaki mevcut kotaları oranında özel çekme hakkı tahsisi yapmıştır. Bu kapsamda Türkiye'ye 6,3 milyar dolar civarında kaynak tahsis edilmiş bulunmaktadır.

Kaynağı belirlenemeyen sermaye hareketlerini ifade eden net hata ve noksan kaleminde ise 10 milyar dolar tutarında sermaye girişi yaşanmıştır. Cari açık azalırken, sermaye girişinin artması sonucunda rezervler 23 milyar dolar artmıştır. Altın dahil TCMB rezervleri 2021 sonunda 111 milyar dolar seviyesindedir.

Dış borç stoku 2021 yılında 5 milyar doları TCMB'nin yabancı merkez bankalarıyla imzaladığı ikili para takası anlaşmaları sonucu 8 milyar dolar artarak 441 milyar dolara yükselmiş, dış borç stokunun milli gelirdeki payı ise bir önceki yıla kıyasla 5 puan azalarak %55'e inmiştir.

Özellikle yurtdışı kreditorlerin dikkate aldığı Türkiye'nin kredi notu 2021 yılında uluslararası derecelendirme şirketleri tarafından Türk lirasındaki ani değer kaybı ertesinde gözden geçirilmiş, önde gelen şirketler ülke notunun görünümünü Aralık ayında negatife çevirmiştir. Türkiye'nin yabancı para cinsinden uzun vadeli kredi notunu Standard & Poor's yatırım yapılabilir seviyenin dört kademe altında B+ değerlendirirken, Moody's yatırım yapılabilir seviyenin 5 kademe altında B2 seviyesinde, Fitch ise yatırım yapılabilir seviyenin 3 kademe altında BB- olarak değerlendirmiştir.

TÜRKİYE EKONOMİSİ: SEÇİLMİŞ MAKRO GÖSTERGELER

	Birim	2017	2018	2019	2020	2021
Nüfus ve İstihdam						
Nüfus (yıl sonu)	Mn.	80.8	82.0	83.2	83.6	84.7
İşgücüne Katılım (ortalama)	%	52.8	53.2	53.0	49.1	51.4
İstihdam Edilen (ortalama)	Mn.	28.2	28.7	28.1	26.7	28.8
İşsizlik (ortalama)	%	10.9	11.0	13.7	13.1	12.0
Milli Gelir						
GSYH	Myr. TL	3,134	3,759	4,318	5,047	7,209
GSYH	Myr. \$	851	797	760	717	803
GSYH Reel Değişim	%	7.5	3.0	0.9	1.8	11.0
Yerleşik Hanehalkı Tüketimi	%	5.8	0.7	1.6	2.9	15.5
Devletin Nihai Tüketimi	%	5.4	6.5	4.0	2.1	2.2
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	%	8.3	-0.2	-12.4	7.2	6.4
Mal ve Hizmet İhracatı	%	12.4	8.8	4.6	-14.8	24.9
Mal ve Hizmet İthalatı	%	10.6	-6.2	-5.4	7.6	2.0
Kamu Maliyesi						
Bütçe Gelirleri	Myr. TL	630.5	758.0	875.3	1,028.4	1,407.4
Faiz Dışı Giderler	Myr. TL	621.6	756.8	900.1	1,069.8	1,418.8
Faiz Dışı Bütçe Dengesi	Myr. TL	8.9	1.1	-24.8	-41.3	-11.4
Faiz Giderleri	Myr. TL	56.7	74.0	99.9	134.0	180.9
Bütçe Dengesi	Myr. TL	-47.8	-72.8	-124.7	-175.3	-192.2
AB Tanımlı Gen. Yön. Brüt Borç Stoku	Myr. TL	876	1,130	1,406	2,002	3,027
Dış Denge						
İhracat (FOB)	Myr. \$	164.5	177.2	180.8	169.6	225.3
İthalat (CIF)	Myr. \$	238.7	231.2	210.3	219.5	271.4
İhracat / İthalat	%	68.9	76.6	86.0	77.3	83.0
Dış Ticaret Dengesi	Myr. \$	-74.2	-54.0	-29.5	-49.9	-46.1
Cari Denge	Myr. \$	-40.9	-21.7	5.3	-35.5	-14.9
Net Doğrudan Yatırım (net)	Myr. \$	-8.5	-8.9	-6.6	-4.6	-7.7
TCMB Rezervleri (altın dâhil)	Myr. \$	107.7	93.0	105.7	93.3	111.2
Dış Borç Stoku	Myr. \$	450.9	426.7	416.0	432.8	441.1
Enflasyon						
TÜFE (yılsonu)	%	11.9	20.3	11.8	14.6	36.1
ÜFE (yılsonu)	%	15.5	33.6	7.4	25.2	79.9
Döviz Kurları						
Dolar Kuru (yıl sonu)	TL	3.77	5.28	5.94	7.42	13.33
Avro Kuru (yıl sonu)	TL	4.52	6.04	6.66	9.12	15.09

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, TCMB, TÜİK

Finansal Piyasalar

Finansal Piyasalardaki Gelişmeler

2021 yılında Covid-19 pandemisine karşı aşılamanın devreye girmesi ve yaygınlaşmasıyla birlikte iktisadi faaliyetin önceki yıla kıyasla toparlandığı gözlenmiştir. Salgın ortamında hükümetler ile merkez bankalarının desteklerinin sürmesi, tasarruf eğiliminin artması ve düşük faiz ortamında yatırımcıların alternatif getiri arayışıyla birlikte sermaye piyasalarına olan ilginin arttığı görülmüştür.

Özellikle yılın ilk dokuz ayında finansal piyasalarda iyimser beklentiler güçlü seyrederken, yılın son çeyreğinde ekonomik toparlanmaya, enflasyon ve enflasyon beklentilerindeki ilerlemeye bağlı olarak gelişmiş ülkelerde merkez bankalarının parasal teşvikleri azaltacağı beklentileri risk iştahının gerilemesine neden olmuştur. Ekonomik toparlanmayla birlikte emtia fiyatları hızla artarken, emtia fiyatlarının artışı da küresel enflasyon beklentilerini yükseltmiştir.

2021 yılında sermaye piyasalarına olan yatırımcı ilgisi sürmüştür.

Kurumsal yatırımcılar dahil olmak üzere yatırımcıların kripto varlıklara ilgisi önceki yılda olduğu gibi sürmüştür. Bu ortamda Bitcoin'in fiyatı yıl başında 29.000 dolar civarındayken Kasım 2021 itibarıyla tüm zamanların en yüksek düzeyi olan 69.000 dolar düzeyine ulaştıktan sonra yılı 46.000 dolar civarında kapatmıştır.

Türkiye'de aşılamanın yaygınlaşmasına bağlı olarak kısıtlamaların hafifletilmesiyle yılın ilk dokuz ayında iç talebin güçlü seyretmesi ve küresel piyasalarda finansal koşulların destekleyici olmasıyla birlikte yurtdışında finansal piyasalarda hava olumlu yönde olmuştur. 2021 yılının Mart ayına kadar %15 civarında yatay seyreden gösterge tahvil faizi, Mart ayında %19'a kadar yükselmiş, ardından Kasım ayının ortasına kadar %18 civarında seyretmiştir. Mart – Ekim döneminde BIST-100 endeksi nispeten yatay seyretmiştir.

2021 yılının Eylül ayında TCMB'nin gelişmiş ülke merkez bankalarında olduğu gibi enflasyondaki yüksek düzeyi geçici olarak değerlendirmesi ve çekirdek enflasyon gelişmelerine bağlı olarak agresif bir faiz indirimi döngüsüne geçmesiyle birlikte Türk lirasında hızlı bir değer kaybı yaşanmıştır. Ekim ayının ikinci yarısından Aralık ayına kadar TL'nin değer kaybetmesiyle birlikte pay senetleri hızlı bir şekilde değer kazanmıştır. Bu yükselişte özellikle ihracatçı şirketlerin döviz

bazında ucuzlaması etkili olmuştur. Sonuçta, 2021 yılında BIST-100 endeksi %26 yükselirken dolar bazında Türk lirasının değer kaybıyla %30 düşüşle yılı tamamlamıştır.

Diğer yandan, TCMB'nin kısa vadeli faizleri çekirdek enflasyon gelişmelerine bağlı olarak Eylül ayı sonundan itibaren %19 oranından %14 oranına kadar indirmesinin enflasyon görünümü üzerindeki riskleri artırmasıyla birlikte gösterge tahvil faizleri 2021 sonunda %22 civarına ulaşmıştır.

Türkiye finansal piyasalarındaki gelişmelerin ele alındığı bu bölümde, analize uluslararası karşılaştırmalar çerçevesinde başlanacak, ardından 2021 yılı gelişmeleri detaylı şekilde incelenecektir.

Uluslararası Karşılaştırmalar

Salgını sınırlamaya yönelik kısıtlayıcı tedbirlerin gevşetilmesi, aşılamanın hız kazanması ve destekleyici ekonomi politikalarının sürmesinin katkısıyla küresel iktisadi faaliyette 2020 sonunda başlayan toparlanma 2021 yılında da sürmüştür.

Sonuç olarak 2021 yılında Dünya genelinde borsa getirileri pozitif olmuş, halka arzlar artmıştır.

Bu ortamda, dünyada borsalara kote olan şirketlerin toplam piyasa değeri %17 artarak 124 trilyon dolar seviyesinde gerçekleşirken, işlem hacmi ise eş düzeyde artarak 215 trilyon dolar olmuştur. Borsa İstanbul, Türk lirasında değer kaybı neticesinde dolar bazında getiri anlamında en fazla kayıp yaşayan borsa olurken, artan işlem hacminin etkisiyle %574 devir hızı ile Dünyanın en likit piyasası olmuştur.

Küresel sermaye piyasalarında hem piyasa değerleri hem de işlem hacimleri artmıştır.

Küresel sabit getirili menkul kıymet stoku 125 trilyon dolarda kalırken, borsalarda borçlanma araçlarının işlem hacmi bir önceki yıla göre %178 artarak 39,8 trilyon dolara çıkmıştır.

Dünya Borsalar Federasyonu üyesi borsalarda vadeli işlem hacmi bir önceki yıla göre çok değişmeyerek 1,9 katrilyon dolar olarak gerçekleşirken, opsiyon işlemleri borsa yatırım fonu sözleşmelerindeki dikkat çekici artışla %86 yükselişle 1,3 katrilyon \$'a ulaşmıştır.

46 ülkeden toplanan verilere göre, bu ülkelerdeki yatırım fonlarının toplam büyüklüğü ise 2021 yılında %13 artarak 71 trilyon doları aşmıştır.

Sabit Getirili Menkul Kıymetler

Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements - BIS) üye ülkelerden yurtdışında ve yurtdışında ihraç edilen sabit getirili menkul kıymet stoklarını (SGMK) derlemektedir.

Aralık 2020 itibarıyla BIS'te verisi bulunan 44 ülkenin 123 trilyon dolar olan SGMK stokunun Eylül 2021'de %2 artışla 125 trilyon dolara ulaştığı görülmektedir.

Dünya SGMK stokunun yarısının kamu borçlanma araçlarından, %35'inin ise finansal kurumlar tarafından ihraç edilen borçlanma araçlarından oluştuğu görülmektedir.

Küresel sabit getirili menkul kıymet stoku Eylül 2021 itibarıyla 125 trilyon dolardır.

Eylül 2021 itibarıyla Dünyadaki toplam sabit getirili menkul kıymet stokunun %38'i ABD'li kamu ve özel kesim kurumları tarafından ihraç edilmiş borçlanma araçlarından oluşmaktadır. Sıralamada ABD'yi %16 payla Çin ve %11 payla Japonya takip etmektedir. İlk on ülkenin tahvil/bono stoku toplam Dünya stokunun %89'unu oluşturmaktadır. İlk 10'da yer alan ülkeler önceki yıla göre değişmemiştir.

Dünya genelinde özel sektör borçlanma araçlarında finansal kurumlar öne çıkmaktadır. İlk 10 ülke arasında yer alan Çin'de ise finans dışı kuruluşların payının %24 ile diğer ülkelere kıyasla yüksek olması dikkat çekmektedir. Diğer ülkeler arasında Malezya'da %42, Singapur'da %31 ve Şili'de %29 payla reel sektör borçlanma araçlarının payının yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye için bu oran %5'tir.

SGMK stoku sıralamasındaki ilk 10 ülke arasında kamu borçlanma aracı stokunun toplam sabit getirili menkul kıymetler içindeki payının en yüksek olduğu ülkeler %73 oranla Japonya ve İtalya iken, Türkiye'de bu oran %78 olarak hesaplanmaktadır.

SGMK stoku açısından Dünya sıralamasında 9. sırada yer alan Hollanda'da da özel sektör tahvillerinin payı %83 ile hayli yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca, 12. sırada yer alan İrlanda'da bu payın %83, 13. sırada yer alan Lüksemburg'da ise %98 olduğu dikkat çekmektedir.

SABİT GETİRİLİ MENKUL KIYMET STOKU (09/2021, milyar dolar)					
		Finansal Kuruluşlar	Finans Dışı kuruluşlar	Kamu	Toplam
1	ABD	15,492	7,400	25,101	47,993
2	Çin	7,473	4,868	8,237	20,578
3	Japonya	2,780	853	10,022	13,655
4	Birleşik Krallık	2,868	604	3,532	7,004
5	Fransa	1,775	802	2,884	5,461
6	Almanya	1,753	278	2,298	4,329
7	Kanada	1,648	569	1,790	4,007
8	İtalya	764	190	2,629	3,583
9	Hollanda	1,798	167	415	2,380
10	Avustralya	1,141	218	1,001	2,360
28	Türkiye	50	13	219	282
	Toplam	43,656	17,377	63,961	125,203

Kaynak: BIS

Sabit getirili menkul kıymetlerin (SGMK) organize borsalardaki ikincil piyasa verileri Dünya Borsalar Federasyonu (World Federation of Exchanges - WFE) tarafından yayınlanmaktadır. Bu bölümde 75 borsada işlem gören sabit getirili menkul kıymetler ele alınmıştır. Bununla beraber, bu kıymetlerin

genelde organize borsalarda değil, tezgahüstü piyasalarda işlem gördüğü dikkate alınmalıdır.

2021 yılında borsaların sabit getirili menkul kıymet piyasalarındaki işlem hacmi bir önceki yılın yaklaşık 3 katına çıkarak 39,8 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu artış Mart 2021’de BrokerTec isimli platform aracılığıyla sabit getirili ürünlerde ilk kez işlem yapmaya başlayan CME grubundan ileri gelmektedir.

CME grubu 23,5 trilyon dolarlık işlem hacmiyle ilk sırada yer alırken, İspanya Borsası BME 5,4 trilyon dolar işlem hacmi ile ikinci sıradaki yerini korumuştur. Ayrıca, 2020 yılında olduğu gibi 2021 yılında da Çin borsalarının işlem hacmini dikkat çekici şekilde artırarak ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Diğer yandan, 2020 yılında sıralamada 8. sırada konumlanan Londra Borsası Grubunun işlem hacminin 2021 yılında %76 oranında azalarak işlem hacmi sıralamasında 10 sıra gerilediği dikkat çekmektedir. Bu azalışta daha önce Londra Borsası Grubu bünyesinde olan İtalya Borsası’nın Nisan 2021’de Euronext tarafından devralınmasının etkisi olabilir.

Stok büyüklüğü fazla olan bazı ülkelerin işlem hacminde öne çıkmamasında, işlemlerin ağırlıklı tezgahüstü piyasada yapılıyor olması etkilidir. Borsa İstanbul’da sabit getirili menkul kıymet hacmine tescil işlemleri de dahil olduğu için ön sıralarda yer aldığı görülmektedir.

Borsalara kote SGMK sayısı bakımından verisi incelenen 68 borsa arasında, Euronext 52.000’den fazla kote tahvil sayısı ile Dünyada ilk sıralarda yer almaktadır.

Yanı sıra, tabloda yer almayan Lüksemburg Borsası, Deutsche Boerse ve Boerse Stuttgart’ta 30.000 civarında tahvil kote iken, en yüksek işlem hacmine sahip borsalardan Şanghay Borsası’nda 25.000’e yakın tahvil kotedir. Kore Borsası ile Londra Borsası’nda kote tahvil sayıları sırasıyla 15.000 ile 13.000 civarındadır. Uluslararası işlemlerin yoğun olduğu Londra Borsasında sayının yarısına yakını yabancı menkul kıymetlerden kaynaklanmaktadır.

Sabit getirili menkul kıymet işlem hacmine göre sıralamalarda Borsa İstanbul dünyada 16. sırada yer almaktadır.

SABİT GETİRİLİ MENKUL KIYMET İŞLEMLERİ (2021)						
	İşlem Hacmi (milyar dolar)	Kote SGMK Sayısı			Toplam	
		Özel	Kamu	Yabancı		
1	CME Grubu	23,518	-	-	-	-
2	BME İspanya Borsası	5,421	675	2,191	0	2,866
3	Şanghay Borsası	2,603	16,922	7,136	0	24,058
4	Johannesburg Borsası	2,410	1,509	126	245	1,880
5	Şenzhen Borsası	1,818	2,022	7,136	0	9,158
6	Kore Borsası	1,282	9,431	5,815	4	15,250
7	İran Borsası	673	47	118	0	165
8	Arjantin Borsası	364	1,958	485	0	2,443
9	Tel Aviv Borsası	308	718	41	0	759
10	Kolombiya Borsası	210	617	149	0	766
16	Borsa İstanbul	77	612	150	0	762
	Toplam	39,804				

Kaynak: WFE

Borsa İstanbul SGMK işlem hacmi 2020 yılına göre dolar bazında %25 azalarak 77 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Dünya borsaları arasında Borsa İstanbul'un sıralaması 16'da kalmıştır. Türkiye'de kote özel sektör tahvil ve bono sayısı nispeten yüksek olsa da işlemlerin önemli çoğunluğu kamu tahvillerinde gerçekleşmektedir.

Pay Senetleri

Bu bölümde, pay piyasaları için Dünya borsaları getiri, piyasa değeri, işlem gören şirket sayısı ve işlem hacmi açısından sıralanarak incelenmektedir.

Endeks Getirileri

2020 yılının ilk aylarında ortaya çıkan Covid-19 salgınının ekonomik faaliyetler üzerindeki olumsuz etkilerini hafifletmek üzere hükümetler tarafından çeşitli tedbir paketleri devreye alınmıştır. Gelişmiş ülke merkez bankaları tarafından açıklanan agresif parasal genişleme adımları, hem gelişmekte olan ülke para birimlerinin dolar karşısında değer kazanmasını sağlamış, hem de gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde pay senedi piyasalarının yükselişini desteklemiştir.

Ancak, ekonomik aktivitenin salgın öncesi döneme ulaşması, istihdam piyasasında iyileşme ve enflasyonun hem tedarik zinciri aksaklıkları hem de artan taleple birlikte yükselmesiyle birlikte gelişmiş ülke merkez bankaları parasal sıkılaşmaya doğru adım adım yaklaşmaya başlamıştır. Parasal sıkılaşma beklentilerinin yılın son çeyreğinde artmasıyla birlikte yatırımcılar pay senedi piyasalarında riskten kaçınmaya başlamıştır. Sene içerisinde salgında çeşitli varyantların ortaya çıkması piyasalarda kısa süreli dalgalanmalar yaratmıştır.

Gelişen piyasalar genelinde pay senetleri dolar bazında değer kaybetmiştir.

23 gelişmiş ve 24 gelişmekte olan ülkenin büyük ve orta ölçekli şirketlerinin performansını yansıtan MSCI ACWI endeksine bakıldığında; endeksin 2021 senesini dolar bazında %19 artışla tamamladığı görülmektedir. Bununla beraber, gelişen piyasalar endeksinin yılı %3 kayıpla tamamladığı, gelişmiş piyasaların gelişmekte olan piyasalardan pozitif ayrıştığı dikkat çekmektedir. 2021 yılında Uluslararası Finans Enstitüsü (Institute of International Finance) verilerine göre gelişmekte olan ülkelerin pay piyasasına yönelik sermaye hareketleri, Çin hariç gelişmekte olan ülke piyasalarından çıkışa işaret etmektedir.

2021 yılında ana endeks verilerine göre organize borsalar arasında ABD doları cinsinden en fazla getiri sağlayan borsa %209 getiri ile Zimbabve olurken, %97 getiri ile Zambiya'daki Lusaka Borsası Zimbabve'yi izlemiştir. Sri Lanka Borsası %65 getiri ile üçüncü sırada yer alırken, Estonya ve İzlanda Borsaları %37 getiri ile 4. ve 5. sırada yer almıştır.

Salgında öne çıkan İnternet üzerinden işlemlerin sürmesiyle birlikte teknoloji şirketlerinin iş hacmi ve bu şirketlere olan yatırımcı ilgisi teknoloji şirketlerinin ağırlıkta olduğu ve

aşağıdaki tabloda yer almayan Nasdaq'ta fiyatların %29 artış göstermesinde etkili olmuştur. 2020'de salgın nedeniyle zayıf seyreden petrol fiyatları 2021'de toparlanmış, petrol fiyatlarının yeniden yükselmesiyle birlikte ekonomisi ağırlıklı petrol gelirine bağlı olan ülke borsalarının sıralamada önde geldiği görülmüştür. Örneğin Kazakistan Borsasında pay fiyatları dolar bazında %34, Suudi Arabistan Borsası ise %29 artmıştır.

2021 yılında 92 borsa arasında getirinin pozitif olduğu borsa sayısı 74 iken, 18 borsanın negatif getiriyle yılı tamamladığı görülmektedir. Borsa İstanbul dışarıda bırakıldığında, en fazla kayıp yaşanan 9 borsa arasında 2'sinin Afrika, 3'ünün Latin Amerika, 2'sinin Asya ülkeleri, 1'inin ise Malta olduğu görülmüştür. Türkiye, Brezilya, Kolombiya, Hong Kong, Şili ve Malta'da borsa endeksinin dolar bazında %10'dan fazla kayıp yaşadığı dikkat çekmektedir.

2021 yılında Borsa İstanbul, %30 kayıpla en fazla değer kaybeden borsa olurken, performansı ile hem MSCI gelişen piyasalar endeksi (-%3) hem de MSCI dünya endeksinin (%22) getirisinin hayli gerisinde kalmıştır.

Borsa İstanbul dolar bazında en fazla değer kaybının yaşandığı borsa olmuştur.

ABD DOLARI BAZINDA ENDEKS GETİRİLERİ (2021)				
İlk 10 Borsa			Son 10 Borsa	
1	Zimbabve Borsası	209.0%	Borsa İstanbul	-30.0%
2	Lusaka Borsası	96.7%	Brezilya Borsası	-18.0%
3	Sri Lanka Borsası	64.8%	Kolombiya Borsası	-15.1%
4	Estonya Borsası	37.4%	Hong Kong Borsası	-14.6%
5	İzlanda Borsası	36.8%	Şili Borsası	-14.1%
6	Tel Aviv Borsası	35.2%	Malta Borsası	-10.7%
7	Prag Borsası	35.0%	Jamaika Borsası	-7.8%
8	Kazakistan Borsası	33.9%	Ruanda Borsası	-7.3%
9	Arjantin Borsası	33.5%	Malezya Borsası	-7.1%
10	Tayvan Borsası	32.7%	Botsvana Borsası	-6.2%

Kaynak: Rasyonet, WFE

Piyasa Değeri

Endekslerdeki artışa paralel olarak verisi incelenen 85 borsayı içeren küresel piyasa değeri 2021 yılında bir önceki yıl sonuna göre %17 artarak 124 trilyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu artışta mevcut şirketlerin piyasa değerindeki artışın yanında 2021 yılında borsaya olan yatırımcı ilgisinin sürmesiyle birlikte hızlanan halka arzların etkisi de olmuştur.

WFE verilerine göre, 2021 yılında halka arz yoluyla kotasyon tutarının dolar bazında önceki yıla %78 oranında arttığı görülürken, ortalama halka arz büyüklüğü fazla değişmeyerek 185 milyon dolarda kalmıştır. 2021 yılında gerçekleştirilen halka arz büyüklüğünün %62'sinin ABD'li New York Borsası (NYSE) ve Nasdaq'da yapıldığı görülmektedir.

2021 yılında Dünya borsalarındaki toplam piyasa değerindeki artışın üçte ikisi NYSE, Nasdaq ve Euronext'ten ileri gelmekte olup, bu borsalar toplam piyasa değerinin yarısını oluşturmuştur.

2021 yılında ilk 10'a giren borsalar arasında, 2020 yılına göre görülen en dikkat çekici değişiklik Euronext'in piyasa değerinde gözlenen yüksek artışla birlikte iki sıra ilerlemesi olmuştur. Bu durumda, 2020 sonunda AB'den ayrılan Britanyalı Londra Borsası Grubu bünyesinde olan İtalya Borsasının 2021 yılında Euronext tarafından devralınması etkili olmuştur.

Piyasa değeri açısından Dünya birinciliğini koruyan New York Borsası (NYSE), bir önceki yıla göre %23 değer kazanmıştır. Dünya sıralamasında ardından gelen Nasdaq ise %29 değer kazanmıştır. Bu iki borsa beraber ele alındığında; ABD borsalarındaki şirketlerin toplamda 52 trilyon dolarlık bir piyasa değerine sahip olduğu ve bunun Dünya borsalarının toplam piyasa değerinin %41'ine denk geldiği görülmektedir.

Avrupa'nın en büyüğü olan 7,3 trilyon dolar piyasa değeri ile Hollanda, Belçika, Fransa, Portekiz, Norveç ve İtalya borsalarını içeren Euronext Borsası ile Uzak Doğu blokunda yer alan Şanghay, Japonya, Şenzhen ve Hong Kong borsaları piyasa değeri bakımından ABD'li borsaların ardından gelmiş ve toplam piyasa değerinin %26'sını oluşturmuştur.

BORSALARIN PİYASA DEĞERİ (2021)

	Ülke	Piyasa Değeri (milyar dolar)	Piyasa Değeri Payı	Piyasa Değeri/GSYH	
1	New York Borsası	ABD	27,687	21.6%	120.7%
2	Nasdaq OMX	ABD	24,557	19.2%	107.1%
3	Şanghay Borsası	Çin	8,155	6.4%	48.4%
4	Euronext (Avrupa)	Hollanda, Belçika, Fransa, Portekiz, Norveç, İtalya	7,334	5.7%	153.4%
5	Japonya Borsası	Japonya	6,544	5.1%	128.2%
6	Şenzhen Borsası	Çin	6,220	4.9%	36.9%
7	Hong Kong Borsası	Hong Kong	5,434	4.2%	1,469.8%
8	Londra Borsası	İngiltere	3,799	3.0%	72.7%
9	Ulusal Hindistan Borsası	Hindistan	3,548	2.8%	120.4%
10	TMX Grubu	Kanada	3,264	2.6%	161.9%
38	Borsa İstanbul	Türkiye	138	0.1%	17.2%
	Toplam*		124,392	100.0%	122.8%

Kaynak: IMF, WFE, TÜİK

Piyasa değerine göre bakıldığında Borsa İstanbul dünyada 38. sıradadır.

2021 yılında bir önceki yıla göre dolar cinsinden BİST-Tüm endeksi dolar bazında %30 azalırken, Borsa İstanbul'daki şirketlerin piyasa değeri %42 azalarak 138 milyar dolara inmiştir. Dünya borsaları arasında Borsa İstanbul'un konumuna bakıldığında, dolar bazında hesaplanan piyasa değeri açısından sıralamada 6 aşağı inerek 38. sıraya gerilediği görülmektedir.

Borsaların piyasa değerinin, bu borsaların yer aldığı ülkelerdeki milli gelire oranı, pay senedi piyasasının ülke ekonomisindeki yerini göstermektedir. 2021 sonunda borsaların toplam piyasa değerinin ilgili ülkelerdeki toplam GSYH'ya oranı %123'tür. Bu karşılaştırmada, milli gelirin 15 katı piyasa büyüklüğüne sahip olan ve Çinli şirketler tarafından tercih edilen Hong Kong dikkat çekmektedir. Dolar bazında hesaplandığında Borsa İstanbul'un piyasa değeri, Türkiye milli gelirin %17'si kadardır.

Kote Şirket Sayısı

2021 sonu itibarıyla incelenen 87 borsa toplamında, borsalara kote olan yerli ve yabancı şirketlerin sayısı 56.000'e yaklaşmıştır. WFE tanımı yatırım fonları ile holdingleri hariç tutmaktadır.

İncelenen borsalar arasında en fazla şirketin borsaya kote olduğu borsa Bombay'dır. Bombay Borsasına 5.600'e yakın aşkın şirket koteyken, hemen ardından gelen Japonya Borsası ve Nasdaq OMX'de sırasıyla 3.824 ve 3.678 şirket borsaya kotedir.

İncelenen borsalar arasında en fazla yabancı şirket 798 ile Nasdaq OMX'de iken, ilk 10 sıralamasında yer almayan Viyana Borsası'na kote olan şirketlerin %92'sini yabancı şirketler oluşturmaktadır. En fazla oranda kote olan yabancı şirket sıralamasında Viyana Borsasını %80 ile Lüksemburg izlemektedir.

Borsaya kote olan şirket sayısı bakımından ilk 10 borsa, verileri derlenen borsalardaki toplam kote şirket sayısının %56'sını oluşturmaktadır.

BORSAYA KOTE OLAN TOPLAM ŞİRKET SAYISI (2021)					
		Şirket Sayısı	Yerli	Yabancı	Toplamdaki Payı
1	Bombay Borsası	5,588	5,588	0	10.0%
2	Japonya Borsası	3,824	3,818	6	6.8%
3	Nasdaq OMX	3,678	2,880	798	6.6%
4	TMX Grubu	3,504	3,455	49	6.3%
5	BME İspanya Borsası	2,585	2,558	27	4.6%
6	Şenzhen Borsası	2,578	2,578	0	4.6%
7	Hong Kong Borsası	2,572	2,388	184	4.6%
8	New York Borsası	2,525	1,925	600	4.5%
9	Kore Borsası	2,406	2,383	23	4.3%
10	Avustralya Borsası	2,136	1,977	159	3.8%
30	Borsa İstanbul	380	379	1	0.7%
	Toplam	55,968	50,869	5,099	100.00%

Kaynak: WFE, Bombay Borsası
Çifte kotasyondan ötürü Ulusal Hindistan Borsası toplama dahil edilmemiştir.

Borsa İstanbul WFE'ye Ana Pazar, Yıldız Pazar, Yakın İzleme Pazarı ve Gelişen İşletmeler Pazarına (menkul kıymet yatırım ortaklıkları ile borsa yatırım fonları hariç) kote şirketlerin verilerini bildirmektedir. 2021 sonunda bu piyasalara kote 380 adet şirket ile Borsa İstanbul incelenen borsalar arasında üç sıra gerileyerek 30. sırada yer almaktadır. Mevcut durumda sadece 1 yabancı şirket (DO & CO) Borsa İstanbul'a kotedir.

Kote şirket sayısı açısından Borsa İstanbul dünyada 30. sırada yer almaktadır.

İşlem Hacmi

Dünya borsalarındaki toplam piyasa değerinin %17 arttığı 2021 yılında, incelenen borsalar genelinde pay piyasasına olan ilginin artmasıyla birlikte pay senedi işlem hacmi %17 artarak 215 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

2021 yılında işlem hacminin en fazla arttığı borsa %3369 ile Pearl Equities isimli iştiraki aracılığıyla pay piyasası işlemlerine 2020 yılı Eylül ayında başlayan Miami Uluslararası Menkul Kıymetler Borsası (MIAX) olurken, ikinci sırada gelen Abu Dabi Borsası'nda ise hacim %350 artmıştır. İşlem hacminin en fazla arttığı diğer borsalar ise %231 ile Panama'daki Latin Amerika Borsası ve %226 ile Kuveyt Borsası olmuştur. Borsa İstanbul'da ise aynı dönemde işlem hacmi dolar bazında %12 azalmıştır.

ABD borsaları, piyasa değeri bakımından olduğu gibi işlem hacminin de en yüksek olduğu borsa olarak listenin ilk sıralarında yer almaktadır. Piyasa değeri bakımından ikinci sırada yer alan Nasdaq ABD, işlem hacmini önceki yıla kıyasla %15 artırarak 73 trilyon dolarlık işlem hacmiyle ilk sırada yer alırken, piyasa değeri Nasdaq'dan yüksek olan New York Borsası ise 29 trilyon dolarlık işlem hacmiyle ikinci sıradadır.

Şenzhen Borsası'nda işlem hacmi %24 artarak işlem hacmi sıralamasında önceki yıla kıyasla 1 sıra ilerlemiştir.

Diğer taraftan, sağladıkları düşük maliyet, hızlı işlem ve tek merkezden birçok piyasaya ulaşabilme gibi imkânlar ile alternatif işlem platformları da son yıllarda yatırımcılarca tercih edilmektedir. Önemli alternatif işlem platformlarından biri olan Cboe ABD'in işlem hacmi önceki yıla kıyasla %11 artmış, sıralamada 1 sıra gerileyerek dördüncü olmuştur. Avrupa'da işleyen platform Cboe Avrupa'da işlem hacmi önceki yıla kıyasla %13 artmıştır. Bu iki platformda, 2021 yılında, Dünya borsalarında gerçekleşen işlemlerin %14'ü yapılmıştır.

Borsa İstanbul pay senedi işlem hacmi bakımından dünya borsaları arasında 20. sırada yer alırken, devir hızı bakımından dünyanın en likit borsası olmuştur.

Borsa İstanbul pay senedi işlem hacmi 2020 yılına göre dolar cinsinden %12 azalsa da 2021 yılında 794 milyar dolarlık işlem hacmiyle 20. sıradaki yerini korumuştur.

PAY SENEDİ İŞLEM HACMİ (2021)				
		İşlem Hacmi (milyar dolar)	İşlem Hacmi Payı	Hacim/Piyasa Değeri
1	Nasdaq OMX	73,281	40.0%	298.4%
2	New York Borsası	29,266	16.0%	105.7%
3	Şenzhen Borsası	22,109	12.1%	355.5%
4	Cboe ABD	21,009	11.5%	-
5	Şanghai Borsası	17,499	9.5%	214.6%
6	Japonya Borsası	7,482	4.1%	114.3%
7	Kore Borsası	5,828	3.2%	262.7%
8	Londra Borsası Grubu	4,415	2.4%	116.2%
9	Hong Kong Borsası	4,379	2.4%	80.6%
10	Cboe Avrupa	4,074	2.2%	-
20	Borsa İstanbul	794	0.4%	573.7%
	Toplam	214,575	100%	172.8%

Kaynak: WFE

Pay senedi işlem hacmini toplam piyasa değerine oranlayarak hesaplanan pay senedi devir hızının yüksek olması likit bir piyasaya işaret ederken, aynı zamanda bu borsadaki yatırımcıların portföylerini daha kısa vadeli olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Piyasa değeri sıralamasında 38. sırada yer alan Borsa İstanbul, 2021 itibarıyla %574 devir hızı ile Dünyanın en likit piyasası olmuştur. Borsa İstanbul'u %355'lik oran ile Çinli Şenzen Borsası izlerken, %346'lık oran ile Tayvanlı Taipei 3., %298'lik oran ile ABD'li Nasdaq ise 4. sırada yer almıştır.

Vadeli İşlemler ve Opsiyonlar

Dünya Borsalar Federasyonu 41 borsada işlem gören vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri verilerini derlemektedir. ABD doları cinsinden verilen hacimler, temsili değerleri (notional value) ifade etmektedir.

2021 yılında borsalarda gerçekleşen toplam vadeli işlem hacmi bir önceki yıla göre %4 artarak 1,9 katrilyon dolar olmuştur. Aynı dönemde işlem gören sözleşme sayısı ise %14 artarak 29 milyara yaklaşmıştır. Opsiyon sözleşmeleri işlem hacmi ise geçtiğimiz yıla kıyasla borsa yatırım fonlarındaki yükselişle %86 artarak 1,3 katrilyon dolara ulaşmıştır.

Sözleşmelere dayanak varlıklara göre bakıldığında vadeli işlemlerde en büyük payın faiz sözleşmelerinde, opsiyonlarda ise borsa yatırım fonu sözleşmelerinde olduğu görülmektedir. Vadeli işlemlerdeki artışta emtia ve borsa endeksine dayalı kontratlardaki artış dikkat çekmektedir. Opsiyon işlem hacmindeki artış, önemli ölçüde Brezilya Borsasındaki borsa yatırım fonu opsiyon işlemlerindeki artıştan ileri gelmiştir.

DÜNYA BORSALARINDA DAYANAK BAZINDA VADELİ İŞLEM VE OPSİYON SÖZLEŞMELERİ İŞLEM HACMİ (2021)		
	İşlem Miktarı (milyon adet)	İşlem Hacmi (milyar dolar)
Vadeli İşlem Sözleşmeleri	29,423	1,922,920
Faiz	3,779	1,423,142
Pay Senedi Endeksi	7,790	271,872
Emtia	9,891	184,009
Döviz	3,063	37,162
Pay Senedi	4,883	6,700
Borsa Yatırım Fonu	17	35
Opsiyon Sözleşmeleri	28,165	1,298,319
Faiz	779	368,794
Pay Senedi Endeksi	7,790	304,555
Emtia	450	10,053
Döviz	1,533	2,693
Pay Senedi	13,013	31,466
Borsa Yatırım Fonu	4,600	580,758

Kaynak: WFE

Borsalar vadeli işlem hacimlerine göre sıralandığında Şikago Ticaret Borsası (CME Grubu), kıyaslamada bir önceki yıl olduğu gibi 1,3 katrilyon dolarlık işlem hacmiyle ilk sırada gelmektedir. Dünyadaki borsalarda gerçekleşen vadeli işlemlerin %61'i bu

ABD'li Şikago Borsasında dünya borsalarındaki vadeli işlemlerinin %61'i yapılmaktadır.

borsada yapılmaktadır. Bu pay önceki yıla göre 1 puan azalmıştır.

İncelenen 41 borsa arasında ilk üçünün toplam işlem hacminin %85'ini oluşturduğu dikkat çekmektedir. CME ve ICE Türev borsaları ilk ve ikinci sıradaki yerlerini korumuştur. İlk 10'da yer alan borsaların üçünün Çinli olması dikkat çekicidir.

DÜNYA BORSALARINDA VADELİ İŞLEM HACMİ (2021)			
		İşlem Hacmi (milyar dolar)	Toplamdaki Payı (%)
1	Şikago Ticaret Borsası (CME)	1,174,092	61.1%
2	ICE Türev (Avrupa)	343,180	17.9%
3	Deutsche Boerse	118,257	6.2%
4	B3 - Brasil Bolsa Balcão	44,049	2.3%
5	Şanghay Türev Borsası	33,656	1.8%
6	Montreal Borsası	27,215	1.4%
7	ASX Grubu	22,270	1.2%
8	Dalian EB-Çin	22,022	1.1%
9	Londra Metal Borsası	20,062	1.0%
10	CFFEX-Çin	18,503	1.0%
26	Borsa İstanbul	335	0.0%
	Toplam	1,922,920	100.0%

Kaynak: WFE

Borsa İstanbul vadeli işlem hacmi sıralamasında dünyada 26. sırada, opsiyon sözleşmesi hacminde ise 28. sırada yer almıştır.

Londra Borsası Grubunun yanı sıra, Çinli CFFEX ile Şanghay vadeli işlem borsaları 2021 yılında işlem hacmini en fazla artıran borsalar arasında gelmiştir.

Borsa İstanbul'da 2021 yılında toplam vadeli işlem hacmi 2020 yılına göre %13 azalarak 335 milyar dolara inmiştir. Borsa İstanbul vadeli işlem hacimleri sıralamasında önceki yılki konumundan 2 sıra gerileyerek 26. sırada yer almıştır.

DÜNYA BORSALARINDA OPSİYON İŞLEM HACMİ (2021)			
		İşlem Hacmi (milyar dolar)	Toplamdaki Payı (%)
1	B3- Brasil Borsa Balcao	562,426	43.6%
2	Şikago Ticaret Borsası (CME)	342,361	26.5%
3	Ulusal Hindistan Borsası	181,054	14.0%
4	ICE Türev (Avrupa)	68,276	5.3%
5	Kore Borsası	62,650	4.9%
6	Deutsche Boerse	25,004	1.9%
7	MIAX	32,218	2.5%
8	TAIFEX	5,989	0.5%
9	Hong Kong Borsası	3,338	0.3%
10	Euronext	1,835	0.1%
28	Borsa İstanbul	1.7	0.0%
	Toplam	1,298,319	100.0%

Kaynak: WFE

Dünya borsalarındaki opsiyon işlemlerinde 563 trilyon dolar hacim ile Brezilya'nın ilk sırada yer aldığı ve toplam opsiyon işlemlerinin %44'ünün bu borsada yapıldığı görülmüştür. İkinci sırada ise 342 trilyon dolarlık hacimle Şikago Ticaret Borsası gelmektedir. İlk 10'da yer alan çoğu borsanın işlem hacmi artarken, Şikago'nun işlem hacminin 2021 yılında önceki yıla kıyasla azaldığı, böylelikle 25 puan pazar payı kaybettiği dikkat çekmektedir.

2021 yılında opsiyon işlemlerinde ilk sıraya yükselen Brasil Bolsa Balcao'nun payı %10'dan %44'e, üçüncü sırada yer alan Ulusal Hindistan Borsasının payı ise %10'dan %14'e çıkmıştır. Brezilya'daki artışta borsa yatırım fonlarını dayanak alan opsiyonların hacmi etkili olurken, Ulusal Hindistan Borsasındaki artışta endeks opsiyon hacmi rol oynamıştır.

2021 yılında opsiyon işlemlerinde hem CME grubunun hem de Avrupa'daki ICE Türev Borsasının işlem hacmi azalmıştır. Brezilya Borsasının işlem hacminin hızlı artışıyla da birlikte, CME ve ICE Türev'in işlem hacmindeki payları da sırasıyla %53'ten %27'ye ve %11'den %5'e olmak üzere gerilemiştir.

Borsa İstanbul opsiyon piyasasında işlem hacmi, döviz dayanak alan işlemlerindeki azalışın etkisiyle bir önceki yıla göre dolar bazında %15 azalarak 1,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Borsa İstanbul, işlem hacmindeki azalışa rağmen geçen seneki konumunda, 28. sırada kalmıştır.

Yatırım Fonları

Yatırım fonlarına ilişkin analiz için ABD Yatırım Kuruluşları Enstitüsü (Investment Company Institute – ICI) tarafından derlenen bilgilerden yararlanılmıştır. ICI; yatırım fonları, borsa yatırım fonları ve yatırım ortaklıkları ile ilgili verileri 46 ülkeden toplayarak yayınlamaktadır. Emeklilik fonları ise verilere dâhil değildir.

Dünyadaki yatırım fonlarının toplam büyüklüğü borsa endekslerindeki artışa paralel olarak 2020 sonuna göre %13 yükselerek 2021 sonunda 71 trilyon doları aşmıştır.

ABD, 34 trilyon dolarlık yatırım fonu portföyü ile Dünya sıralamasında ilk sıradadır. Bu tutar aynı zamanda Dünya genelindeki toplam yatırım fonu büyüklüğünün %48'ini oluşturmaktadır.

Dünyadaki yatırım fonlarının milli gelire oranı %87 iken, Türkiye'de bu oran %2,5'ta kalmaktadır.

MENKUL KIYMET YATIRIM FONLARI (2021)				
		Yatırım Fonları (milyar dolar)	Toplamdaki Pay	Fon Portföyü / GSYH
1	ABD	34,155	48.1%	148.9%
2	Lüksemburg	6,636	9.3%	7922.1%
3	İrlanda	4,607	6.5%	892.4%
4	Çin	3,530	5.0%	20.9%
5	Almanya	2,968	4.2%	70.2%
6	Avustralya	2,618	3.7%	162.6%
7	Fransa	2,415	3.4%	86.0%
8	Japonya	2,527	3.6%	47.3%
9	İngiltere	2,326	3.3%	74.8%
10	Kanada	1,918	2.7%	95.1%
34	Türkiye	20	0.0%	2.5%
	Toplam	71,053	100.0%	87.4%

Kaynak: ICI, IMF, TÜİK

Lüksemburg, vergi ve operasyonel alanlarda sunduğu olanaklardan dolayı yatırım fonu ve yatırım ortaklığı gibi kolektif yatırım kuruluşlarının küresel merkezi konumundadır. Avrupa'da pek çok fon Lüksemburg'da kurulmakta ancak

payları diğer ülkelerdeki yatırımcılara satılmaktadır. 2021 yılında Lüksemburg'un milli geliri 84 milyar dolar iken, yatırım fonu büyüklüğü 6,6 trilyon doları geçmiştir. Sıralamada Lüksemburg'dan sonra gelen İrlanda da benzer şekilde sunduğu fırsatlar ile kolektif yatırım şirketlerinin alternatif merkezi haline gelmeyi hedeflemektedir. 2020 sonuna oranla 2021 yılında yatırım fonu portföyü %15 büyüyen İrlanda, 4,6 trilyon dolarlık portföy büyüklüğü ile Dünyada üçüncü sırada yer almaktadır. Ayrıca, Çin'in yatırım fonu büyüklüğünü dikkat çekici şekilde %46 artırarak Dünya sıralamasındaki yerini 5. sıradan 4. sıraya yükselttiği görülmektedir.

Verisi derlenen ülkeler arasında sıralamada başı çeken 10 ülkenin yatırım fonu portföy büyüklüğü, toplam portföy büyüklüğünün %90'ını oluşturmaktadır. 2021 yılında Türkiye'deki yatırım fonu portföy büyüklüğü bir önceki yıla kıyasla dolar bazında %16 artarak 20,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Toplam yatırım fonu portföy büyüklüğünün incelenen ülkelerdeki milli gelire oranı %87'dir. Türkiye'de ise yatırım fonu portföylerinde son yıllarda kaydedilen büyümeye rağmen bu oran %2,5'te kalmaktadır.

YATIRIM FONLARININ TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI (2021)					
	Pay Senedi	Tahvil-Bono	Para Piyasası	Karma	Diğer
ABD	56%	18%	13%	13%	0.4%
Lüksemburg	36%	25%	8%	19%	12%
İrlanda	35%	24%	16%	9%	16%
Almanya	12%	18%	42%	27%	1%
Çin	16%	19%	0%	43%	21%
Fransa	44%	3%	9%	0%	43%
Japonya	18%	13%	17%	17%	35%
Avustralya	92%	2%	5%	0%	1%
İngiltere	50%	12%	1%	16%	21%
Kanada	32%	12%	1%	54%	1%
Türkiye	9%	13%	15%	8%	56%
Toplam	45%	19%	12%	17%	8%

Kaynak: ICI

ICI, yatırım fonlarının türlerine göre dağılımına ilişkin istatistikler de yayınlamaktadır. Tabloda, 2021 sonu itibarıyla bir önceki tabloda yer alan ve yatırım fonu büyüklüğü en yüksek olan ülkelerdeki fonların kırılımı verilmiştir.

Dünyadaki yatırım fonu portföyünün %45'i pay senedi fonlarında olup, bu oran Türkiye'de sadece %9'dur.

Dünya genelindeki toplam fonlarda pay senedi fonlarının oranı %45 iken Türkiye'de menkul kıymet yatırım fonlarının sadece %9'u pay senedi fonlarından oluşmaktadır. İleride de değinileceği üzere Türkiye'deki fon portföylerinde sabit getirili enstrümanlar geleneksel olarak ağırlıkta olmakla beraber, 2021 yılında para piyasası fonlarının payı 5 puan azalırken, ağırlıkla kısa vadeli döviz cinsi borçlanma araçlarına yatırım yapan serbest fonları içeren diğer fonların payı 12 puan artmıştır. Diğer ülkelerde yatırım fonlarının türlerine göre dağılımında 2020 yılına göre önemli bir değişim gözlenmemiştir.

Dünyada pay senedi fonlarının en ağırlıkta olduğu ülke %92 oranla Japonya iken, tahvil bononun en ağırlıkta olduğu ülke Hırvatistan'dır. Dünyadaki toplam yatırım fonu büyüklüğünün %48'ine sahip ABD'deki fonların %56'sı pay senedi fonları oluşturmaktadır.

Kore, Avustralya ve Fransa gibi bazı ülkelerin fon dağılımının büyük bölümünün Diğer kategorisi altında sınıflandığı görülmektedir. ICI sınıflamalarına göre bu kategori serbest yatırım fonu, garantili fon ve gayrimenkul fonu gibi daha çok alternatif yatırım fonlarını kapsamakta ya da hakkında sınıflama için yeterli bilginin mevcut olmadığı yatırım fonlarını içermektedir.

2021 yılında ICI verilerine göre Dünya genelinde menkul kıymet yatırım fonlarına toplam 3,9 trilyon dolar tutarında sermaye girişi gerçekleşmiştir. Sermaye girişinin %82'sine karşılık gelen 3,2 trilyon dolarlık kısmı pay senedi fonlarına olurken, son çeyrekte para piyasası fonlarına olan net sermaye girişi hızla yükselmiştir. Yanı sıra, borsa yatırım fonlarına olan ilginin artışıyla birlikte 1,2 trilyon dolar tutarında sermaye girişi olduğu dikkat çekmektedir. Bununla beraber 2021 sonu itibarıyla borsa yatırım fonlarının portföy büyüklüğü %29 artışla 9,9 trilyon dolara ulaşmıştır.

Finansal Araçların Getirileri

Yatırım araçlarının karşılaştırmalı getirilerinin sunulduğu bu bölümde TL ve döviz cinsinden mevduat, özel sektör ve kamu borçlanma araçları, pay senedi, altın yatırımları ile bu ürünlere yatırım yapan fonların getirilerinin karşılaştırması yapılmıştır.

Mevduat getirileri için TCMB veri bankasından alınan ortalama faiz oranları kullanılmıştır. Dönem başında yapılan 3 aylık mevduatın geri dönüşünde anapara ve faiziyle beraber aynı vadeyle tekrarlandığı varsayılmıştır. Bu işlemlere ilişkin getiriler, gelir vergisi kesintisi göz önüne alınarak sunulmuştur. Altın fiyatları için Borsa İstanbul'da gerçekleşen referans TL/kg fiyatları alınmıştır. Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerin getirisi için BIST-100 getiri endeksi kullanılmıştır. Fiyat endeksinden farklı olarak getiri endeksi, nakit temettü ödemelerinin endeks içerisindeki payların ağırlıkları oranında yatırıldığı varsayımıyla hesaplanmaktadır. Değişken faizli özel sektör tahvilleri ve devlet iç borçlanma senetlerinin yanı sıra pay senedi ve borçlanma aracı ağırlıklı fonların getirilerini hesaplamak için BIST-KYD endeksleri kullanılmıştır. Emeklilik yatırım fonlarının getirisi için Emeklilik Gözetim Merkezi (EGM) tarafından hesaplanan fonların net varlık değerleri ile ağırlıklandırılarak hesaplanan fon endekslerinin getirilerine yer verilmiştir. EGM Tüm endeksi, emeklilik yatırım fonları, otomatik katılım fonları ile devlet katkısı fonlarından oluşan toplam emeklilik yatırım fonu evrenini ifade etmekte olup, tabloda ayrıca bireysel emeklilik ve otomatik katılım sistemine yönelik fonlar faizli ve faizsiz şeklinde gruplanarak belirtilmektedir. Bu gruplara devlet katkısı fonları dahil değildir.

Türkiye'de en yüksek getiriyi döviz ve altın yatırımları sağlamıştır.

Türk lirasının önemli oranda değer kaybettiği 2021 yılında en yüksek getiriyi döviz ve altın cinsinden yatırımlar sağlamıştır. Dolar kuru %81 artarken, 3 aylık dolar cinsinden mevduat %82 getiri sağlamıştır. Avrodaki artış %64'ü bulurken, avro cinsinden mevduatın da getirisi %66 olmuştur. Dolar cinsinden fiyatlanan altın fiyatları da %72 artış göstermiştir.

SEÇİLMİŞ YATIRIM ARAÇLARININ GETİRİSİ					
	2017	2018	2019	2020	2021
3 Aylık Dolar Döviz Tevdiat Hesabı	9.9%	44.5%	15.5%	26.3%	81.6%
Dolar	7.2%	40.0%	12.5%	24.9%	80.6%
Altın	19.9%	37.5%	32.8%	54.3%	71.9%
3 Aylık Avro Döviz Tevdiat Hesabı	23.2%	35.7%	11.3%	37.2%	66.3%
Avro	21.7%	33.8%	10.3%	36.8%	64.2%
EGM Faizsiz BES Endeksi	12.2%	22.7%	30.0%	45.6%	61.7%
Pay Senedi Ağırlıklı Yatırım Fonları Endeksi	41.3%	-9.0%	41.1%	42.4%	38.4%
EGM TÜM Endeksi	14.5%	9.6%	26.9%	23.7%	36.3%
EGM Faizli BES Endeksi	14.7%	8.7%	27.0%	22.1%	33.0%
Borçlanma Aracı Ağırlıklı Yatırım Fonları Endeksi	11.7%	16.5%	22.4%	13.7%	30.4%
BIST-100 Getiri Endeksi	52.1%	-18.1%	29.7%	30.9%	30.0%
EGM Faizsiz Otomatik Katılım Sistemi Endeksi	0.0%	15.2%	22.8%	15.1%	23.8%
EGM Faizli Otomatik Katılım Sistemi Endeksi	0.0%	14.3%	22.3%	13.2%	22.7%
BIST-KYD ÖSBA Değişken Endeksi	15.6%	19.9%	26.8%	13.5%	21.4%
3 aylık Türk Lirası Mevduat	10.1%	14.6%	17.5%	8.7%	17.1%
BIST-KYD DİBS Tüm	7.8%	2.2%	31.4%	8.5%	-2.0%
Tüketici Fiyat Endeksi	11.9%	20.3%	11.8%	14.6%	36.1%

Kaynak: Borsa İstanbul, TCMB, TÜİK, EGM, TSPB hesaplamaları

Pay senedi ağırlıklı yatırım fonlarının getirisi BIST-100 getiri endeksi artışının üzerinde gerçekleşmiştir.

Ağırlıklı altına yatırım yapan faizsiz bireysel emeklilik fonlarının getirisi %62'yi bulmuştur. BIST-100 getiri endeksiyle takip edilen pay senetlerinin getirisi %30'u bulurken, %36'yı bulan TÜFE artışı ile beraber bakıldığında reel anlamda yatırımcılarını kayba uğratmıştır. Diğer yandan pay senedi ağırlıklı yatırım fonlarının getirisi %38 ile endeksten daha yüksek olmuştur.

Faizlerin artış gösterdiği 2021 yılında devlet iç borçlanma senetleri yatırımcılarını %2 kayba uğratmıştır. Daha kısa vadeli olan değişken faizli özel sektör borçlanma senetlerinin getirisi ise %21 olmuştur. Borçlanma aracı ağırlıklı yatırım fonlarının getirileri ise, hem yurtiçi hem yurtdışı menkul kıymetler barındırdıkları için %30 ile daha yüksek gerçekleşmiştir. 3 aylık Türk lirası cinsinden mevduat da %17 getiri ile enflasyonun 19 puan altında kalmıştır.

Sabit Getirili Menkul Kıymetler

Türkiye'de sabit getirili menkul kıymetler (SGMK), kamu kesimi tarafından ihraç edilen devlet tahvilleri ve hazine bonoları ile özel sektör tarafından ihraç edilen tahvil, finansman ve banka bonoları, varlığa dayalı menkul kıymetler, varlık teminatlı menkul kıymetler ve kira sertifikalarından oluşmaktadır.

2021 yılında özel sektörün yurtiçindeki tahvil ihraçları %30 artarak 258 milyar TL'ye çıkmıştır. Bankalarca yapılan ihraçlar, bu tutarın %80'ini oluşturmuştur. Kamu tarafında ise iç borçlanma aracı ihracı geçtiğimiz yıla göre %9 azalmış ve 395

milyar TL'lik ihraç gerçekleşmiştir. İkincil piyasa işlemlerinde tahvil-bono işlem hacmi geçtiğimiz yıla göre hafif azalarak 608 milyar TL olurken, repo-ters repo işlemleri %30 azalarak 16 trilyon TL'nin altında gerçekleşmiştir.

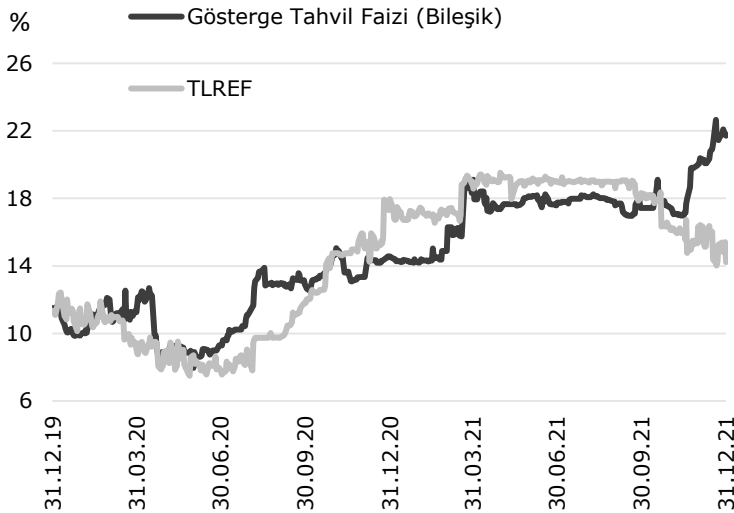
Sabit Getirili Menkul Kıymet Getirileri

2020 yılında baş gösteren Covid-19 pandemisi ile tüm Dünyada oluşan belirsizlik ve kapanmaların olumsuz baskılarını önlemek amacıyla TCMB yıl başında %12 olan politika faizini yılın ilk yarısı boyunca kademeli olarak %8,25 seviyesine indirmiş, daha sonra ise enflasyonist baskıları önlemek amaçlı Eylül ayından itibaren tekrar faiz artırımları yapmıştı. Bu artırımlarla politika faizini 2020 yılı sonunda %17'ye yükseltmişti. 2021 yılında ise Mart ayında faiz yükseltme politikası devam ederek politika faizi %19'a çıkarılmış, Eylül ayından itibaren ise enflasyonist baskıların geçici olduğu ve faiz indirimine imkân doğduğu kanaati ile dört faiz indirimi ile politika faizi sene sonunda %14'e çekilmiştir. TCMB'nin faiz kararlarına paralel olarak; yıla %18 düzeyinde başlayan Türk lirası gecelik referans faiz oranı (TLREF) Mart ayındaki politika faizine paralel %19 civarında seyretmiş, Eylül ayından sonra ise düşüş trendine geçerek yılı %14 civarında kapatmıştır.

Yılın son çeyreğinde politika faizi düşürülürken, gösterge tahvil faizi artmıştır.

Bu ortamda, 2021 başında %15 seviyelerinde seyreden gösterge tahvil faizi Ağustos ayında Türk lirasında hızlanan değer kaybı ile %18 civarına yükselmiş, sonrasında da politika faizi indirimlerine rağmen yükselmeye devam ederek 2021 yılını %22 civarında kapamıştır.

FAİZ ORANLARI

Kaynak: Rasyonet

Sabit Getirili Menkul Kıymet Stokları

Türkiye'de işlem gören menkul kıymetler içinde sabit getirili menkul kıymetler hem stok hem de işlem hacmi açısından en yüksek paya sahip araçlardır. 2021 yılında yurtiçinde ihraç edilen borçlanma araçları stoku %24 oranında artarken,

yurtdışında ihraç edilen tahvil stoku 1 milyar dolara yakın artışla 126 milyar dolar olmuştur.

BORÇLANMA ARAÇLARI STOKU (MİLYON TL)						
	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Yurtiçi Tahvil-Bono Stoku	608,859	676,579	866,812	1,188,966	1,471,123	23.7%
Kamu İç Borç Stoku	535,448	586,142	755,052	1,060,354	1,321,189	24.6%
Devlet Tahvili	534,473	580,647	736,791	1,060,354	1,311,270	23.7%
Hazine Bonosu	974	5,495	18,261	0	9,920	-
Özel Sektör Borç Stoku	73,411	90,437	111,760	128,612	149,933	16.6%
Uluslararası Tahvil Stoku	438,994	618,505	714,026	928,998	1,679,587	80.8%
Kamu Uluslararası Tahvil Stoku	279,627	407,201	516,847	694,032	1,249,540	80.0%
Özel Uluslararası Tahvil Stoku	159,366	211,303	197,179	234,966	430,047	83.0%
Uluslararası Tahvil Stoku (mn. \$)	116,385	117,119	120,206	125,212	126,010	0.6%
Kamu Uluslararası Tahvil Stoku (mn. \$)	74,134	77,107	87,011	93,543	93,746	0.2%
Özel Uluslararası Tahvil Stoku (mn. \$)	42,251	40,012	33,195	31,669	32,264	1.9%

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, TCMB

Mevcut hazine bonosu ve devlet tahvillerinin toplam nominal değerini gösteren kamu iç borç stoku 2021 yılında %25 artarak 1,3 trilyon TL'yi aşmıştır. 2020 yılında bono ihraç etmeyen Hazine 2021'de 10 milyar TL'lik bono ihraç etmiştir. Yurtiçinde ihraç edilen özel sektör borç stokundaki artış %17 olmuştur.

Hazinenin yurtdışında ihraç ettiği uluslararası tahvil (eurobond) stoku dolar bazında fazla değişmeyerek 94 milyar dolarda kalmıştır. Özel sektörün uluslararası tahvil stoku ise 600 milyon dolar artarak 32 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Kamunun yurtdışı borçlanma araçlarındaki payı %74 olmuştur.

Sabit Getirili Menkul Kıymet Birincil Piyasa İşlemleri

Kamu iç borçlanması 2021 yılında %9 azalarak 395 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Hazine ve Maliye Bakanlığı 2021 yılı içerisinde sabit getirili menkul kıymet ihraçlarıyla yurtiçinde 395 milyar TL borçlanmış, iç borçlanma bir önceki yıla göre %9 azalmıştır. Bütçe açığının azalmasının da etkisiyle iç borçlanmada 2019 ve 2020'deki hızlı artış son bulmuştur. 2020 yılında 100 milyar TL'yi aşan yurtiçindeki döviz cinsi borçlanmaları 2021 yılında önemli ölçüde azalmıştır. Diğer taraftan, dış borçlanma ise %15 artarak 10 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. Borçlanma vadelerinin ise 2021 yılında önceki yıla göre artma trendinde olduğu görülmektedir.

Döviz cinsi iç borçlanmalardaki düşüşle TL cinsi sabit kuponlu senetler ile TÜFE'ye endeksli tahvil ihraçlarının ağırlığı artmıştır. Hazine ve Maliye Bakanlığınca 2020 yılında ilk defa ihraç edilmeye başlayan TLREF'e dayalı ürün ihracı 50 milyar TL'ye yaklaşmış, bu ürünlerin toplam tahvil ihraçlarındaki payı 3 puan artarak %12'ye çıkmıştır. Benzer şekilde ilk defa 2017'de başlayan altın tahvili ve altına dayalı kira sertifikası ihracı ise 2021'de ton bakımından artmış ve bu dönemde 141,6 ton altın finansal sisteme kazandırılmıştır. Bununla beraber Borsa İstanbul altın fiyatları kullanılarak yapılan hesaplama göre altına dayalı SGMK ihraç tutarı, altın fiyatlarındaki dalgalanmayla 2021 yılında %55 artarak 64,4 milyar TL

olmuştur. Bu rakamın 35,3 milyar TL'si altına dayalı kira sertifikası ihracı yoluyla elde edilmiştir.

KAMU BORÇLANMA ARAÇLARI İHRACI						
	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
İç Borçlanma (milyon TL)	129,050	123,089	212,443	432,486	395,144	-8.6%
TL Cinsi Sabit Faizli Kuponlu Senetler	93,612	67,962	48,560	67,558	112,917	67.1%
Döviz Cinsi Sabit Faizli Kuponlu Senetler	-	1,280	21,339	100,016	36,591	-63.4%
TL Cinsi Değişken Faizli Kuponlu Tahviller	9,701	11,977	19,419	35,082	25,218	-28.1%
TLREF'e Endeksli Tahviller	-	-	-	37,421	48,448	29.5%
TÜFE'ye Endeksli Tahviller	13,152	16,448	29,910	44,212	67,349	52.3%
TL Cinsi Kuponsuz Senetler	7,948	13,890	54,148	49,835	17,940	-64.0%
TL Cinsi Kira Sertifikaları	4,260	7,254	7,601	37,155	11,478	-69.1%
Döviz Cinsi Kira Sertifikaları (TL)	-	3,419	10,251	19,515	10,765	-44.8%
Altın Tah. ve Altına Day. Kira Sert. (TL)	377	859	21,216	41,693	64,438	54.6%
Altın Tah. ve Altına Day. Kira Sert. (Ton)	2.5	4.2	82.3	113.7	141.6	24.5%
Dış Borçlanma (milyon \$)	9,660	7,712	11,170	8,750	10,036	14.7%

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, TSPB Hesaplamaları

İç borçlanmanın ortalama vadesi 2018'in ikinci yarısından başlayarak önemli ölçüde düşmüştü. 2021'de ise iç borçlanma vadesi önceki yıla göre yüksek seyretmiş ve ortalama vade 54 ay olmuştur. Bununla birlikte Aralık ayında aylık ortalama vade 79 aya çıkararak yıl genelinden ayrılmıştır.

Yıllar içerisinde özel sektör borçlanma aracı ihraçlarında görülen ivme 2020 yılında sekteye uğrasa da, 2021 yılında ihraç tutarı 2020 yılına göre %30 oranında artmıştır. Özel sektör, tahvil ve bono ihraçları sayesinde 2021 yılında 258 milyar TL kaynak sağlarken, borçlanma vadesi kamuya göre hayli daha kısadır.

2021 yılında özel sektör 258 milyar TL'lik borçlanma aracı ihraç etmiştir.

İHRAÇCI BAZINDA ÖZEL SEKTÖR BORÇLANMA ARAÇLARI İHRACI*						
	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
İhraç Sayısı	1,217	1,385	1,330	1,255	1,294	3.2%
Banka**	667	836	762	792	733	-7.4%
Banka Dışı-Finans	484	489	467	354	436	23.2%
Finans Dışı	66	60	101	108	125	15.7%
İhraç Miktarı (mn. TL)	130,330	179,121	210,322	199,301	258,444	29.6%
Banka**	88,238	138,249	164,659	175,261	207,313	18.3%
Banka Dışı-Finans	36,439	37,178	37,796	16,498	31,798	92.7%
Finans Dışı	5,654	3,693	7,867	7,735	19,333	149.9%

Kaynak: Borsa İstanbul, TSPB hesaplamaları

*Tahsisli satışlar hariçtir.

**Kaynak kuruluşu banka olan ihraçlar 'banka' altında sınıflandırılmıştır.

2021 yılında işlemlere ihraççı bazındaki bakıldığında, ihraçların büyük çoğunluğunu oluşturan bankaların payının 2020'de %88'den 2021'de %80'e düştüğü, aracı kurum, faktoring şirketleri vb. banka dışı finans kurumların ise bu işlemlerdeki payının arttığı görülmektedir. Reel sektörün ihraçları 2021 yılında 2,5 katına çıksa da bu ihraççıların toplamdaki payı %7 ile hayli sınırlı kalmaya devam etmektedir. Bununla beraber, bu bölümde sunulan verilerin, tahsisli satışları içermemesi nedeniyle tüm ihraçları kapsamadığı dikkate alınmalıdır.

2021 yılında bankaların tahvil ihracı sayısı 59 azalsa da ihrac miktarı %18 artarak 207 milyar TL olmuştur. Banka dışı finansal kurumların gerçekleştirdiği borçlanma aracı ihracı büyüklüğü ise önceki yıla göre %93 artarak 32 milyar TL seviyesine çıkmıştır. Bu ortamda reel sektörün borçlanma aracı ihracı ise bir önceki yıla göre %150 artarak 19 milyar TL'yi geçmiştir.

2021'de banka dışı finans sektöründe borçlanma aracı ihracında bulunan kurum sayısı 9 artarken, finans dışı kesimde ihrac yapan kurum sayısı 2 adet artmıştır.

2021 yılında özel sektörde 9 şirketin 1 milyar TL üzeri tutarda ihracı olmuş, bu şirketler toplam özel sektör ihracılarının %60'ını oluşturmuştur.

Kira sertifikası ihracı özel sektör borçlanma araçları ihracı dörtte birini oluşturmuştur.

İhraçların türüne göre dağılımına bakıldığında, ağırlıklı borsa dışında yapıldığı görülmektedir. Kira sertifikası ihracı halka arzın diğer ürünlere kıyasla nispeten daha fazla tercih edildiği gözlenmektedir. Yıllar içerisinde artmakta olan kira sertifikası ihracı 2021 yılında toplam özel sektör borçlanma aracı ihrac tutarının yaklaşık dörtte birini oluşturmuştur.

ÖZEL SEKTÖR BORÇLANMA ARACI İHRAÇLARI (2021)				
	Halka Arz	Nitelikli İhraç Pazarı	Borsa Dışında İhraç	Toplam
Ürün Sayısı	69	21	1,204	1,294
Tahvil/Bono	46	6	1,010	1,062
Kira Sertifikası	23	15	181	219
Varlığa Dayalı Menkul Kıymet	-	-	13	13
İhraç Tutarı (milyon TL)	29,719	1,448	227,277	258,444
Tahvil/Bono	19,774	425	173,587	193,786
Kira Sertifikası	9,945	1,023	53,015	63,983
Varlığa Dayalı Menkul Kıymet	-	-	675	675

Kaynak: Borsa İstanbul

2021 yılındaki özel sektör borçlanma senedi ihracı geçen yıllarda olduğu gibi, halka arzlar kısıtlı kalmış, toplam ihracın %11'ini oluşturmuştur. Nitelikli yatırımcıların büyük bölümü borsa dışında olmak üzere toplam 228 milyar TL'lik borçlanma aracı ihracına katılmışlardır. 2021 yılında nitelikli ihrac pazarında gerçekleştirilen 1,5 milyar TL'lik ihracın 1 milyar TL'si kira sertifikası ihracıdır.

Sabit Getirili Menkul Kıymet İkincil Piyasa İşlemleri

Yerli sabit getirili menkul kıymet kesin alım satım işlemleri, 2021 yılında önceki yıla göre hafif bir düşüşle 608 milyar TL olmuştur. Bu işlemlerin yarısından fazlası (%46) borsa dışında yapıp Borsa İstanbul'a tescil edildiği görülmekte olup, bu oran önceki yıla göre 13 puanlık ciddi bir artış göstermiştir.

Özel sektör borçlanma aracı ihracındaki yükselişe paralel olarak, son yıllarda ikincil piyasa işlemlerinde bu ürünlerin payı artmış, 2017 yılında %6 civarında olan toplamdaki payı

2020'de %18'e, 2021'de ise %30'a kadar çıkmıştır. 185 milyar TL'lik işlemlerin %71'lik kısmı borsa dışında gerçekleşmiştir.

Bir önceki yıla göre kamu borçlanma aracı işlem hacmi %23 azalarak 423 milyar TL olurken, özel sektör borçlanma araçlarının aksine, kamu borçlanma aracı işlemlerinin üçte ikisi borsada gerçekleşmiştir.

BORÇLANMA ARAÇLARI İŞLEM HACİMLERİ (MİLYAR TL)						
	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Kesin Alım-Satım İşlemleri Toplam*	619	636	660	636	608	-4.3%
Kesin Alım-Satım (Tescil)	266	240	207	212	278	30.7%
Kamu Borçlanma Araçları	235	204	163	143	147	2.9%
Özel Sektör Borçlanma Araçları	9	36	44	70	131	87.4%
Kesin Alım-Satım (Borsa İstanbul)	354	396	453	424	331	-21.9%
Kamu Borçlanma Araçları	326	362	428	382	277	-27.5%
Özel Sektör Borçlanma Araçları	28	34	25	42	54	29.4%
<i>Günlük Ort. Kesin Alım Satım İşlem Hacmi</i>	<i>2.4</i>	<i>2.5</i>	<i>2.7</i>	<i>2.5</i>	<i>2.5</i>	<i>-2.4%</i>
Repo-Ters Repo İşlemleri Toplam**	4,745	4,660	16,471	22,412	15,761	-29.7%
Repo (Tescil)	537	656	775	1,368	1,464	7.1%
Repo (Borsa İstanbul)	4,208	4,004	15,697	21,045	14,296	-32.1%
Kamu Borçlanma Araçları	4,183	3,986	15,692	21,038	14,295	-32.1%
Özel Sektör Borçlanma Araçları	25	18	5	7	1	-79.2%
<i>Günlük Ort. Repo-Ters Repo İşlem Hacmi</i>	<i>19</i>	<i>19</i>	<i>66</i>	<i>89</i>	<i>64</i>	<i>-28.2%</i>
Swap Piyasası İşlemleri	-	12	1,523	2,010	2,478	23.3%
Yabancı Menkul Kıymetler Kesim Alım-Satım Toplam*	22	32	46	79	84	6.2%
Tescil	21	31	44	77	83	7.5%
Borsa İstanbul	1.0	1.0	2.0	2.1	1.3	-39.6%
<i>Günlük Ortalama YMKP İşlem Hacmi</i>	<i>0.1</i>	<i>0.1</i>	<i>0.2</i>	<i>0.3</i>	<i>0.3</i>	<i>8.4%</i>

Kaynak: Borsa İstanbul
 *Kesin Alım-Satım ile Nitelikli Yatırımcıya İhraç pazarları toplamıdır. Kesin alım satım pazarı veri setinde yer alan yabancı menkul kıymet işlemleri tabloda ayrıca verilmiştir.
 **Repo-Ters Repo, Bankalararası Repo-Ters Repo, Menkul Kıymet Tercihli Repo ve Pay Senedi Repo pazarları toplamıdır.

2019 yılında başlayan repo işlemlerindeki ivme 2021'de son bulmuş, 2021 yılında repo işlem hacmi 22 trilyon TL'den 16 trilyon TL'ye gerilemiştir. Azalış esas olarak kamu bankalarının işlem hacimlerindeki düşüşten kaynaklanmıştır.

Tahvil-bono işlemleri hafif gerileyerek 608 milyar TL, repo hacmi ise %30 düşüşle 16 trilyon TL olmuştur.

Ekim 2018'de faaliyete başlayan BIST Swap Piyasasında Türk lirası ile Amerikan doları ve avro yabancı para birimlerinin birbirleri ile değişimine olanak tanıyan işlemler gerçekleştirilmektedir. Bu piyasadaki işlem hacmi hızla artmaktadır. 2021 yılında bu piyasada toplam 2,5 trilyon TL tutarında işlem gerçekleşmiştir. Takasbank'ın merkezi karşı taraf olduğu bu pazar ile çoğunlukla tezgâhüstü piyasalarda gerçekleştirilen swap işlemlerin organize piyasada gerçekleşmesi hedeflenmiştir.

Takasbank Para Piyasası İşlemleri

Takasbank Para Piyasası işlem hacmi 2021 yılında bir önceki yıla göre %38 artarak 1 trilyon TL'ye yaklaşmıştır. Bu işlemlerin %83'ü gecelik vadede yapılmıştır. Bununla birlikte Borsa İstanbul'da yapılan gecelik repo işlemlerinin 14 trilyon

TL'ye yaklaştığı göz önünde bulundurulduğunda, bu işlemlerde borsanın daha yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir.

TAKASBANK PARA PİYASASI İŞLEM HACMİ (MİLYON TL)	
Yıl	Tutar
2017	608,951
2018	856,133
2019	556,686
2020	670,837
2021	924,749

Kaynak: Takasbank

Pay Senetleri

Salgın sonrasında açıklanan mali ve parasal teşviklerle birlikte iktisadi faaliyetin 2021 yılında toparlanmaya başlaması uluslararası piyasaları olumlu etkilemiştir. Borsa İstanbul'un piyasa değeri ise ilk 9 ayda nispeten yatay seyrederken, yılın son çeyreğinde Türk lirasının hızlı değer kaybıyla birlikte özellikle ihracatçı şirketlerin döviz bazında ucuzlamasıyla birlikte Türk lirası cinsinden hızlı yükselmiştir.

Pay piyasasında fiyatlar yıllık bazda artarken piyasa değeri %22 yükselerek 2,2 trilyon TL'ye yaklaşmış, işlem hacmi bir önceki yıla göre %14 artışla 7,5 trilyon TL olmuştur.

Yılın ilk dokuz ayında yatay seyreden BIST-100 fiyat endeksi ise yılın son çeyreğinde hızla toparlanmış ve seneyi %26 artışla 1.858 seviyesinde kapatmıştır.

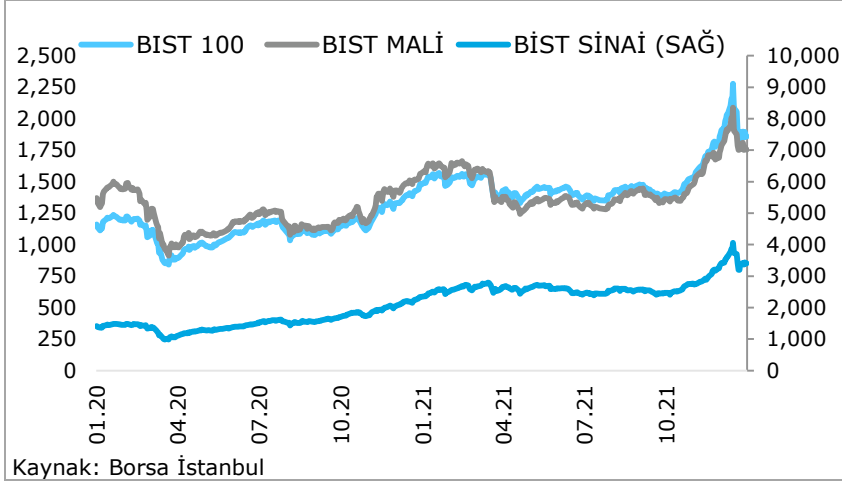
52 adet şirketin birincil halka arzının gerçekleştiği Borsa İstanbul'da, halka arz hasılatı 21,6 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu halka arzlarda yatırımcı sayısı ise rekor seviyelerde gerçekleşmiştir. Diğer yandan sermaye artırımlarıyla beraber şirketlere yıl içinde toplam 36,4 milyar TL kaynak aktarılmıştır.

Pay Senedi Getirileri

2021 yılında BIST 100 endeksi %26 artmıştır.

BIST 100 endeksi yabancı yatırımcı ilgisindeki azalışla birlikte yılın ilk dokuz ayında yatay seyrete de yılın son çeyreğinde Türk lirasının hızlı değer kaybıyla birlikte özellikle ihracatçı şirketlerin döviz bazında ucuzlaması Borsa İstanbul'da iyimser beklentileri güçlendirmiştir. Son çeyrekteki artış sonucunda endeks 2020 yıl sonuna göre %26 yükselerek yılı 1.858 puanda kapatmıştır.

BORSA İSTANBUL FİYAT ENDEKSLERİ

2021 yılında BIST-100 fiyat endeksi %26 artarken, sınai endeksteeki artış %46 olmuştur. Mali endeksin getirisi 2020 yılında olduğu gibi 2021’de de sınai endeksin epey altında; %12’de kalmıştır. Son 5 yıldaki yıllık ortalama fiyat hareketleri kıyaslandığında sınai endeks yıllık ortalama %32,4 artış ile mali endeksin (%11,1) üzerinde kazanç sağlamıştır.

BIST-100 şirketleri %40 getiri sağlarken, Sınai endeksinde getiri %55’i bulmuştur.

BORSA İSTANBUL PAY ENDEKSLERİNİN TL BAZINDA GETİRİSİ

	Fiyat			Getiri		
	BIST 100	Mali	Sınai	BIST 100	Mali	Sınai
2017	47.6%	31.5%	54.8%	52.1%	34.4%	61.0%
2018	-20.9%	-26.1%	-19.0%	-18.1%	-23.9%	-14.9%
2019	25.4%	34.3%	32.7%	29.7%	36.3%	42.3%
2020	29.1%	15.8%	68.2%	30.9%	17.2%	71.1%
2021	25.8%	12.1%	45.5%	40.3%	24.2%	54.8%
2017-2021	137.7%	69.3%	307.3%	196.6%	103.2%	416.3%
Yıllık Ortalama	18.9%	11.1%	32.4%	24.3%	15.2%	38.9%

Kaynak: Borsa İstanbul

Fiyat hareketlerinin yanında, dağıtılan temettüleri de dikkate alan getiri endekslerine bakıldığında, 2021 yılında BİST-100 şirketleri yıllık ortalama %40 getiri sağlarken, sanayi şirketlerinin getirisi %55’i bulmuştur.

17 Nisan 2020’de salgın ortamında şirketlerin sermayesini korumak amacıyla yürürlüğe giren temettü dağıtımını kısıtlaması uyarınca, 2019 yılı dönem kârlarının ancak %25’inin dağıtılmasına izin verilmişti. Diğer taraftan, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, küresel piyasalardaki gelişmeler ve salgın nedeniyle yaşanması muhtemel riskleri dikkate alarak, özkaynakların güçlü kalmasını temin etmek için ihtiyatlı bir yaklaşımla 2019 yılı dönem kârlarının dağıtımına izin vermemiştir. Bu kapsamda halka açık bankalar 2020 yılında temettü dağıtmamıştı. Ocak 2021’de ise alınan kararlar, bankaların 2020 yılı dönem kârının sadece %10’unun dağıtımını uygun görülmüştür. 2021 yılında 2020 yılı dönem kârı ile birlikte geçmiş yıllara ilişkin dönem kârının da dağıtılmasıyla birlikte dağıtılan temettü tutarı 14 milyar TL’den 52 milyar TL’ye çıkmıştır. Böylelikle BIST Mali getiri endeksi ile fiyat endeksi artışı 2021 yılı için yarı yarıya fark etmiştir.

Piyasa Değeri

2021 yılında ivmelenen halka arzlarla birlikte Borsa İstanbul'un toplam piyasa değeri %22 artarak 2,2 trilyon TL'ye yaklaşmıştır. Yeni halka arzlar sene sonunda piyasa değerinin 130 milyar TL'lik kısmını oluşturmuştur. Mutlak değer olarak bakıldığında piyasa değerindeki artışın yarısının piyasa değerinin yaklaşık beşte birini oluşturan 5 sanayi şirketindeki fiyat artışından kaynaklanmaktadır.

İşlem gören şirketlerin piyasa değeri 2021 yılında %22 artışla 2,2 trilyon TL'ye çıkmıştır.

Yıldız Pazarda son bir yılda şirket sayısı 27 artarak 141 olurken, bunlardan 25 tanesi 2021 yılında halka arz edilen şirketlerdir. Yıldız Pazarda toplam piyasa değeri ise son bir yılda %45 artarak 1,6 trilyon TL'yi geçmiştir. Piyasa değeri bakımından Yıldız Pazardaki ilk 5 şirket toplam piyasa değerinin dörtte birini oluştururken, ilk on şirket %40'ını kapsamaktadır.

2021 yılı Ekim ayında Borsa İstanbul Pay Piyasasında derinliği artırmaya, oynaklık düzeyini düşürmeye ve yatırımcıyı korumaya yönelik olarak pazar belirleme kriterlerinde değişikliğe gidilmiştir. Yıldız Pazar kriterlerinde piyasa değeri 500 milyon TL'den 1 milyar TL'ye, fiili dolaşımdaki payların piyasa değeri 100 milyon TL'den 150 milyon TL'ye, yerli bireysel yatırımcı sayısı 1.000'den 1.500'e, yerli fon tutarı 3 milyon TL'den 5 milyon TL'ye yükseltilmiştir. 1 milyon TL işlem hacmi ile pay senedinin fiyatında günlük bazda oluşan ortalama değişim oranını gösteren likidite değeri ise %2,5'ten %1,5'e çekilmiştir. Ana Pazar kriterlerinde ise piyasa değeri 60 milyon TL'den 150 milyon TL'ye, fiili dolaşımdaki payların piyasa değeri 30 milyon TL'den 60 milyon TL'ye ve yerli bireysel yatırımcı sayısı 500'den 750'ye çıkarken, likidite değeri %7,5'ten %5'e çekilmiştir.

BORSA İSTANBUL YIL SONU PİYASA DEĞERİ (MİLYON TL)						
	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Yıldız Pazar	755,369	637,358	787,815	1,124,914	1,628,366	44.8%
Ana Pazar	72,316	134,217	315,932	169,596	275,815	62.6%
Alt Pazar	-	-	-	471,971	41,292	-91.3%
Gelişen İşletmeler Pazarı	4,258	997	1,235	-	-	-
Yapılandırılmış Ürünler Pazarı	29,870	20,202	-	-	-	-
Yakın İzleme Pazarı	1,158	807	1,599	7,237	4,439	-38.7%
Piyasa Öncesi İşlem Platformu	17,269	1,243	2,192	8,930	232,544	2504.1%
Toplam	880,241	794,823	1,108,773	1,782,648	2,182,455	22.4%

Kaynak: Borsa İstanbul

04.11.2019 tarihinde Yıldız Pazar, Ana Pazar ve Kolektif Yatırım Ürünleri Pazarı yeniden yapılandırılmış, Kolektif Yatırım Ürünleri Pazarında işlem gören paylar Yıldız Pazar ile Ana Pazar'a dahil edilecek şekilde yeniden sınıflanmıştır.

01.10.2020 tarihinde Yıldız Pazar, Ana Pazar ve Gelişen İşletmeler Pazarı yeniden yapılandırılmış, Yıldız Pazar ve Ana Pazarda grup ayrımları kaldırılmış, Ana Pazar Grup 2 ve Gelişen İşletmeler Pazarı şirketleri Alt Pazar altında birleştirilmiştir.

01.01.2021 itibarıyla fiili dolaşım oranı %5'in altında olan paylar Piyasa Öncesi İşlem Platformu'na geçmiştir.

01.10.2021 tarihinde pazar belirleme kriterleri değişmiştir. Bu kapsamda Yıldız Pazar ve Ana Pazar için asgari piyasa değeri tutarları artırılmıştır.

Sınıflamada yapılan değişiklikle birlikte Eylül'de 177 olan Yıldız Pazardaki şirket sayısı Ekim'de 137'ye gerilemiş. Ana Pazardaki şirket sayısı ise 177'den 221'e çıkmıştır. Yıldız Pazardan Ana

Pazara geçişin, Yıldız Pazarın piyasa değerindeki artış oranını aşağı yönde etkileyebileceği dikkate alınmalıdır.

Ayrıca, 1 Ocak 2021 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren yeni düzenlemeyle fiili dolaşım oranı %5'in altında olan 7 şirket artık Piyasa Öncesi İşlem Platformunda işlem görmeye başlamıştır. Bu şekilde bu platformdaki şirketlerin piyasa değeri 233 milyar TL'ye çıkmıştır.

İşlem Gören Menkul Kıymet Sayısı

2021 sonu itibarıyla borsada işlem gören payların 141'i fiili dolaşımdaki payların piyasa değeri 150 milyon TL üzerinde olan şirketlerin bulunduğu Yıldız Pazara, 228'i ise fiili dolaşımdaki payların piyasa değeri 60 ile 150 milyon TL arasında olan şirketlerin yer aldığı Ana Pazara, 39 şirket ise fiili dolaşımdaki payların piyasa değeri 60 milyon TL'nin altında olan şirketlerin yer aldığı Alt Pazara kotedir.

Bu şekilde 2021 sonunda Yıldız Pazardaki şirket sayısı 2020 sonuna göre 27 adet artmıştır. Bu artışın 25'i yeni halka arzlardan 2'si ise pazar değişikliklerinden kaynaklanmıştır. Yıldız Pazardan çıkan şirketlerden 14'ü Ana Pazara, 1 şirket ise Alt Pazara geçmiştir. Yıldız Pazara eklenen şirketlerden 14'ü Ana Pazar, 3'ü Alt Pazar, 1'i ise Yakın İzleme Pazarından gelmiştir.

Yıl içinde pay piyasasında pazar sınıflamaları değişmiştir.

PAY PİYASASINDA İŞLEM GÖREN MENKUL KIYMETLER						
	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Adet Değişim
Yıldız Pazar	130	150	94	114	141	27
Ana Pazar	159	145	250	159	228	69
Alt Pazar	-	-	-	84	39	-45
Gelişen İşletmeler Pazarı	17	17	16	-	-	0
Nitelikli Yatırımcı İşlem Pazarı	3	4	6	8	8	0
Yapılandırılmış Ürünler Pazarı	1,652	1,599	1,980	1,069	1,710	641
Menkul Kıymet Yatırım Ortaklığı	9	9	-	-	-	-
Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı	31	33	-	-	-	-
Girişim Sermayesi Yat. Ortaklığı	7	6	-	-	-	-
Borsa Yatırım Fonu	9	9	4	13	15	2
Varant ve Sertifika	1,596	1,542	1,976	1,056	1,695	639
Yakın İzleme Pazarı	31	27	28	24	19	-5
Piyasa Öncesi İşlem Platformu	15	14	14	13	19	6
Toplam Şirket ve Fon Sayısı*	411	414	412	415	469	54
Toplam Menkul Kıymet Sayısı	2,007	1,956	2,388	1,471	2,125	654

Kaynak: Borsa İstanbul

* Varant hariç

04.11.2019 tarihinde Yıldız Pazar, Ana Pazar ve Kolektif Yatırım Ürünleri Pazarı yeniden yapılandırılmış, Kolektif Yatırım Ürünleri Pazarında işlem gören paylar Yıldız Pazar ile Ana Pazar'a dahil edilecek şekilde yeniden sınıflanmıştır.

01.10.2020 tarihinde Yıldız Pazar, Ana Pazar ve Gelişen İşletmeler Pazarı yeniden yapılandırılmış, Yıldız Pazar ve Ana Pazarda grup ayrımları kaldırılmış, Ana Pazar Grup 2 ve Gelişen İşletmeler Pazarı şirketleri Alt Pazar altında birleştirilmiştir.

01.01.2021 itibarıyla fiili dolaşım oranı %5'in altında olan paylar Piyasa Öncesi İşlem Platformu'na geçmiştir.

01.10.2021 tarihinde Yıldız Pazar, Ana Pazar ve Alt Pazar için pazar belirleme kriterleri değişmiştir.

2021 yılında halka arz olan 52 şirketin yarısı Yıldız Pazarda, yarısı ise Ana Pazarda işlem görmeye başlamıştır. Yıldız Pazarda işlem görmeye başlayan bir şirket yıl sonunda Ana

Pay piyasasında
işlem gören şirket ve
fon sayısı 469
olmuştur.

Pazara geçmiştir. Ayrıca, 2021 yılında halka açık statüde olup payları Borsada işlem görmeyen Gimat Mağazacılık Alt Pazara kote edilmiştir. Böylelikle, yıl boyunca kote edilen şirket sayısı 53 olmuştur.

Ayrıca, 1 Ocak 2021 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren yeni düzenlemeyle fiili dolaşım oranı %5'in altında olan 7 şirket Piyasa Öncesi İşlem Platformunda işlem görmeye başlamıştır.

2020 sonunda Ana Pazarda işlem gören 5 şirket 2021 sonunda Alt Pazarda işlem görmektedir. Önceden Ana Pazarda işlem gören 1 şirket 2021 sonunda Yakın İzleme Pazarına alınmıştır. Yakın İzleme Pazarındaki 1 şirket Borsa kotundan çıkarılırken, 2020 yıl sonunda Yakın İzleme Pazarında işlem gören 3 şirket Alt Pazara, 1 şirket Yıldız Pazara geçmiştir. Böylece bu pazardaki şirket sayısı yıl sonunda 4 şirket azalarak 24 olmuştur.

Ayrıca, Alt Pazarda işlem gören 52 şirket piyasa değerindeki artışa bağlı olarak yıl içinde Ana Pazara geçmiştir.

Yapılandırılmış Ürünler Pazarında işlem gören borsa yatırım fonu sayısının bir kurum tarafından yapılan 2 yeni ihraçla 15'e çıktığı görülmektedir.

Fon katılma paylarından halka arz edilenler Yapılandırılmış Ürünler Pazarında, nitelikli yatırımcılara ihraç edilenler ise Nitelikli Yatırımcı İşlem Pazarında işlem görebilme imkânına sahiptir. Yapılandırılmış Ürünler Pazarında henüz bir yatırım fonu işlem görmemekle birlikte, 2021 yıl sonu itibarıyla Nitelikli Yatırımcı İşlem Pazarında 7 gayrimenkul yatırım fonu ile 1 girişim sermayesi yatırım fonu işlem görmektedir.

Sonuç olarak, 2021 yılında halka arzların etkisiyle birlikte Borsa'da işlem gören şirket ve borsa yatırım fonu sayısı önceki yıla göre 54 adet artarak 469 olmuştur.

2020 yılında 2 Mart – 1 Temmuz tarihleri arasında Borsa İstanbul'da işlem gören tüm paylar için açığa satış yasağı getirilmesinin etkisiyle satım varantı ihraçlarındaki azalışla birlikte Yapılandırılmış Ürünler Pazarında işlem gören varant ve borsa yatırım fonları sayısı dikkat çekici şekilde azalmıştı. Açığa satış yasağının Şubat 2021 itibarıyla sadece BIST-50 dışındaki payları kapsayacak şekilde gevşetilmesiyle birlikte bu pazardaki menkul kıymet sayısı %60 ile hızlı artarak sene sonunda 1.710'a ulaşmıştır.

Pay Senedi Birincil Piyasa İşlemleri

2020 yılında birincil halka arz piyasası Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de canlanmış, 2021 yılında daha da hızlanmıştır. Bu dönemde aralarında 4 gayrimenkul yatırım ortaklığının olduğu 52 şirket halka arz edilirken, 2 adet borsa yatırım fonu da halka açılmıştır. Bu ihraçlar aracılığıyla 22 milyar TL tutarında kaynak sermaye piyasasından temin edilmiştir. Bir şirket ise halka arz edilmeden Borsa İstanbul'a kote olmuştur.

Kotasyonla birlikte şirkete sermaye piyasasından herhangi bir kaynak aktarımı olmamıştır.

2021 yılı Şubat ayında Borsa İstanbul Pay Piyasasında derinliğin artırılması amacıyla Kotasyon Yönergesinde değişikliğe gidilmiştir. Bu amaçla yapılan değişiklikler sonucunda Yıldız Pazarda halka arz edilen payların asgari piyasa değeri şartı 200 milyon TL'den 300 milyon TL'ye, Ana Pazarda 50 milyon TL'den 75 milyon TL'ye, Alt Pazarda ise 20 milyon TL'den 40 milyon TL'ye yükseltilmiştir. Ayrıca, son 2 yılda dönem kârı elde etmeyen ve/veya özsermaye/sermaye oranında asgari 1 şartını sağlayamayan ortaklıklar için halka arz edilen payların piyasa değerinin asgari 500 milyon TL olması şartı getirilmiştir.

2021 yılında 26 şirketin halka arzı Yıldız Pazarda, diğer 26 şirketin halka arzı ise Ana Pazarda tamamlanmıştır. 1 şirket halka arz edilmeksizin Alt Pazara kote olmuştur. 48 şirketin halka arzıyla temin edilen kaynak tutarı 16 milyar TL iken, halka arz edilen 4 adet gayrimenkul yatırım ortaklığı bu tutarın yaklaşık üçte birine karşılık gelen 5,6 milyar TL temin etmiştir. 2021 boyunca gerçekleşen 2 borsa yatırım fonu 25 milyon TL hasılat elde etmiştir.

2021 yılında halka arz ve bedelli sermaye artırımlarıyla şirketlere 36 milyar TL'lik özkaynak sağlanmıştır.

Diğer yandan, halka açık şirketler 2021 yılında bedelli sermaye artırımını ile 14,8 milyar TL'lik yeni finansman sağlamıştır.

PAY SENEDİ BİRİNCİL PİYASA İŞLEMLERİ						
	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Birincil Halka Arz						
Halka Arz Sayısı	3	9	6	17	54	217.6%
Şirket	2	6	6	8	48	500.0%
Şirket-GİP	0	1	0	-	-	-
Menkul Kıymet Yatırım Ortaklığı	0	0	0	0	0	-
Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı	1	2	0	0	4	-
Risk Sermayesi Yatırım Ortaklığı	0	0	0	0	0	-
Borsa Yatırım Fonu	0	0	0	9	2	-77.8%
Birincil Halka Arz Tutarı (mn. TL)	1,254	5,419	263	1,192	21,586	1710.8%
Şirket	1,201	5,337	263	1,124	15,929	1317.4%
Şirket-GİP	0	18	0	-	-	-
Menkul Kıymet Yatırım Ortaklığı	0	0	0	0	0	-
Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı	54	64	0	0	5,632	-
Risk Sermayesi Yatırım Ortaklığı	0	0	0	0	0	-
Borsa Yatırım Fonu	0	0	0	68	25	-62.7%
Bedelli Sermaye Artırımı* (mn. TL)	3,808	9,561	6,453	20,416	14,824	-27.4%
Toptan Satışlar Pazarı						
Şirket Sayısı	16	11	9	13	20	53.8%
Satış Tutarı (milyon TL)	1,713	3,864	721	14,694	2,761	-81.2%
Sermaye Artırımı	-	3,057	377	14,372	976	-93.2%
Diğer	1,729	807	344	322	1,785	454.0%

Kaynak: Borsa İstanbul

*Bedelli sermaye artırımına Toptan Satış Pazarında yapılan sermaye artırım tutarları dahildir.

Böylelikle birincil piyasa işlemlerinde, halka arz ve sermaye artırımını vasıtasıyla 2021 yılında şirketlere toplam 36 milyar TL finansman sağlanmıştır. Bedelli sermaye artırımlarının bir kısmı Toptan Satışlar Pazarında gerçekleşmiştir.

Toptan Satışlar Pazarında, pay senetlerinin sermaye artırımının yanı sıra, ikincil halka arzı ve tahsisli veya toplu satışı yapılabilmektedir. Bu pazarda 2021 yılında toplamda 20 işlemle 2,8 milyar TL'lik işlem gerçekleştirilmiştir. Bu işlemlerin 976 milyon TL'lik kısmı sermaye artırımlarından ileri gelirken, bunun 1,8 milyar TL'lik kısmı ortaklık yapısındaki değişimleri yansıtmaktadır.

Pay Senedi İkincil Piyasa İşlemleri

2021 yılında pay senedi işlem hacmi bir önceki yıla göre %14 artarak 7,5 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir.

2021 yılında pay piyasası işlem hacmi bir önceki yıla kıyasla %14 artarak 7,5 trilyon TL olmuştur.

Toplam işlemlerde %81 paya sahip olan Yıldız Pazarda işlem hacmi önceki yıla göre %28 artmıştır. 2020 yılında BIST-100 dışı şirketlere yatırımcı ilgisi önceki yıllara kıyasla hayli artmıştı. 2021 yılında şirket sayısındaki artışa rağmen, bu pazara yatırımcı ilgisinin önceki yıla kıyasla azalmasına bağlı olarak Ana Pazar işlem hacmi yıllık bazda %25 azalmıştır.

Piyasa Öncesi İşlem Platformundaki işlem hacmi artışı ise yukarıda değinilen düzenleme değişikliği ile birlikte halka açıklık oranı %5'in altındaki bazı payların bu pazara geçişiyle birlikte dikkat çekici oranda artmıştır.

PAY SENEDİ İŞLEM HACMİ (MİLYON TL)						
	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Yıldız Pazar	1,217,868	1,782,903	1,781,281	4,739,226	6,090,917	28.5%
Ana Pazar	142,943	122,917	260,819	1,738,370	1,298,308	-25.3%
Alt Pazar	-	-	-	37,251	50,265	34.9%
Gelişen İşletmeler Pazarı	2,378	6,787	6,162	2,145	0	-
Nitelikli Yatırımcı İşl. Paz.	-	255	106	107	1,447	1247.6%
Yapılandırılmış Ürünler Paz.	104,143	79,888	81,261	53,665	62,244	16.0%
Yatırım Ortaklıkları	93,719	64,290	54,635	0	0	-
Borsa Yatırım Fonu	1,418	2,273	10,966	21,490	22,303	3.8%
Varant ve Sertifika	8,951	15,422	15,581	32,167	39,940	24.2%
Gayrimenkul Sertifikası	55	59	80	8	0	-
Yakın İzleme Pazarı	386	302	418	8,591	5,864	-31.7%
Piyasa Öncesi İşlem Paz.	283	245	64	1,465	4,204	187.0%
Toplam İşlem Hacmi	1,468,001	1,993,296	2,130,111	6,543,570	7,462,984	14.1%
<i>Günlük İşlem Hacmi</i>	5,802	7,941	8,486	26,070	29,733	14.1%

04.11.2019 tarihinde Yıldız Pazar, Ana Pazar ve Kolektif Yatırım Ürünleri Pazarı yeniden yapılandırılmış, Kolektif Yatırım Ürünleri Pazarında işlem gören paylar Yıldız Pazar ile Ana Pazar'a dahil edilecek şekilde yeniden sınıflanmıştır.

01.10.2020 tarihinde Yıldız Pazar, Ana Pazar ve Gelişen İşletmeler Pazarı yeniden yapılandırılmış, Yıldız Pazar ve Ana Pazarda grup ayrımları kaldırılmış, Ana Pazar Grup 2 ve Gelişen İşletmeler Pazarı şirketleri Alt Pazar altında birleştirilmiştir.

01.01.2021 itibarıyla fiili dolaşım oranı %5'in altında olan paylar Piyasa Öncesi İşlem Platformu'na geçmiştir.

01.10.2021 tarihinde Yıldız Pazar, Ana Pazar ve Alt Pazar için pazar belirleme kriterleri değişmiştir.

Ödünç Pay Piyasası İşlemleri

Takasbank bünyesinde işletilen Ödünç Pay Piyasası (ÖPP), Takasbank tarafından belirlenen ve SPK tarafından onaylanan menkul kıymetlerin ödünç alınıp verildiği piyasadır.

2021 yılında Ödünç Pay Piyasasındaki işlem hacmi önceki yıla kıyasla %186 artışla 60,4 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu artışta

Haziran 2020’de Takasbank tarafından geliştirilen otomatik ödünç verme talimat ekranları aracılığıyla pay senetlerinin ödünç verilebilmesinin kolaylaştırılması etkili görülmektedir. 2021 yılında daha fazla yararlanılan bu imkanla birlikte daha fazla sayıda kurumsal yatırımcının portföyündeki pay senetlerini ödünç vermeye başladığı, ödünç kıymet temin etmenin finansman maliyetinin düştüğü dikkat çekmektedir.

Ödünç Pay Piyasası açığa satış yasaklarından doğrudan etkilenmektedir. 2 Mart - 1 Temmuz 2020 tarihleri arasında Borsa İstanbul’da işlem gören tüm paylar için açığa satış yasağı uygulanmaktayken, 1 Temmuz 2020 - 12 Şubat 2021 tarihleri arasında sadece BIST-30 dışı paylar için açığa satış yasağı uygulanmıştır. 12 Şubat 2021 tarihinden yıl sonuna kadar ise BIST-50 dışı paylar için açığa satış yasağı sürmüştür.

2020 sonunda 272 pay ÖPP’ye konu olurken, 2021 sonu itibarıyla 66 pay senedi bu piyasada işlem görebilmektedir.

TAKASBANK ÖDÜNÇ PAY PİYASASI						
	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
İşlem Gören Menkul Kıymet Sayısı	300	326	339	271	66	-75.7%
İşlem Hacmi (milyon TL)	12,970	14,225	22,002	21,097	60,447	186.5%
Günlük Ort. İşlem Hacmi (milyon TL)	51.3	56.7	88.4	83.7	242.8	190.0%

Kaynak: Takasbank

Açığa Satış İşlemleri

Borsa İstanbul’da, sahip olunmayan menkul kıymetler ödünç alınmak suretiyle açığa satılabilmektedir. Pay senedi açığa satış işlem hacmi 2021 yılında kısmen süren açığa satış yasaklarına rağmen önceki yılların hayli üzerinde gerçekleşmiştir. 2021 yılında açığa satış işlem hacmi önceki yıla kıyasla %164 artarak 824 milyar TL olmuştur.

2021 yılı boyunca açığa satış yasakları kısmen sürmekle beraber, açığa satış işlemleri %164 artmıştır.

Şubat 2021 itibarıyla açığa satış yasağı BIST 50 endeksindeki paylar için kaldırılmış olup, bu endeks dışında kalan paylar için sürdürülmüştür.

AÇIĞA SATIŞ İŞLEM HACMİ (MİLYON TL)						
	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Pay Senedi	184,249	184,836	134,622	311,906	823,906	164.2%
Borsa Yatırım Fonu	8	19	7	0	0	-
Toplam	184,257	184,854	134,629	311,906	823,906	164.2%
Açığa Satış/Toplam Hacim	12.6%	9.3%	6.3%	4.8%	11.0%	131.6%

Kaynak: Borsa İstanbul

Açığa satış işlemlerinin toplam pay işlemlerine oranı son 4 yıldır gerilese de 2021 yılında sınırlamalara rağmen toplam hacmin %11’i kadar olmuştur.

Vadeli İşlemler ve Opsiyonlar

2021 yılında vadeli işlemlerin işlem hacmi, pay senedi dayanaklı vadeli işlemlerde açığa satış yasağının da etkisiyle

%55 artmıştır. Ayrıca yıl boyu döviz kurlarında yaşanan hareketlilik nedeniyle döviz dayanak alan vadeli sözleşmelerine ilgi artmıştır.

2021 sonu itibarıyla Borsa İstanbul'da vadeli işlem sözleşmelerindeki dayanak varlıklar şunlardır:

- Pay senetleri (49 adet likit pay)
- Endeks (BİST-30, BIST Likit Banka, BIST Likit Dışı Banka 10 endeksleri)
- Döviz (Dolar/TL, Avro/TL, Avro/Dolar, Ruble/TL, Yuan/TL, Sterlin/Dolar)
- Fiziki Teslimatlı Döviz
- Kıymetli madenler (TL/gram ve dolar/ons altın, dolar/ons gümüş, dolar/ons paladyum, dolar/ons platin)
- Enerji (baz yük, çeyreklik ve yıllık baz yük)
- Yurtdışı (Saraybosna Borsası fiyat endeksi)
- Metal (çelik hurda)
- Faiz (TLREF)
- Borsa Yatırım Fonu
- Emtia

VADELİ İŞLEMLER						
	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
İşlem Hacmi (milyon TL)	829,208	1,258,792	1,435,303	2,868,122	4,457,742	55.4%
Endeks	546,013	706,118	783,387	1,321,159	1,587,509	20.2%
Döviz	259,669	481,179	413,826	467,648	966,198	106.6%
Pay Senedi	12,501	50,426	168,183	776,280	1,566,826	101.8%
Kıymetli Madenler	10,466	20,274	67,745	300,936	335,450	11.5%
Elektrik	544	784	2,162	2,099	1,759	-16.2%
Borsa Yatırım Fonu	15	11	-	-	-	-
Metal	-	-	-	-	0.25	-
Fiziki Döviz	-	-	-	-	0.21	-
<i>Günlük Ort. Hacim (milyon TL)</i>	<i>3,661</i>	<i>5,015</i>	<i>5,718</i>	<i>11,427</i>	<i>18,048</i>	<i>57.9%</i>
İşlem Miktarı (Adet)	139	232	389	1,518	2,075	36.7%
Açık Pozisyon Sayısı (Bin)	1,985	2,688	4,696	13,560	15,548	14.7%

Kaynak: Borsa İstanbul
Hacim gerçekleşmeyen emtia, yabancı endeks ve borsa yatırım fonu dayanaklı vadeli sözleşme işlemlerine tabloda yer verilmemiştir.

2021 yılı içinde platin ve paladyum vadeli işlemleri ile fiziki teslimatlı döviz vadeli işlem sözleşmeleri işlem görmeye başlamıştır. Bununla birlikte 2021 yılında pay vadeli işlemleri pazarında işlem gören şirket sayısı 12 artarak 50'ye çıkmıştır.

2021 yılında vadeli işlem hacmi bir önceki yıla kıyasla %55 artarak 4,5 trilyon TL olmuştur.

2021 yılında vadeli işlem hacmi önceki yıla göre artmıştır. Kontrat adeti olarak işlem miktarı %37 artarken, işlem hacmi %55 artarak 4,5 trilyon TL olmuştur. Pay piyasası işlemlerindeki artışa paralel olarak ve açığa satış yasağının da etkisi ile pay senedine dayalı vadeli işlem sözleşmeleri bir önceki yıla göre 2 katına çıkarken, toplam vadeli işlemlerin üçte birini oluşturmuştur. Kurun oynak olduğu yıllarda döviz kontratlarına ilginin arttığı görülmektedir. Buna bağlı olarak, dövizde artış trendinin hâkim olduğu 2021 yılında döviz dayanak alan sözleşmelerdeki hacim de iki katına çıkarak 1 trilyon TL'ye yaklaşmıştır. Oynaklığın en yoğun olduğu yılın son 3 ayında döviz dayanak alan sözleşmelerdeki hacim, yıllık toplam döviz dayanaklı sözleşme hacminin yarısından fazlasını oluşturmuştur. Bununla beraber kur hareketliliği nedeniyle

Aralık ayında TCMB, 2014 yılından beri ilk defa vadeli işlem piyasasında işlem yapmıştır.

Yükümlülükleri devam eden katılımcıların piyasadaki uzun ve kısa pozisyon sayısının toplamını ifade eden açık pozisyon sayısı bir önceki yıl sonunda 13,5 milyon iken 2021 sonu itibarıyla 15,5 milyonu geçmiştir.

OPSİYONLAR						
(milyon TL)	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Prim Hacmi	717	965	561	434	705	62.3%
İşlem Hacmi	38,553	28,277	22,032	14,892	22,699	52.4%
Endeks	3,243	2,208	3,478	4,757	7,032	47.8%
Pay Senedi	2,529	2,167	2,962	3,583	9,043	152.4%
Döviz	32,782	23,902	15,592	6,552	6,624	1.1%
<i>Günlük Ort. İşlem Hacmi</i>	<i>148</i>	<i>110</i>	<i>89</i>	<i>59</i>	<i>92</i>	<i>55.9%</i>

Kaynak: Borsa İstanbul

Opsiyon sözleşmelerindeki işlemler 2021 yılında %52 artarak 23 milyar TL'ye yaklaşmıştır. Bunda en büyük etken hem pay piyasasında hem de paya dayalı vadeli işlemlerdeki artışa benzer şekilde, açığa satış yasağının da etkisiyle pay endeksleri ile payları dayanak alan opsiyon işlem hacminin 2,5 katına çıkması olmuştur. Döviz dayanak alan sözleşme hacmi fazla değişmemiştir. Yanı sıra 2021 yılının Ekim ayında fiziki teslimatlı döviz opsiyon işlemleri devreye girmiştir.

Pay piyasasına benzer şekilde paya dayalı vadeli ve opsiyon işlemlerinde de artış görülmüştür.

Kaldıraçlı İşlemler

Döviz, emtia ve kıymetli madenlere dayalı olarak gerçekleştirilen ve kamuoyunda "foreks" olarak bilinen kaldıraçlı alım-satım işlemlerini sadece aracı kurumlar yapabilmektedir. 2021 yılında piyasada 39 aracı kurum işlem yapmıştır. Bu rakama piyasa yapımcıları, işlem aracıları ve tanıtım aracıları dâhildir.

KALDIRAÇLI İŞLEMLER						
	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Kurum Sayısı	44	39	39	40	39	-2.5%
Teminatlı Hesap Sayısı	95,949	71,077	67,861	38,526	37,715	-2.1%
Teminat Miktarı (milyon TL)	843	760	922	1,502	2,070	37.8%
Açık Pozisyon Değeri (milyar TL)	7,436	6,112	7,888	11,758	14,147	20.3%
Müşteriler ile Yapılan İşlem Hacmi (milyar TL)	4,625	4,133	3,875	6,286	6,112	-2.8%
<i>Günlük Ort. İşlem Hacmi (milyar TL)</i>	<i>18</i>	<i>16</i>	<i>15</i>	<i>24</i>	<i>23</i>	<i>-2.7%</i>

Kaynak: Takasbank

2017 yılında yürürlüğe giren ve kaldıraç oranını 1:10'a düşüren ve 50.000 TL tutarında başlangıç teminatı alt sınırı getiren düzenlemenin ardından düşme trendinde olan müşterilerle yapılan kaldıraçlı işlemlerde diğer piyasalardaki artışlara benzer olarak 2020 yılında ciddi artış yaşanmıştı. 2021 yılında ise müşterilerin kaldıraçlı işlem hacmi bir önceki yıla göre %3'lük hafif düşüşle 6 trilyon TL olmuştur. Diğer taraftan teminatlı hesap sayısındaki düşüş devam etmiştir. 2021 sonu itibarıyla

38.000'e yakın hesapta kaldıraçlı işlemler için 2 milyar TL'lik teminat bulunmaktadır.

Yatırım Fonları

2021 yılında yatırım fonlarının portföyü %75 büyüyerek 544 milyar TL'ye ulaşmıştır. Menkul kıymet yatırım fonları %108 büyüyerek 2021 sonu itibarıyla 267 milyar TL'ye çıkarken, ilk kez 2016 yılı sonunda kurulmaya başlanan girişim sermayesi ve gayrimenkul yatırım fonları ise en hızlı büyüyen küme olup 2021 yılında %179 büyüyerek 33 milyar TL'yi aşmıştır. 2013 yılında devlet katkısının ardından 2017'de devreye giren otomatik katılım sisteminin de desteğiyle büyümesini sürdüren emeklilik yatırım fonları portföyü 2021 yılında %43 artış kaydederek 244 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Toplam yatırım fonu büyüklüğü 2021 yılında %75 artarak 544 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Menkul kıymet yatırım fonu sayısındaki hızlı artışa rağmen, emeklilik yatırım fonu sayısı bir emeklilik şirketinin bazı fonlarını birleştirmesinin etkisiyle azalmıştır.

Aşağıdaki tabloda Sermaye Piyasası Kurulu'nun aylık istatistik bülteninden temin edilen fon sayıları ve portföy büyüklükleri yer almaktadır. Bu portföy büyüklükleri raporun ilerleyen kısımlarında kullanılacak Takasbank verilerine kıyasla saklamanın yapıldığı tarafa veya farklı nedenlere bağlı olarak ufak farklılıklar arz etmektedir.

YATIRIM FONLARI						
Fon Sayıları	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Menkul Kıymet Yatırım Fonları	456	489	560	681	874	28.3%
Emeklilik Yatırım Fonları	299	408	411	404	375	-7.2%
Gayrimenkul Yatırım Fonları	13	32	40	43	76	76.7%
Girişim Sermayesi Yatırım Fonları	6	14	18	38	93	144.7%
Toplam	774	943	1,029	1,166	1,418	21.6%
Portföy Değerleri (milyon TL)						
Menkul Kıymet Yatırım Fonları	54,208	48,238	113,777	128,483	267,389	108.1%
Emeklilik Yatırım Fonları	79,531	93,140	127,694	170,514	244,054	43.1%
Gayrimenkul Yatırım Fonları	2,177	3,565	6,468	8,346	15,769	88.9%
Girişim Sermayesi Yatırım Fonları	690	1,268	1,606	3,235	16,505	410.2%
Toplam	136,606	146,211	249,546	310,578	543,717	75.1%

Kaynak: SPK

Merkezi Kayıt Kuruluşu menkul kıymet ve gayrimenkul/girişim sermayesi yatırım fonlarına nakit giriş-çıkışlarını fiyat etkisinden arındırarak yayınlamaktadır. 2020 yılında para piyasası fonlarından kaynaklı olarak net sermaye çıkışlarının yaşandığı yatırım fonlarında 2021 yılında 80 milyar TL sermaye girişi olmuş, 2019 yılındaki 52 milyar TL'lik rekoru da aşmıştır.

Bu verilere göre 2021 yılında serbest fonlara 30 milyar TL, fon sepeti fonlarına 11 milyar TL, pay senedi fonlarına 9 milyar TL nakit girişi olurken, nakit çıkışı yaşanan tek fon türü 346 milyon TL ile korumalı fonlar olmuştur.

Sundukları getirilerle serbest fonlar son yıllarda yatırımcıların ilgisini çekmiş ve bu fonlara önemli nakit girişleri yaşanmıştır.

Bu ilginin sürmesinde kişilerin döviz yatırım yapma isteği ve fon aracılığıyla eurobond yatırımı yapmanın kişilere vergi avantajı sağlıyor olmasının etkisi bulunmaktadır. 2019 yılından itibaren serbest fonlarda artan ilgi 2020 yılı Haziran ayında serbest (döviz) fonlarında portföy işletmeciliği kazançları üzerinden fon bünyesinde %15 oranında gelir stopaj getirilmesi ile azalmış, bu ürünlerde 2020 yılının ikinci yarısından itibaren önemli çıkış yaşanmıştır. Diğer taraftan 23 Aralık 2020’de söz konusu verginin kaldırılmasıyla, 2021 yıl içinde en fazla nakit akışının olduğu fon türü olan serbest fonlar olmuş ve yıl içinde her ay en az 1 milyar TL giriş gözlenmiştir. 2021 yılındaki büyümede, eurobond getirilerinin yıl boyunca döviz mevduat getirisi üzerinde olması etkili olmuştur.

YATIRIM FONLARINA FON NAKİT AKIŞI (MİLYON TL)					
Fon Türü	2017	2018	2019	2020	2021
Serbest	1,977	-16	11,543	7,249	30,418
Fon Sepeti	1,024	-378	721	4,907	10,697
Pay Senedi	306	95	516	3,402	9,462
Para Piyasası	1,360	-3,392	21,413	-16,514	6,823
Girişim Sermayesi	541	236	53	1,042	5,852
Borçlanma Araçları	-2,150	-8,606	5,991	-7,184	4,606
Katılım	385	783	3,681	-3,388	4,414
Gayrimenkul	771	949	2,308	1,283	4,250
Karma	-22	-85	-42	499	2,529
Değişken	1,353	-2,513	5,457	1,228	912
Kıymetli Madenler	35	-92	470	2,833	4
Korumalı	-69	215	224	-19	-346
Toplam	5,511	-12,803	52,335	-4,663	79,622

Kaynak: MKK

Menkul Kıymet Yatırım Fonları

2021 yılında menkul kıymet yatırım fonlarının fon büyüklüğü %108 artarak 267 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Portföy büyüklüğündeki artışın en büyük sebebi 65 milyar TL’lik artışla serbest yatırım fonlarından kaynaklanmıştır. 2020 yıl sonunda menkul kıymet yatırım fonlarının %27’sini oluşturan serbest fonlar nakit girişlerinin etkisiyle 2021 sonunda fonların %37’sini oluşturmuştur. Döviz kurundaki artışın da ağırlıkla döviz cinsinden ihraç edilen serbest fonların büyümesinde etkisi görülmektedir.

Serbest yatırım fonlarındaki artışın etkisiyle menkul kıymet yatırım fonlarının portföyü %108 büyümüştür.

Benzer şekilde yurtdışına da yatırım yapan fon sepeti fonlarına olan sermaye akışıyla birlikte fon sepeti fonlarının büyüklüğü %190 büyüyerek 26 milyar TL’ye ulaşmıştır.

Alternatif getiri arayışındaki yatırımcıların nispeten daha çeşitli yatırım araçları içeren serbest yatırım fonlarına olan ilgisi ve döviz ünvanlı fonlarda stopajın yeniden sıfırlanmasıyla birlikte, serbest yatırım fonlarının toplam portföy büyüklüğü 2021 boyunca her ay büyüyerek yıl sonunda 101 milyar TL’ye ulaşmıştır. Artışta nakit girişlerinin yanı sıra bu fonlardaki varlıkların değer artışı da etkili olmuştur.

2021 yılında kurlardaki artış ve yabancı pay senetlerine olan ilginin artmasıyla pay senedi fonlarına girişler artmış, bu

fonların portföyü %130 artışla 24,4 milyar TL'ye ulaşmıştır. Yabancı hisse senedi fonlarının portföy büyüklüğü yıllık bazda %286 artışla 8,2 milyar TL olmuştur.

Dünyada enflasyon beklentilerindeki yükselişe rağmen altın fiyatları 2021 boyunca döviz cinsinden nispeten yatay kalsa da, yılın son döneminde Türk lirasının hızlı değer kaybıyla birlikte altın fonlarının büyüklüğü %53 artışla 9 milyar TL'ye yaklaşmıştır.

Döviz kurundaki yükseliş borçlanma araçları fonları portföyünü de etkilemiştir.

Borçlanma aracı şemsiye fon grubunda 4,6 milyar TL net sermaye girişi olmasına karşın, döviz kurundaki yükselişin dış borçlanma araçlarının TL fiyatını etkilemesiyle birlikte 4 milyar TL'si eurobond, 6,5 milyar TL'si diğer borçlanma araçlarındaki artışla portföy 12 milyar TL büyümüştür.

Yabancı fon sepeti fonlarında 10,7 milyar TL net sermaye girişi yaşanırken, fon portföyündeki değer kazancıyla birlikte portföydeki artış 17 milyar TL olmuştur. Değişken fonlarda sermaye girişi 900 milyon TL düzeyinde iken portföy değerindeki artışın 5 milyar TL'yi bulduğu dikkat çekmektedir. Altın hariç katılım fonlarının portföy büyüklüğünde ise 5,3 milyar TL tutarında artış gözlenmiştir.

MENKUL KIYMET YATIRIM FONLARININ TÜRLERİNE GÖRE PORTFÖY DEĞERLERİ (MİLYON TL)						
	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Borçlanma Araçları Şemsiye Fonu	22,832	17,864	27,449	23,409	35,466	51.5%
Özel Sektör Borçlanma Araçları Fonu	-	-	-	1,911	3,294	72.4%
Eurobond ve Yabancı Borçlanma Araçları Fonu	-	-	-	5,198	9,379	80.4%
Diğer Borçlanma Araçları Fonu	22,832	17,864	27,449	16,301	22,793	39.8%
Değişken Şemsiye Fonu	5,176	3,507	10,092	12,493	17,119	37.0%
Fon Sepeti Şemsiye Fonu	1,528	1,496	2,635	9,111	26,132	186.8%
Yabancı Fon Sepeti Fonu	219	280	497	2,066	5,699	175.9%
Fon Sepeti Fonu	1,309	1,216	2,138	7,045	20,432	190.0%
Hisse Senedi Şemsiye Fonu	2,231	2,314	3,826	10,607	24,418	130.2%
Endeks Hisse Senedi Fonu	-	-	-	1,255	2,325	85.3%
Katılım Hisse Senedi Fonu	-	-	-	339	403	18.9%
Hisse Senedi Fonu	-	-	-	6,902	13,546	96.3%
Yabancı Hisse Senedi Fonu	-	-	-	2,111	8,143	285.7%
Kıymetli Madenler Şemsiye Fonu	410	532	1,227	5,844	8,926	52.7%
Altın Fonu	410	532	1,227	5,204	8,061	54.9%
Altın Katılım Fonu	-	-	-	640	865	35.2%
Koruma Amaçlı Şemsiye Fonu	244	502	919	1,022	811	-20.7%
Para Piyasası Şemsiye Fonu	13,837	12,848	39,942	26,599	40,661	52.9%
Serbest Şemsiye Fonu	6,093	7,101	21,641	35,681	100,954	182.9%
Serbest Döviz Fon	-	-	-	12,019	56,357	368.9%
Diğer Serbest Fon	6,093	7,101	21,641	23,662	44,598	88.5%
Karma Şemsiye Fonu	521	487	553	1,316	4,873	270.2%
Altın Hariç Katılım Fonu	570	1,533	5,761	2,250	7,569	236.4%
Toplam	53,441	48,183	114,046	128,332	266,928	108.0%

Kaynak: Takasbank Kurumsal Yatırımcı Portföy İstatistikleri

2017 yılında mevduat ve tüm sabit getirili ürünlerin toplamdaki payı %86 düzeyindeyken, 2020 yılında %70, 2021 yılında ise %63 düzeyine gerilemiştir. Bu oranın azalışında pay senetleri, yabancı menkul kıymetler ile fon katılma paylarındaki artış etkili olmuştur.

Bununla birlikte, menkul kıymet yatırım fonlarında tahvil-bono ağırlığının tarihsel olarak yüksek olduğu görülürken, döviz cinsi dış borçlanma araçlarının payının son bir yılda 9 puan arttığı dikkat çekmektedir. 2021 sonunda kamu dış borçlanma araçlarının ağırlığının %9, özel sektör dış borçlanma araçlarının ağırlığının ise %16 ile yüksek bir oranda olduğu görülmektedir. Özellikle son dönemde önemli bir büyüklüğe ulaşan serbest fonların portföy dağılımı incelendiğinde döviz cinsi araçların baskın olduğu dikkat çekmektedir.

Diğer yandan, 2017 yılında menkul kıymet yatırım fonlarının portföyünde kira sertifikaları dahil TL cinsi özel sektör borçlanma araçlarının payı %43 civarındayken, 2021 sonunda %18 düzeyine gerilediği dikkat çekmektedir.

Kurdaki artışın da etkisiyle yabancı menkul kıymetlerin toplamdaki payı 4 puan artarak %12 olmuştur. Artışta yabancı hisse senetleri ve borsa yatırım fonlarının etkili olduğu görülmektedir.

Ayrıca, pay senetlerinin de yatırım fonlarındaki payı artmıştır. 2017 ile 2021 arasında yurtiçi pay senetlerinin oranı %6'dan %13'e çıkarken, yurtdışı pay senetlerinin oranı %3'ten %8'e ulaşmıştır.

2021 yılının son döneminde Merkez Bankasının fonlama faizlerini düşük tutmasıyla birlikte repo getirisinin mevduatın altında seyretmesi, reponun payının dikkat çekici şekilde 9 puan azalmasında etkili olmuştur.

Kurdaki artışın etkisiyle yabancı menkul kıymetlerin yatırım fonları portföyündeki payı 4 puan artarak %12 olmuştur.

MENKUL KIYMET YATIRIM FONLARININ PORTFÖY DAĞILIMI					
	2017	2018	2019	2020	2021
Pay Senedi	6.1%	5.5%	5.0%	12.1%	12.9%
Tahvil - Bono	57.6%	58.8%	43.8%	45.0%	48.4%
Kamu Tahvil - Bono	5.5%	7.8%	9.7%	4.7%	3.6%
Kamu Eurobond	2.7%	3.9%	3.0%	4.9%	9.1%
Kamu Kira Sertifikası	0.4%	0.3%	1.4%	2.2%	1.8%
Özel Sektör Tahvil - Bono	42.1%	34.9%	17.7%	20.2%	15.8%
Özel Sektör Eurobond	5.7%	8.8%	8.3%	10.8%	15.7%
Özel Sektör Kira Sertifikası	1.2%	3.1%	3.8%	2.2%	2.4%
Mevduat	8.7%	4.5%	20.8%	6.5%	6.2%
Repo	2.9%	8.5%	21.9%	15.1%	5.9%
Takasbank Para Piyasası	17.2%	13.4%	1.6%	3.0%	2.8%
Yabancı Menkul Kıymet	3.7%	4.5%	3.2%	7.3%	11.6%
Fon Katılma Payları	2.5%	3.0%	2.4%	7.3%	8.3%
Kıymetli Madenler	1.0%	1.2%	1.5%	1.9%	2.2%
Diğer*	0.3%	0.5%	-0.2%	1.8%	1.5%

Kaynak: Takasbank Kurumsal Yatırımcı Portföy İstatistikleri
*Portföy dağılımına katılmayan kıymetler, vadeli işlem nakit teminatları ile ve değerlendirme farklarını göstermektedir.

2019 yılında yapılan düzenlemeler doğrultusunda Mart 2019'dan itibaren para piyasası fonlarının %50 oranında mevduat/katılma hesabı tutma zorunluluğuyla beraber fonların içerdiği mevduat oranı hayli yükselmişti. Söz konusu karar 2020 yılı Şubat ayında geri alınmıştır. Bu şekilde 2019'da %21'e kadar çıkan bu oran 2021 sonunda %6 düzeyine kadar inmiştir.

Fon sepeti fonlarındaki son yıllardaki büyümeye bağlı olarak, fon katılma paylarının menkul kıymet yatırım fonlarındaki ağırlığının arttığı görülmektedir. Fon katılma payları arasında gayrimenkul ve girişim sermayesi fonlarının da olduğu görülmekle birlikte bunların toplam portföydeki payı %0,1'er puandır.

Portföy dağılımda %2'lik paya sahip diğer kategorisi vadeli işlem nakit teminatları ile değerlendirilmektedir.

2021 yılında TEFAS aracılığıyla gerçekleşen işlem hacmi yıllık bazda %40 artışla 233 milyar TL olmuştur. 2021 yılında TEFAS aracılığıyla en fazla işlem hacminin gerçekleştiği fon grubu fon sepeti fonları olurken, işlem görmesi zorunlu olmayıp kurucuların inisiyatifiyle platformda işlem görebilen para piyasası fonlarının işlem hacmi de önceki yıla kıyasla dikkat çekici şekilde artmıştır.

TEFAS İŞLEM HACMİ (MİLYAR TL)						
Tür	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Borçlanma Araçları Fonu	10.8	9.6	16.6	35.6	34.7	-2.4%
Değişken Fon	7.3	8.2	14.0	37.8	31.0	-18.0%
Fon Sepeti Fonu	2.1	2.2	2.3	17.8	47.7	168.2%
Hisse Senedi Fonu	3.1	3.8	3.9	24.6	36.4	47.7%
Karma Fon	0.2	0.1	0.1	1.6	6.5	299.9%
Katılım Fonu	1.0	2.4	5.5	15.6	11.6	-25.7%
Kıymetli Madenler Fonu	0.6	1.0	1.7	15.1	10.9	-28.4%
Para Piyasası Fonu	0.4	0.2	8.0	8.1	39.3	382.7%
Serbest Fon	-	-	0.1	9.8	15.0	53.1%
Toplam	25.5	27.4	52.2	166.1	233.0	40.3%

Kaynak: TEFAS

TEFAS aracılığıyla gerçekleşen işlem hacminde önde gelen bankalardan bazılarının fon kurucusu iştiraki bulunmadığı müşterilerine diğer kurumların yatırım fonlarını sunduğu dikkat çekmektedir.

Gayrimenkul ve Girişim Sermayesi Yatırım Fonları

Girişim sermayesi yatırım fonlarının portföyü 5 misline çıkmıştır.

2016 yılında kurulmaya başlayan girişim sermayesi ve gayrimenkul yatırım fonlarının toplam portföy değeri, 2021 yılında 30 milyar TL'yi aşmıştır. Bu bölümde sunulan veriler Takasbank'tan alınmış olup bölüm girişinde sunulan SPK verilerinden ufak farklılıklar içermektedir. 2021 sonu itibarıyla 76 gayrimenkul ve 93 girişim sermayesi yatırım fonu bulunmaktadır.

2021 yılında 55 adet girişim sermayesi fonu kurulmuş, girişim sermayesi yatırım fonlarının toplam değeri, yeni sermaye girişleriyle 15 milyar TL'yi aşmıştır. Gayrimenkul yatırım fonu sayısı 33 adet artış gösterirken, portföy büyüklüğü 15 milyar TL'ye çıkmıştır.

GAYRİMENKUL VE GİRİŞİM SERMAYE YATIRIM FONLARININ PORTFÖY DEĞERLERİ (MİLYON TL)						
Tür	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Gayrimenkul Yatırım Fonu	2,031	2,338	6,389	8,572	14,812	72.8%
Girişim Sermayesi Yatırım Fonu	681	1,253	1,477	2,810	15,388	448.0%
Toplam	2,712	3,591	7,866	11,382	30,200	165.0%

Kaynak: Takasbank Kurumsal Yatırımcı Portföy İstatistikleri.

İlgili düzenlemelere göre, gayrimenkul fonlarının portföy değerinin %75'ten fazlasının gayrimenkul yatırımlarından oluşması, girişim sermayesi yatırım fonlarında ise, portföy değerinin %80'inin bir veya birden fazla girişim sermayesi yatırımdan oluşması gerekmektedir. Girişim sermayesi fonlarında girişim yatırımlarının payı 2021 sonu itibarıyla %89 iken, gayrimenkul yatırım fonlarında gayrimenkul yatırımlarının payı %86'dır.

Emeklilik Yatırım Fonları

Bireysel emeklilik sistemi Türkiye'de Eylül 2003'te uygulanmaya başlanmış ve yıllar itibarıyla hızla gelişmiştir. Emeklilik fonlarındaki büyüme 2017 yılında yeni uygulamaya giren otomatik katılım sistemiyle hızlanmıştır.

Tasarrufların artırılması amacıyla yapılan düzenleme ile 2013 yılından itibaren gönüllü bireysel emeklilik sisteminde katılımcı tarafından ödenen katkı paylarının %25'i oranında devlet katkısı yapılmaktadır. Devlet katkısı ilgili yıldaki brüt asgari ücretin %25'ini geçememekte olup 2021 yılı için bu rakam yıllık 42.930 TL'dir. Otomatik katılımı ise yine devlet katkısı bulunmakta olup ödemeler nakden aktarılmayarak taahhüt olarak hesaplara kaydedilmektedir.

2021 yılında devlet katkısı dahil emeklilik fonlarının toplam portföy büyüklüğü, altın fonları ve değişken fonlardaki büyümenin katkısıyla %43 büyüyerek 244 milyar TL'yi bulmuştur.

Fon türlerine göre bakıldığında 64 milyar TL portföy büyüklüğüne sahip olan altın fonları ilk sırada yer almaktadır. 2021'de en yüksek artış da önceki yıl olduğu gibi altın fonlarında gerçekleşmiştir. Altın fiyatlarında TL cinsinden %72 artış görülen 2021 yılında, altın fonlarının portföy büyüklüğü ise bu fonlara olan ilginin artışının da etkisiyle %76 artarak 64 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Portföy büyüklüğü açısından altın fonlarını, 2021 yılında %40 civarında büyüyerek sırasıyla 49 milyar TL ve 47 milyar TL'ye ulaşan borçlanma aracı fonları ile değişken fonlar izlemektedir.

Sisteme giriş aşamasında herhangi bir fon tercihi bulunmayan kişilerin birikimlerinin değerlendirildiği standart fonların büyüklüğü, faizsiz katılım fonları dâhil, 9,9 milyar TL olup bu fonların yönetimine ilişkin portföy sınırlamaları Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından belirlenmektedir.

Emeklilik fonlarının portföyü 2021 yılında %43 oranında büyümüştür.

EMEKLİLİK YATIRIM FONLARININ TÜRLERİNE GÖRE BÜYÜKLÜK DAĞILIMI (MİLYON TL)						
	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Kıymetli Madenler	3,246	7,500	15,638	36,030	63,542	76.4%
Altın Katılım Fonu	1,659	3,601	7,399	17,093	37,862	121.5%
Altın Fonu	1,587	3,899	8,240	18,937	25,680	35.6%
Borçlanma Araçları Fonu	21,401	22,744	28,031	33,916	48,702	43.6%
Özel Sektör Borçlanma Araçları Fonu	377	518	827	1,418	3,409	140.5%
Kamu Borçlanma Araçları Fonu	5,134	7,144	9,965	13,851	23,269	68.0%
Dış Borçlanma Araçları Fonu	2,655	3,907	5,459	8,042	12,375	53.9%
Borçlanma Araçları Fonu	13,235	11,175	11,780	10,605	9,649	-9.0%
Değişken Fon	21,837	22,811	28,703	34,492	47,414	37.5%
Katılım Değişken Fon	0	1	5	17	31	87.5%
Değişken Fon	21,837	22,809	28,698	34,476	47,383	37.4%
Para Piyasası Fonu	7,426	9,644	12,045	11,309	13,470	19.1%
Hisse Senedi Fonu	4,444	3,968	5,093	7,609	11,580	52.2%
Karma Fon	1,272	1,728	2,340	3,368	6,234	85.1%
Fon Sepeti Fonu	220	342	508	894	2,626	193.8%
Endeks Fon	651	497	630	1,017	1,715	68.6%
Katılım Fonu	323	333	429	502	999	98.9%
Kira Sertifikası Katılım Fonu	0	3	19	18	39	122.0%
Katılım Fonu	323	331	410	484	959	98.1%
Standart Fon	6,897	7,380	8,965	9,493	9,887	4.2%
Standart Fon	5,468	5,639	6,647	6,628	6,381	-3.7%
Standart Fon (Katılım)	1,429	1,741	2,318	2,865	3,507	22.4%
Yaşam Döngüsü Hedef Fon	0	0	0	0	0.1	-
Devlet Katkısı Fonu	10,134	11,661	17,306	21,688	23,162	6.8%
Devlet Katkısı Fonu	9,532	10,836	16,040	19,519	20,238	3.7%
Devlet Katkısı Fonu (Katılım)	602	825	1,266	2,169	2,924	34.8%
OKS Başlangıç Fonu	657	478	572	617	861	39.6%
OKS Başlangıç Fonu (Katılım)	1,136	663	661	673	865	28.4%
OKS Standart Fon	0	1,177	2,402	3,388	4,698	38.7%
OKS Standart Fon (Katılım)	0	2,220	4,364	6,060	8,282	36.7%
Toplam	79,643	93,148	127,687	171,057	244,038	42.7%

Kaynak: Takasbank Kurumsal Yatırımcı Portföy İstatistikleri

Gönüllü bireysel emeklilikte devlet katkısı fonlarının portföyü 23 milyar TL'yi bulmuştur.

2013'te devreye giren devlet katkısının değerlendirildiği devlet katkısı fonu portföy büyüklüğü 2021 yılında %4 artarak 20 milyar TL olurken devlet katkısının faizsiz fonlarda değerlendirildiği fonlar ise 2,9 milyar TL olmuştur.

2017 yılından itibaren düzenli bir artış gösteren OKS fonlarının toplam büyüklüğü ise 15 milyar TL olmuştur. 2018'de otomatik katılım sistemine giren yatırımcıların cayma süresi sonrasında seçim yapmamaları durumunda yatırımlarının değerleneceği fon tipi olarak OKS standart fon ve OKS standart katılım fonları kurulmuştur. Portföy sınırlamaları Hazine tarafından belirlenmiş olan bu fonların 2021 sonu büyüklüğü 13 milyar TL'dir. Bu fonların yaklaşık üçte ikisi katılım esaslı fonlarda değerlendirilmektedir.

Otomatik katılım sistemiyle bireysel emeklilik sistemine giren yatırımcıların cayma süresi boyunca yatırımlarını değerlendireceği bir fon olarak tasarlanan başlangıç fonlarının toplam portföyü ise 2021 yılında 1,7 milyar TL olmuştur.

2021 yılında dikkat çeken bir gelişme de 2021 yılında ilk defa bir kamu sermayeli emeklilik şirketi tarafından yaşam döngüsü/hedef fon isimli 3 yeni fon kurulması olmuştur.

Emeklilik yatırım fonlarının portföy dağılımına bakıldığında menkul kıymet yatırım fonlarına benzer şekilde borçlanma araçları %62 payla tercih edilmektedir. Altına dayalı tahvilleri de içeren kamu tahvil ve bonolarının payı %17 iken, çoğunlukla altına dayalı kamu kira sertifikalarından oluşan kamu kira sertifikalarının payı %21'dir. 2017'ye kıyasla kamu tahvil ve bonolarının payının 18 puan azalarak %17'ye inerken, kamu kira sertifikalarının payı 17 puan artarak %21'e çıkmıştır. Kamu kira sertifikaları detaylı olarak incelendiğinde 2021 sonu itibarıyla yurtiçinde ihraç edilen kira sertifikalarının %79'unun altın cinsinden olduğu dikkat çekmektedir. Altına dayalı kamu menkul kıymetleri dışarıda bırakıldığında sabit getirili menkul kıymetlerin payı %45'e inmektedir.

Borçlanma araçları emeklilik yatırım fonlarında %62 ile en yüksek payı oluşturmaktadır.

EMEKLİLİK YATIRIM FONLARIN PORTFÖY DAĞILIMI					
	2017	2018	2019	2020	2021
Pay Senedi	11.7%	10.0%	12.6%	12.9%	12.6%
Tahvil - Bono	60.1%	61.3%	66.0%	68.6%	62.4%
Kamu Tahvil - Bono	34.9%	28.7%	30.0%	21.7%	16.7%
Kamu Eurobond	8.6%	12.9%	13.2%	15.3%	15.3%
Kamu Kira Sertifikası	3.4%	3.9%	12.2%	19.8%	20.6%
Özel Sektör Tahvil - Bono	10.6%	12.4%	7.7%	8.6%	7.6%
Özel Sektör Eurobond	1.0%	1.1%	1.3%	1.5%	1.3%
Özel Sektör Kira Sertifikası	1.5%	2.2%	1.5%	1.6%	0.9%
Mevduat	14.4%	11.7%	4.9%	6.2%	5.6%
Repo	4.2%	4.8%	8.4%	3.9%	1.3%
Takasbank Para Piyasası	2.2%	2.4%	1.5%	1.2%	1.1%
Yabancı Menkul Kıymet	1.7%	2.1%	2.0%	2.3%	3.6%
Fon Katılma Payları	1.3%	2.0%	1.8%	2.8%	4.0%
Kıymetli Madenler	4.0%	7.5%	3.6%	4.2%	8.6%
Diğer*	0.3%	-1.7%	-0.9%	-2.0%	0.8%

Kaynak: Takasbank Kurumsal Yatırımcı Portföy İstatistikleri
*Portföy dağılımına katılmayan kıymetler ve değerlendirme farklarını göstermektedir.

Doğrudan kıymetli madenlere veya kamu borçlanma araçları ile altına dayalı varlıklara yapılan yatırımlardaki artışta yatırımcıların riskten kaçınma eğilimi göstermesinin etkisi olduğu düşünülmektedir.

Menkul kıymet yatırım fonlarının portföyündeki fon katılma paylarının %2'si gayrimenkul ve girişim sermayesi fonlarından oluşmaktadır. Emeklilik fonlarında ise portföyde yer alan fon katılma paylarının yarısı gayrimenkul ve girişim sermayesi fonlarıdır.

Temmuz 2021 itibarıyla bireysel emeklilik sistemi katılımcıları, İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş. tarafından işletilen Bireysel Emeklilik Fon Alım Satım Platformu (BEFAS) aracılığıyla diğer emeklilik şirketlerinin fonlarını da alıp satabilme imkanına kavuşmuştur. 2021 yılında BEFAS aracılığıyla gerçekleştirilen işlem hacmi 127 milyon TL ile hayli sınırlı olmuştur.

Yatırımcılar

Bu bölümde önce Türkiye'deki finansal tasarruflar hakkında genel bir değerlendirme yapılacak, ardından çeşitli sermaye piyasası araçlarının yatırımcılarına ilişkin gelişmelere dair detaylı bilgi verilecektir.

Yatırım Tercihleri

Yurtiçindeki finansal tasarruflarda döviz cinsinden yatırımların payı artmıştır.

Yurtiçinde değerlendirilen finansal tasarruflar 2021 sonunda önceki yıla göre %45 artarak 8,4 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Yurtiçi tasarrufların üçte ikisini oluşturan mevduat 2021 yılında %52 artışla 5,2 trilyon TL'ye çıkmıştır. Artışta en önemli etken döviz cinsinden mevduattaki büyüme olmuştur. Yabancı para cinsinden mevduat dolar bazında %1 azalmasına rağmen, kurlardaki artışın da etkisiyle Türk lirası cinsinden %77 büyüyerek 3,3 trilyon TL olmuştur.

Yurtiçi ve yurtdışında ihraç edilmiş kamu ve özel sektör tahvil ve bonolarına yapılan yatırımlar özellikle artan kamu ihraçlarının etkisiyle %41 artmıştır. BIST-100 endeksindeki yükseliş 2021 sonunda %26 olurken, 2021 yılında pay senedi portföylerindeki büyüme %18'de kalmıştır.

Tasarruf sahiplerini yurtiçi ve yurtdışı yerleşik olarak iki grupta incelemek faydalı olacaktır. Portföyleri 7,8 trilyon TL seviyesinde olan yurtiçi yerleşiklerin toplam tasarruflar içindeki payı 2021 sonu itibarıyla %92'dir. Bu pay bir önceki yıla göre 2 puan artış göstermiştir. Artışın önemli bir kısmını, döviz kurlarındaki yükselişin etkisiyle döviz mevduatları ve eurobond hesaplarındaki değişim oluşturmuştur.

Yurtiçi yerleşiklerin toplam mevduatı karşılaştırılan dönemde %52 artarak 4,9 trilyon TL'ye çıkarken, döviz cinsinden mevduat TL mevduatı neredeyse ikiye katlayarak 3,1 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Bu şekilde yabancı para cinsinden mevduatların toplam tasarruflardaki payı %32'den %39'a çıkmıştır.

Yurtiçi yerleşiklerin sermaye piyasası yatırımlarının ise büyük kısmını borçlanma senetleri oluşturmaktadır. Bu ürünlerde detaya inildiğinde, kamu ve özel sektör eurobond yatırımları karşılaştırılan dönemde %108 artışla yurtiçi yerleşiklerin toplam portföylerindeki en yüksek oransal artışı gösteren sermaye piyasası aracı sınıfı olmuştur. Dolar bazında bakıldığında ise bu ürünlerdeki artış %16'da kalmaktadır.

Yurtiçi yerleşiklerin devlet iç borçlanma senetleri portföyü Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın borçlanmasıyla %29 artarak 1,5 trilyon TL'ye çıkmıştır. Raporun ilerleyen kısmında

incelendiği gibi bu tutarın büyük bölümü bankaların elindedir. Tahvil ve bonolar, kira sertifikaları, varlığa dayalı menkul kıymetler gibi araçların dahil edildiği toplam özel sektör borçlanma araçları büyüklüğü ise %17'lik bir artışla 151 milyar TL olmuştur.

YURTIÇİ TASARRUFLAR (MİLYAR TL)						
	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Toplam Tasarruf	2,756.2	3,156.4	4,191.0	5,834.0	8,439.2	44.7%
Mevduat (Katılım Fonları dâhil)	1,650.8	1,990.2	2,521.5	3,414.0	5,193.5	52.1%
TL	943.4	1,037.9	1,249.7	1,538.6	1,870.5	21.6%
Döviz	705.4	951.3	1,270.3	1,871.4	3,316.2	77.2%
Kıymetli Madenler	2.0	1.0	1.5	3.9	6.7	71.1%
Sabit Getirili Menkul Kıymetler	750.5	850.8	1,193.3	1,677.6	2,373.4	41.5%
Devlet İç Borçlanma Senetleri	574.3	633.5	873.4	1,219.8	1,540.3	26.3%
Özel Sektör Borçlanma Senetleri	73.6	90.3	113.6	129.6	151.4	16.9%
Eurobond	102.6	127.0	206.3	328.2	681.7	107.7%
Pay Senetleri	354.9	315.3	476.2	742.5	872.4	17.5%
Yurtiçi Yerleşikler	2,304.2	2,728.7	3,653.1	5,222.9	7,756.4	48.5%
Mevduat (Katılım Fonları dâhil)	1,554.4	1,867.0	2,368.3	3,229.3	4,905.6	51.9%
TL	924.3	1,015.3	1,219.9	1,499.4	1,829.0	22.0%
Döviz	630.1	851.6	1,148.3	1,729.9	3,076.6	77.9%
Sabit Getirili Menkul Kıymetler	627.2	750.6	1,099.1	1,612.8	2,326.1	44.2%
Devlet İç Borçlanma Senetleri	456.3	536.6	781.8	1,156.8	1,495.1	29.3%
Özel Sektör Borçlanma Senetleri	70.0	87.0	111.0	127.8	149.4	16.9%
Eurobond	100.8	127.0	206.3	328.2	681.7	107.7%
Pay Senetleri	122.6	111.1	185.8	380.8	524.7	37.8%
Yurtdışı Yerleşikler	452.0	427.7	537.9	611.1	682.8	11.7%
Mevduat (Katılım Fonları dâhil)	96.4	123.2	153.2	184.7	287.9	55.9%
TL	19.1	22.6	29.7	39.2	41.6	5.9%
Döviz	75.3	99.6	122.0	141.5	239.7	69.3%
Kıymetli Madenler	2.0	1.0	1.5	3.9	6.7	71.1%
Sabit Getirili Menkul Kıymetler	123.4	100.2	94.3	64.8	47.2	-27.1%
Devlet İç Borçlanma Senetleri	118.0	96.9	91.6	63.0	45.2	-28.3%
Özel Sektör Borçlanma Senetleri	3.6	3.3	2.6	1.8	2.0	14.4%
Eurobond	1.8	-	-	-	-	-
Pay Senetleri	232.3	204.2	290.4	361.7	347.7	-3.9%

Kaynak: MKK, TCMB, TSPB hesaplamaları

Yurtiçi yerleşiklerin pay yatırımları ise %38 artarak 2021 sonunda 525 milyar TL'ye çıkmıştır. Yurtiçi yerleşiklerin pay senedi yatırımları halka açık toplam pay senedi portföyündeki payı 2001 yılı ortalarından itibaren bu yana kaydedilen en yüksek seviyeye, %60'a çıkmıştır.

Yurtdışı yerleşiklerin yatırımları incelendiğinde ise, Türkiye'deki finansal yatırımları önceki yıla göre TL bazında %12 artarak 2021 sonunda 683 milyar TL'ye çıksa da kurdaki artış sebebiyle dolar bazında %38 azalarak 51 milyon dolara indiği görülmektedir.

2021 sonu itibarıyla yurtdışı yerleşiklerin Türkiye'deki finansal yatırımlarının %51'i pay senetlerindedir. 2020 sonunda %59 seviyesinde olan bu oranın düşüşünde, döviz tevdiatının toplamdaki payının 12 puan yükselerek %35'e çıkması etkili olmuştur. Bununla birlikte TL bazında %69

Yurtiçi yerleşiklerin, pay yatırımları toplam halka açık pay yatırımlarının %60'ını oluşturmuştur.

artan yurtdışı yerleşiklerin döviz mevduatları dolar bazında %6 düşmüştür.

Yurtdışı yerleşiklerin hem pay senedi hem de sabit getirili menkul kıymet portföyleri gerilemiştir.

Yurtdışı yerleşiklerin SGMK portföyleri 2018 yılından itibaren Türk lirası bazında dahi azalmaktadır. 2016-2017 döneminde DİBS'lerin beşte biri bu yatırımcıların portföyünde iken bu oran kademeli olarak düşerek 2021 yılında %3'e kadar inmiştir.

TCMB tarafından açıklanan veriler özel kesimin yurtiçindeki tasarruflarının hanehalkına ait kırılımını da ayrıca vermektedir. 2021 sonu itibarıyla hanehalkı tasarrufları, 2020 sonuna göre %53 artışla 4,2 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Hanehalkı tasarruflarının %71'i mevduattadır. Bu oran yıllar içinde fazla değişmemektedir.

HANEHALKI FİNANSAL VARLIKLARI (MİLYAR TL)						
	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Mevduat	934	1,162	1,451	1,921	2,979	55.1%
Vadesiz	172	207	328	642	1,153	79.5%
Vadeli	762	955	1,123	1,279	1,826	42.8%
Borçlanma Araçları	26	32	43	58	129	122.8%
Kısa	13	16	20	12	13	6.8%
Uzun	13	16	23	46	116	153.7%
Yatırım Fonları	38	30	70	83	192	132.4%
Para Piyasası	14	9	40	27	49	82.8%
Diğer Yatırım Fonları	24	20	31	56	143	156.0%
Emeklilik Yatırım Fonları ve Sigorta	114	139	178	244	340	39.2%
Pay Senedi	106	109	160	290	399	37.4%
Diğer	31	38	48	54	74	37.7%
Dolaşımdaki Para	52	46	57	73	60	-16.9%
Toplam	1,301	1,556	2,007	2,723	4,174	53.3%
<i>Mevduat Dağılım (%)</i>						-
<i>TL Mevduatı</i>	60%	56%	51%	42%	35%	-
<i>Yabancı Para Mevduatı</i>	40%	44%	49%	58%	65%	-
<i>Tahvil ve Bonolar Dağılım (%)</i>						-
<i>Devlet İç Borçlanma Senetleri</i>	5%	10%	8%	16%	10%	-
<i>Kamu Eurobond</i>	23%	23%	24%	33%	48%	-
<i>Özel Sektör Borçlanma Araçları</i>	62%	56%	54%	25%	14%	-
<i>Özel Eurobond</i>	10%	10%	15%	26%	28%	-

Kaynak: TCMB

Mevduatın kırılımına bakıldığında ise, döviz cinsinden olan kısmın ağırlığının arttığı gözlenmektedir. Türk lirasındaki değer kaybı ile 2016-2019 yılları arasında yıllar içinde toplamdaki ağırlığı giderek azalsa da TL cinsinden tasarruf mevduatının döviz cinsinden mevduatın üzerinde olduğu görülmektedir. Fakat, 2020 yılından itibaren bu durum da değişmiş, 2020 sonunda döviz cinsinden mevduatın toplam içindeki ağırlığı %58'e, 2021 sonunda ise %65'e çıkmıştır.

Bakiyesi 130 milyar TL'ye yaklaşan geçen tahvil ve bonoların hanehalkı tasarrufundaki payı 2021 yılında 1 puan artışla %3'e çıkmıştır. Özel sektör ve kamu eurobondlarının payı da yıllar içinde artmış ve 2017 yılında %33'ten 2021 sonu itibarıyla %75'e kadar çıkmıştır.

2021 sonu itibarıyla, hanehalkı yatırımcılarının finansal varlıklarının kolektif yatırım araçlarında değerlendirilen payı 1 puan artışla %13 olmuştur. Yatırım fonlarının değeri 2020 yılsonuna göre %132 artış göstererek 192 milyar TL olmuştur. Makroekonomik belirsizliğin arttığı ve kurların yükseldiği 2021 yılında, hanehalkının tasarruflarını profesyonel şirketler tarafından yönetilen ve riski dağıtarak azaltan yatırım fonlarına yönlendirdiği görülmektedir. Bu tutarın dörtte biri para piyasası fonlarındadır. Böylelikle hanehalkı yatırımlarında yatırım fonlarının payı 2 puan artışla %5'e çıkmıştır. Emeklilik yatırım fonları ise 2020 sonuna göre %39 büyümesine rağmen, toplamdaki payı 0,8 puan düşerek %8,2'ye inmiştir.

Hanehalkının yatırım fonları 2021 sonu itibarıyla 2020 sonuna göre %132 artarak 192 milyar TL'ye ulaşmıştır.

2021 sonu itibarıyla hanehalkının pay senedi yatırımları %37 artış göstererek 399 milyar TL'ye çıkmıştır. Bu tutara kote edilmemiş senetler de dahildir.

Pay Senedi Yatırımcıları

Halka açık pay senetlerinin portföy değeri 2021 yılında endeksteeki artışa paralel olarak bir önceki yıla göre %18 artmış ve 872 milyar TL'ye çıkmıştır.

PAY SENEDİ YATIRIMCI SAYILARI						
Yatırımcı Kategorisi	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Yerli	1,081,334	1,169,188	1,193,731	1,976,976	2,341,920	18.5%
Bireysel	1,076,082	1,163,276	1,188,058	1,970,425	2,333,593	18.4%
Fon	337	427	432	493	614	24.5%
Tüzel	4,580	5,152	4,939	5,743	7,382	28.5%
Yatırım Ortaklığı	31	30	31	28	29	3.6%
Diğer	304	303	271	287	302	5.2%
Yabancı	9,569	9,731	9,707	11,964	13,147	9.9%
Bireysel	6,176	6,507	6,634	9,192	10,652	15.9%
Fon	1,940	1,762	1,661	1,504	1,339	-11.0%
Tüzel	1,453	1,460	1,407	1,264	1,154	-8.7%
Diğer	0	2	5	4	2	-50.0%
Toplam	1,090,903	1,178,919	1,203,438	1,988,940	2,355,067	18.4%

Kaynak: MKK

Artan pandemi vakaları sebebiyle sokağa çıkma yasaklarının uygulandığı 2020 yılında, pay senedi yatırımcı sayısı 2019 yılına göre %65 oranında, 800.000'e yakın kişi artarak 2 milyon kişiye yaklaşmıştır. 2021 yılında ise kademeli normalleşme ile artış daha mütevazı olmuştur. Pay senetlerine yatırım yapan yerli bireysel yatırımcı sayısı 2021 yılında %18 artışla (366.000 kişi) 2,3 milyon kişi olmuştur. Raporumuzun 'Finansal Piyasalar' bölümünde açıklandığı üzere 2021 yılında hem portföy büyüklüğü hem de sayı olarak artış sergileyen yatırım fonlarının pay yatırımları artmıştır. Bu dönemde pay senetlerine yatırım yapan yerli fon sayısı da %25 artışla 600'ün üzerine çıkmıştır.

Yurtiçi bireysel yatırımcıların pay yatırımları 294 milyar TL'ye yükselirken bu yatırımcıların halka açık pay senedi portföy büyüklüğündeki payı 6 puan artışla %34'e çıkmış, bu grup

2004 yılından bu yana ilk kez Borsa İstanbul'daki en büyük paya sahip yatırımcı grubu olmuştur.

Sayıları artan yerli fonların pay portföyü de %72 gibi yüksek bir artış göstermiştir. Sonuç olarak, 2021 sonunda toplam halka açık pay yatırımlarında yerli yatırımcıların payı önceki yıla göre artarak %60 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Yabancı yatırımcılar tarafında da bireysel yatırımcı sayısında artış gözlenmektedir. Bununla beraber, yabancı yatırımcı portföyünün önemli kısmını oluşturan fon ve tüzel yatırımcı sayısının azaldığı dikkat çekmektedir. 2018 yılından bu yana azalış trendinde olan Türkiye'de pay yatırımı yapan yabancı fon sayısı 2021 yılında 165 adet azalarak 1.339'a gerilemiştir. Yine de yabancı fonların portföydeki payları %17 ile yerli fonların %8 olan payının üzerindedir.

Yabancıların halka açık paylardaki sahiplik oranı azalmaya devam ederek %40'a inmiştir.

2005 yılından itibaren %60-70 bandında hareket eden yabancı yatırımcıların saklamadaki payı 2019'un üçüncü çeyreğinden itibaren düşüşe geçmiş, 2020 sonunda %49'a ve 2021 sonunda ise %40'a kadar gerilemiştir. Yabancı yatırımcılar içerisinde tüzel kişiler 2021 sonunda 200 milyar TL'ye yakın portföy değeriyle toplam portföyün %23'ünü oluşturmuştur. Önceki yıl bu oran %30 idi.

PAY SENEDİ PORTFÖY DEĞERLERİ (MİLYON TL)						
Yatırımcı Kategorisi	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Yerli	122,614	111,117	185,780	380,788	524,696	37.8%
Bireysel	65,029	61,146	92,189	210,312	294,319	39.9%
Fon	12,325	12,060	21,634	38,809	66,669	71.8%
Tüzel	39,076	32,048	63,546	108,306	153,473	41.7%
Yatırım Ortaklığı	1,296	2,334	2,671	3,524	4,961	40.8%
Diğer	4,888	3,529	5,740	19,837	5,274	-73.4%
Yabancı	232,261	204,225	290,400	361,667	347,679	-3.9%
Bireysel	971	1,164	1,467	2,725	3,188	17.0%
Fon	144,951	106,471	134,506	134,799	145,763	8.1%
Tüzel	86,339	96,574	154,384	224,081	198,700	-11.3%
Diğer	0	16	42	63	28	-55.4%
Toplam	354,874	315,342	476,180	742,455	872,375	17.5%

Kaynak: MKK

Yatırımcı Sayısına Göre Portföy Büyüklükleri

Bu bölümde yatırımcı grupları kendi içlerinde pay senedi portföy büyüklüklerine göre sıralanmış, portföy büyüklüğünde onuncu, yüzüncü vb. sıradaki yatırımcılar belirlenerek yoğunlaşma sınıflandırması yapılmıştır.

1.339 yabancı yatırım fonunun pay senedi portföy büyüklüğü 146 milyar TL'dir. İlk yüz yabancı fon, toplam yabancı yatırımlarının %29'unu oluşturmaktadır.

614 yerli yatırım fonunun pay senedi portföy büyüklüğü ise 67 milyar TL ile yabancı fonların yarısından bile azdır. Yerli yatırım fonlarında sıralamadaki ilk on fon, yerli fonların pay senedi portföyünün %31'ini oluşturmaktadır.

Yerli tüzel yatırımcıların pay senedi yatırımları 153 milyar TL'ye ulaşırken, ilk 100 yerli tüzel yatırımcı bu gruptaki portföyün %89'una sahiptir.

YATIRIMCI SAYILARINA GÖRE PORTFÖY BÜYÜKLÜKLERİ SIRALAMASI (2021)				
Yatırımcı Türü	Yatırımcı Sayısı	Yerli Portföy Değeri (milyon TL)	Yatırımcı Sayısı	Yabancı Portföy Değeri (milyon TL)
Bireysel	10	22,584	10	1,865
	100	49,670	100	2,472
	1,000	91,509	1,000	2,987
	10,000	147,179	10,001	3,188
	100,000	225,050	10,652	3,188
	500,000	280,768		
	1,000,000	292,596		
	1,333,593	294,319		
	2,333,593	294,319		
Yatırım Fonu	10	20,400	10	40,840
	100	52,476	100	101,157
	614	66,669	1,000	145,521
			1,339	145,763
Tüzel	10	68,803	10	108,629
	100	136,547	100	171,969
	1,000	153,125	1,000	198,700
	7,382	153,473	1,154	198,700
Yatırım Ortaklığı	10	4,860		
	29	4,961		
	29	4,961		
Diğer	10	4,249	2	28
	100	5,272	2	28
	302	5,274		
Toplam	2,341,920	524,696	13,147	347,679

Kaynak: MKK

Yerli tüzel yatırımcı sayısı, yabancı tüzel yatırımcı sayısının altı katından fazla olduğu halde, portföy büyüklüklerine bakıldığında yabancı tüzel yatırımcıların pay senedi portföyünün yerli tüzel yatırımcılardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, yabancı yatırımcıların Türkiye'deki pay yatırımlarını azaltmalarıyla 2020 sonunda yabancı tüzel yatırımcıların portföyü yerli tüzel yatırımcıların portföyünün %107 üzerindeyken, bu oran 2021 yılında %29'a inmiştir. Aynı zamanda, yabancı tüzel pay senedi yatırımcılarında yoğunlaşma görülmekte olup ilk 10 kurumun toplamdan aldığı pay %55 olarak gerçekleşmiştir. Yanı sıra bu şirketler Borsa İstanbul'daki şirketlerin halka açık kısmının portföy değerinin %31'ini oluşturmaktadır.

İlk 10 yabancı şirket Borsa İstanbul'daki halka açık pay senedi portföy değerinin %31'ini oluştururken, bu pay 2020 yılında %41 seviyesinde idi. Bu düşüşte özellikle yabancı tüzel yatırımcıların payındaki azalış etkili olmuştur.

Yatırımcı sayılarına göre sınıflandığında, yerli bireysel yatırımcılarda portföy büyüklüklerinin yoğunlaşmanın nispeten düşük olduğu; normal dağılıma daha yakın olduğu, yabancı

100 yabancı şirket ve 100 yabancı fon, Borsa İstanbul'daki halka açık pay senetlerinin %31'ine sahiptir.

bireysel yatırımcılarda ise ilk 10 yatırımcı üzerinde yoğunlaşma olduğu (%59) görülmektedir.

Vakıf, kooperatif gibi diğer 302 yerli yatırımcının ise 5,3 milyar TL büyüklüğünde portföyü bulunmaktadır. Bu portföyün %81'i ilk on yatırımcıya aittir. Bu kalemin toplam portföy büyüklüğündeki payı ise yalnızca %1'dir.

Yerli Bireysel Yatırımcılar

Yerli bireysel yatırımcıların pay senedi portföyü 2021 sonunda 294 milyar TL iken, bu tutarın sadece %16'sı kadınların elindedir.

Yatırımcıların %81'inin pay yatırımı 50.000 TL altındadır.

Sayıları 2,3 milyonu aşan yerli bireysel yatırımcıların 1,4 milyonunun portföyü 10 bin TL'nin altında iken, 50 bin TL altında pay yatırımı bulunan yatırımcı sayısı toplam yatırımcı sayısının %78'ini oluşturmaktadır. Bununla beraber, portföy değerlerine bakıldığında yerli bireysel yatırımcı portföyünün %63'ünün 1 milyon TL üzerinde yatırımı bulunan 35 bin yatırımcının elinde olduğu görülmektedir.

Yerli bireysel yatırımcıların portföyü daha detaylı incelendiğinde, 2021 yılında piyasaya katılan yatırımcıların %81'inin 50.000 TL altındaki pay yatırımı olan grupta yer aldığı gözlenmektedir.

10.000 TL'nin altında pay senedi yatırımı olan yerli bireysel yatırımcı sayısı 2020 yılında 1,1 milyon kişi iken, 2021 yılında 277 bin kişi artışla 1,4 milyona çıkmıştır. Bu grupta kişi başı portföy büyüklüğü 1.576 TL'de kalmaktadır. 10.000 TL ile 50.000 TL arasında portföy değerine sahip olan yatırımcı sayısı ise 16 bin kişi artarak 447 bini geçmiştir. Hem yatırımcı sayısı hem de ortalama portföy büyüklüğü anlamında en yüksek artış sırasıyla %45 ve %7 artışla 1 milyon TL üzerinde portföye sahip kişilerde olmuştur.

2021 yılında yerli bireysel yatırımcılar kategorisindeki yoğunlaşmanın önceki yıla göre daha da arttığı gözlenmektedir. 1 milyon TL'nin üzerinde portföyü olan 35 bine yakın yatırımcı 2021 yılında yerli bireysel portföyünün %63'ünü oluşturmaktadır. Bu oran 2020 yılında %57 idi.

2021 sonu itibarıyla 1 milyon TL'nin üzerinde pay senedi yatırımı olan bireysel yatırımcı sayısı bir yılda 10.696 kişi artarak 34.606 kişi olmuştur. Bu yatırımcıların portföyü bireysel yatırımcı portföyünün %63'ünü oluşturmaktadır. 1 milyon TL'nin üzerinde pay senedi portföyü olan yatırımcıların kişi başı ortalama portföy değeri ise önceki yıla göre %7 artarak 5,4 milyon TL olmuştur.

Yerli bireysel yatırımcılar yaş gruplarına göre incelendiğinde, 2021 yılında tüm yaş gruplarında yatırımcı sayısı artmıştır. Bununla birlikte yatırımcı sayısının nispi olarak en çok arttığı yaş aralığı %23 artışla 35-44 yaş arası yatırımcı grubudur. 45-54 yaş bandında ise %21'lik bir artış olmuştur. 2021 yılında

pay yatırımı yapmaya başlayan yerli bireysel yatırımcıların %60'ı 45 yaşın altındadır.

PORTFÖY DİLİMLERİNE GÖRE YERLİ BİREYSEL YATIRIMCILAR (2021)				
Piyasa Değeri (TL)	Yatırımcı Sayısı	Portföy Değeri (milyon TL)	Portföy Değeri (Pay)	Ortalama Portföy Değeri (TL)
0.01-10,000	1,383,679	2,180	0.7%	1,576
10,001-50,000	447,164	11,232	3.8%	25,118
50,001-100,000	179,190	12,807	4.4%	71,470
100,001-500,000	248,665	53,958	18.3%	216,991
500,001-1,000,000	40,289	27,905	9.5%	692,624
>1,000,000	34,606	186,237	63.3%	5,381,630
Toplam	2,333,593	294,319	100%	126,123

Kaynak: MKK

2021 yılında portföy değerlerindeki artışın yaş dilimleriyle birlikte arttığı gözlenmiştir. 25 yaş altı grubun portföy değeri yalnızca %12 oranında artarken, bu oran 65 üstü yerli bireysel yatırımcılarda %56'ya çıkmıştır.

Cinsiyet kırılımına bakıldığında hem erkek hem de kadın yerli bireysel yatırımcıların en yüksek pay senedi portföy değerinin olduğu yaş aralığı 45-49 olmuştur.

2021 yılında pay yatırımı yapmaya başlayan yerli bireysel yatırımcıların %60'ı 45 yaşın altındadır.

YAŞ GRUPLARINA GÖRE YERLİ BİREYSEL PAY SENEDİ YATIRIMCILARI (2021)			
Yaş Aralığı	Yatırımcı Sayısı	Portföy Değeri (milyon TL)	Ortalama Portföy Değeri (TL)
0-24	140,275	3,778	26,932
25-34	547,491	23,653	43,203
35-44	658,093	69,088	104,982
45-54	484,935	83,088	171,339
55-64	288,464	56,407	195,543
65+	214,335	58,304	272,025
Toplam	2,333,593	294,319	126,123

Kaynak: MKK

Cinsiyet kırılımı ile bakıldığında yerli bireysel erkek yatırımcılarda 2020 yılına göre pay portföylerini yaşla birlikte daha fazla artarken, kadın yatırımcılarda yaş bazında bir ayırım gözlenmemektedir.

2021 sonu itibarıyla 0-24 yaş grubu ortalama 26.932 TL tutarında bir portföye sahipken bu tutar yaşa paralel olarak artmakta 65 ve üzeri yaşa sahip olan yatırımcılarda 272.025 TL'ye yükselmektedir. Yatırımcı başına ortalama portföy değeri %18 oranında artarken, artış oranı da yaşla beraber yükselmiştir.

Son iki yıldaki artışa rağmen yerli bireysel yatırımcıların portföy değerinin özellikle İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa'da yoğunlaştığı görülmektedir. İstanbul'da ikamet eden yerli bireysel yatırımcıların portföy değeri 133 milyar TL ile en yakın rakibi olan Ankara'nın neredeyse 4 kat üstünde gerçekleşmiştir.

Coğrafi bölgeler itibarıyla bakıldığında ise yatırımcıların %40'ı Marmara bölgesinde bulunmakta olup bu yatırımcılar toplam portföy büyüklüğünün %56'sına sahiptir.

BÖLGELERE GÖRE YERLİ BİREYSEL PAY SENEDİ YATIRIMCILARI (2021)

Coğrafi Bölge	Yatırımcı Sayısı	Portföy Değeri (milyon TL)	Ortalama Portföy Değeri (TL)
Marmara	942,991	166,024	176,061
İç Anadolu	410,989	47,679	116,010
Ege	350,489	30,519	87,076
Akdeniz	255,515	21,861	85,555
Karadeniz	176,750	11,767	66,575
Güneydoğu Anadolu	94,222	6,398	67,899
Doğu Anadolu	72,899	4,141	56,801
Tanımsız	29,738	5,931	199,443
Toplam	2,333,593	294,319	126,123

Kaynak: MKK, TSPB hesaplamaları

Marmara bölgesindeki yatırımcıların ortalama portföy büyüklüğü 176 bin TL olmuştur.

Marmara bölgesinde mukim yatırımcılarda ortalama portföy büyüklüğü 176.061 TL iken en düşük ortalama portföy değeri 56.801 TL ile Doğu Anadolu bölgesinde mukim yatırımcılardadır. Aynı zamanda 2021 yılında ortalama portföy büyüklüğü İç Anadolu bölgesinde bir önceki yıla göre %27 artarken, Doğu Anadolu bölgesinde %2 azalmıştır.

Cinsiyet kırılımına bakıldığında, oransal olarak Doğu Anadolu bölgesinde yerli bireysel erkek yatırımcıların toplam portföyün %91'ini ellerinde tuttuğu görülmüştür. Kadın yatırımcıların ise en fazla pay senedi yatırımının olduğu bölge %18 ile Marmara bölgesi olmuştur.

Yabancı Yatırımcılar

2021 yılında yabancı yatırımcılar pay senedi piyasasında 454 milyar dolarlık işlem hacmine ulaşırken, saklama bakiyeleri 2020 sonuna göre %54 azalarak 26 milyar dolara gerilemiştir. 2018'den bu yana olduğu gibi 2021 yılında da yabancı yatırımcılar net satıcı pozisyonunda olmuştur.

YABANCI YATIRIMCILAR (MİLYON \$)					
Tarih	İşlem Hacmi	Saklama Bakiyesi	Birincil Piyasa Alış*	İkincil Piyasa Net Alış/Satış**	Net Sermaye Giriş/Çıkışı
2017	198,737	61,577	401	1,781	2,182
2018	246,214	38,672	1,189	-2,012	-822
2019	210,107	48,889	2	-601	-599
2020	404,040	48,746	13	-4,583	-4,570
2021	454,399	26,249	143	-1,633	-1,489

Kaynak: Borsa İstanbul, MKK, Takas İstanbul, TSPB hesaplamaları
*: Birincil piyasa işlemleri halka arz ve toptan satışlar pazarı işlemlerini kapsamaktadır.
**: İkincil piyasa işlemleri, pay senedi piyasasındaki net alış-satış tutarını göstermektedir.

Halka arz piyasasının canlı olduğu 2021 yılında yabancı yatırımcılar birincil piyasada 143 milyon dolarlık alım yapmıştır. Bu tutar halka arzların yalnızca %5'ini temsil etmektedir. Yabancılar ikincil piyasada ise 1,6 milyar dolarlık satış yapmıştır.

Yabancı yatırımcıların net satıcı pozisyonunda oldukları 2021 yılında Borsa İstanbul'daki şirketlerin halka açık kısmındaki payları önceki yıla göre 9 puan azalışla %40 olarak

gerçekleşmiştir. İşlem hacmindeki payları ise önceki yıla göre 5 puan artarak %27'ye yükselmiştir.

YABANCI YATIRIMCILARIN PAYI					
	2017	2018	2019	2020	2021
İşlem Hacmi Payı	26.4%	30.0%	28.8%	22.1%	26.7%
Saklama Payı	65.5%	64.8%	61.0%	48.7%	39.9%

Kaynak: Borsa İstanbul, MKK

Pay piyasasındaki yabancı yatırımcıların ülkelere göre dağılımına bakıldığında en büyük portföy değerine sahip yatırımcıların bulunduğu ilk on ülke yatırımcılarının toplam yabancı yatırımcı portföyünün %79'unu oluşturduğu görülmektedir.

Yabancı yatırımcıların pay senetlerindeki saklama payı %40'a inerken, işlem hacmi payı %27'ye yükselmiştir.

ÜLKELERİNE GÖRE YABANCI YATIRIMCILAR (2021)					
Ülke	Yatırımcı Sayısı	Portföy Değeri (milyon TL)	Portföy Değeri (Pay)	Ortalama Portföy Değeri (milyon TL)	
Amerika Birleşik Devletleri	938	99,242	28.5%	106	
Katar	6	62,914	18.1%	10,486	
Birleşik Krallık	272	39,461	11.3%	145	
Lüksemburg	184	24,045	6.9%	131	
İrlanda	126	13,085	3.8%	104	
Virjin Adaları (İngiliz)	28	8,217	2.4%	293	
Hollanda	115	7,964	2.3%	69	
İsviçre	78	6,625	1.9%	85	
Norveç	15	6,377	1.8%	425	
Singapur	15	6,183	1.8%	412	
Diğer	11,370	73,565	21.2%	6	
Toplam	13,147	347,679	100.0%	26	

Kaynak: MKK

6 Katarlı yatırımcının toplam yabancı portföyünün %18'ini elinde tutması dikkat çekici olsa da 2021 sonunda toplam portföy büyüklüğünden alınan paya bakıldığında Amerika Birleşik Devletleri'nde mukim yatırımcılar %29 ile başı çekmektedir. Önceki yıl Katarlı yatırımcılar toplam portföyün %31'i ile ilk sırada yer alıyordu. Türkiye'deki paylara yatırım yapan ABD'li yatırımcı sayısı ilk 10 sırada yer alan diğer ülkelerin toplamından daha yüksektir. İlk 10'da son iki sırada yer alan 15'er Norveçli ve Singapurlu yatırımcının da ortalama portföy büyüklüğünün 400 milyon TL'nin üzerinde olması dikkat çekicidir.

Ortalama Elde Tutma Süresi

Yatırımcıların pay senetlerini elde tutma süreleri MKK ile TÜYİD iş birliğiyle kamuoyuna açıklanmakta olup, hesaplama, alım ve satım işlemlerinden küçük değer, portföyün yıllık ortalama değerine bölünerek 365 ile çarpılması esasına dayanmaktadır.

Yabancı yatırımcıların satış yönünde hareket ettiği 2021 yılında, yabancı yatırımcıların yatırım vadeleri bir ay kadar azalıp 45 güne inmiş, yerli yatırımcılar ise yatırım vadelerini 9 gün uzatıp 27 güne çıkarmıştır. Yabancı yatırımcıların yatırım vadesinin ilk kez bu denli azaldığı gözlenmekte olup, yerli ve yabancı yatırımcıların yatırım vadeleri arasındaki fark da söz

konusu verilerin hesaplandığı dönemde ilk kez bu denli daralmıştır. Nitekim, geleneksel olarak kurumsal yatırımcılardan oluşan yabancı yatırımcıların pay portföyünü elde tutma süresi bireysel yatırımcıların daha ağırlıkta olduğu oluşan yerli yatırımcı grubunun hayli üzerinde gerçekleşmekteydi.

Pay senetlerini ortalama elde tutma süresi yerli yatırımcılarda 27 gün, yabancı yatırımcılarda 45 gün olmuştur.

Endeks bazında bakıldığında yabancı yatırımcıların BIST Hizmetler ve BIST Teknoloji endeksleri dışındaki tüm endekslerde yatırım vadelerinin kısaldığı gözlenmektedir. En yüksek düşüş 127 günle Banka endeksinde meydana gelmiştir. Bu durumda fiili dolaşım paylarının %5'in altında kalmasıyla endeksten çıkarılan iki bankanın etkisi olduğu düşünülmektedir. Tüm endeksi geçtiğimiz yıla göre %25 artarken, BIST Banka endeksindeki artış yalnızca %2 olmuştur.

YATIRIMCILARIN ORTALAMA YATIRIM VADESİ						
		2017	2018	2019	2020	2021
BIST-TÜM	Yabancı	201	133	140	74	45
	Yerli	35	31	31	18	27
BIST-100	Yabancı	185	119	115	55	46
	Yerli	32	27	28	18	26
BIST-50	Yabancı	182	113	109	58	44
	Yerli	29	21	23	16	23
BIST-30	Yabancı	185	114	113	58	45
	Yerli	29	24	26	17	22
BIST-SINAİ	Yabancı	213	133	147	51	39
	Yerli	40	34	38	21	29
BIST-HİZMETLER	Yabancı	172	111	109	63	64
	Yerli	27	25	21	14	22
BIST-MALİ	Yabancı	220	158	166	107	41
	Yerli	39	41	32	19	28
BIST-TEKNOLOJİ	Yabancı	76	41	42	22	36
	Yerli	19	19	24	13	26
BIST-BANKA	Yabancı	202	137	149	174	47
	Yerli	26	20	20	17	21
BIST-HOLDİNG VE YATIRIM	Yabancı	287	215	231	50	40
	Yerli	62	66	61	18	31

Kaynak: TÜYİD-MKK Borsa Trendleri Raporu

Devlet İç Borçlanma Senedi Yatırımcıları

Artan kamu borçlanması ile toplam devlet iç borçlanma senedi (DİBS) portföy değeri 2021 yılında önceki yıla göre %26 artarak 1,5 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Devlet iç borçlanma senedi yatırımcılarına ilişkin veriler TCMB'den alınmakta ve yatırımcı sayıları bulunmamaktadır. Bu verilerde raporun diğer bölümlerinden farklı olarak kişilerin uyruğu değil yerleşikliğine göre bir sınıflandırma yapılmaktadır.

2021 yılında yurtiçi yerleşiklerin DİBS yatırımları %28 artarak 1,5 trilyon TL seviyesine gelirken, yurtdışı yerleşiklerin yatırımları %7 düşerek 45 milyar TL'ye inmiştir. Yurtdışı yerleşikler DİBS portföylerinde yıl içinde 1 milyar dolara yakın alış gerçekleştirse de, faiz oranlarındaki yükselişlerin etkisiyle bu yatırımcıların DİBS büyüklükleri %7 azalmıştır. Yabancı

yatırımcıların toplam DİBS stokundaki payı 2021 sonunda %3'e kadar inmiştir. Bu oran 2017'de %21 idi.

DEVLET İÇ BORÇLANMA SENEDİ PORTFÖY DEĞERLERİ (MİLYON TL)						
Yatırımcı Kategorisi	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Yurtiçi Yerleşikler	456,311	536,580	781,780	1,171,060	1,495,104	27.7%
Bankalar	263,677	330,828	503,064	828,958	1,119,609	35.1%
TCMB	14,481	13,603	18,873	89,079	73,844	-17.1%
Banka Dışı Kesim	178,153	192,149	259,843	253,023	301,651	19.2%
Yatırım Fonları	33,456	34,298	66,303	9,143	17,072	86.7%
Diğer Finansal Araçlar	256,0	218,9	264,5	835,6	795,2	-4.8%
Finansal Yardımcılar*	-	-	-	51,177	70,690	38.1%
Sigorta Şirketleri*	-	-	-	28,052	35,370	26.1%
Emeklilik Fonları**	-	-	-	73,366	88,451	20.6%
Diğer Finansal Kuruluşlar	141,951	151,666	186,255	-	-	-
Finansal Olmayan Kuruluşlar	1,184	2,409	3,353	7,852	4,860	-38.1%
Hanehalkı	1,300	3,498	3,655	10,706	13,520	26.3%
Genel Yönetim*	-	-	-	71,652	70,845	-1.1%
Diğer	6,9	59,3	12,6	237,7	47,7	-79.9%
Yurtdışı Yerleşikler	117,900	96,917	91,610	48,756	45,195	-7.3%
Türkiye'deki Bankaların Yurtdışı Şubeleri	6,684	9,195	8,614	7,033	4,026	-42.8%
Diğer	111,217	87,722	82,996	41,723	41,169	-1.3%
Toplam	574,212	633,497	873,390	1,219,816	1,540,298	26.3%

Kaynak: TCMB
*2020 yılı öncesinde kadar Finansal Kuruluşlar, Sigorta Şirketleri ve Genel Yönetimin verileri Diğer Finansal Kuruluşlar başlığı altında verilmektedir.
**2020 yılı öncesinde Emeklilik Fonlarının verileri Yatırım Fonları başlığı altında verilmektedir.

DİBS yatırımında en büyük pay %73 ile yurtiçi bankalara aittir. Yurtiçi bankaların DİBS portföyü önceki yıla göre %35 artarak 1,1 trilyon TL olmuştur. Sigorta şirketleri, portföy yönetim şirketleri, yatırım ortaklıkları ve diğer kurumsal yatırımcıların oluşturduğu banka dışı kesim ise toplam DİBS portföyünün %20'sini oluşturarak yurtiçi bankaların ardından ikinci sırada gelmektedir. Bu kesimin DİBS yatırımları önceki yıla göre %19 artarak 302 milyar TL olmuştur. Alt kırılımlar içerisinde, DİBS yatırımlarını en çok arttıran yatırımcı grubu %87 ile yurtiçi yatırım fonları olmuştur.

Yurtiçi bankaların DİBS yatırımları %73 ile toplamdan en büyük payı almıştır.

Özel Sektör Borçlanma Senedi Yatırımcıları

Özel sektör borçlanma araçlarının piyasa değeri 2021 yılında bir önceki yıla göre %17 artarak 114 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bununla beraber son yıllarda süregelen bireysel yatırımcı sayısındaki düşüş 2021 yılında da devam etmiştir. 2021 yılında özel sektör borçlanma aracı yatırımı yapan bireysel yatırımcı sayısı %16 azalırken, portföy değerleri %13 düşerek 13 milyar TL olmuştur. 23 Aralık 2020 tarihinde yürürlüğe giren 3321 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile bankalar tarafından ihraç edilen borçlanma araçlarına çeşitli şartlarda vergi muafiyeti getirilmiştir. Yine de, pay senedi yatırımlarını %40 ve DİBS yatırımlarını %26 arttıran yerli bireylerin özel sektör borçlanma araçlarına ilgisi 2021'de azalmıştır. Özel sektör borçlanma araçlarının ağırlıklı olarak nitelikli yatırımcılara ihraç edilmesi ve ikincil piyasada fazla

işlem görmemesi de bireysel yatırımcıların ilgisini düşürmektedir. 2019'da toplam stokun %27'si yerli bireysel yatırımcıların iken bu oran 2021'de %12 ile şimdiye dek kayda alınan en düşük seviyeye gerilemiştir.

ÖZEL SEKTÖR BORÇLANMA SENEDİ YATIRIMCI SAYILARI						
Yatırımcı Kategorisi	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Yerli	81,865	77,671	65,998	55,378	46,792	-15.5%
Bireysel	78,954	75,361	64,010	53,450	45,012	-15.8%
Fon	360	398	417	451	460	2.0%
Tüzel	2,292	1,660	1,344	1,284	1,163	-9.4%
Yatırım Ortaklığı	13	13	13	11	12	9.1%
Diğer	246	239	214	182	145	-20.3%
Yabancı	622	662	453	471	385	-18.3%
Bireysel	594	641	431	450	366	-18.7%
Fon	2	2	3	1	1	-
Tüzel	24	18	19	20	18	-10.0%
Diğer	2	1	0	0	0	-
Toplam	82,487	78,333	66,451	55,849	47,177	-15.5%

Kaynak: MKK

Yerli yatırım fonlarının elindeki özel sektör borçlanma senedi portföyü yarı yarıya artmıştır.

2021 sonunda 460 yerli fon özel sektör borçlanma aracı portföyünü %52 arttırarak 60 milyar TL'ye çıkarmıştır. Bu tutar toplam yerli yatırımcı portföy değerinin yarısından fazlasını (%54) oluşturmaktadır. Raporun "Finansal Piyasalar" bölümünde değinildiği üzere, menkul kıymet yatırım fonları portföylerinin %16'sı, emeklilik fonlarının ise %8'i özel sektör tahvil ve bonolarında değerlendirilmektedir.

ÖZEL SEKTÖR BORÇLANMA SENEDİ PORTFÖY DEĞERLERİ (MİLYON TL)						
Yatırımcı Kategorisi	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Yerli	64,461	69,684	90,981	96,527	112,536	16.6%
Bireysel	17,248	16,807	24,886	15,437	13,432	-13.0%
Fon	31,140	27,402	29,084	39,672	60,334	52.1%
Tüzel	9,689	6,838	10,717	20,502	19,891	-3.0%
Yatırım Ortaklığı	226	154	134	139	191	37.7%
Diğer	6,157	18,483	26,159	20,776	18,688	-10.1%
Yabancı	2,473	1,846	1,573	1,079	1,451	34.5%
Bireysel	106	115	95	117	135	15.1%
Fon	210	272	205	256	315	23.0%
Tüzel	1,765	1,420	1,273	706	1,001	41.8%
Diğer	391	39	0	0	0	-
Toplam	66,934	71,530	92,554	97,606	113,988	16.8%

Kaynak: MKK

Diğer Menkul Kıymet Yatırımcıları

2021 yılı sonunda toplam 12.091 yatırımcının portföyünde varlığa dayalı menkul kıymet (VDMK), varlık teminatlı menkul kıymet (VTMK) veya özel sektör kira sertifikası bulunmaktadır. Yatırımcı sayısı bireysel yatırımcıların etkisiyle bir önceki yıla göre %90 artarken, toplam portföy büyüklüğü ise, fonlar ve tüzel yatırımcıların yatırımlarıyla bir önceki yıla göre %22 artışla 37 milyar TL'yi bulmuştur.

DİĞER MENKUL KIYMET YATIRIMCI SAYILARI						
Yatırımcı Kategorisi	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Yerli	4,968	10,745	7,118	6,126	11,685	90.7%
Bireysel	4,636	9,895	6,349	4,845	10,732	121.5%
Fon	144	276	273	301	311	3.3%
Tüzel	171	537	462	929	585	-37.0%
Yatırım Ortaklığı	3	3	2	2	5	150.0%
Diğer	14	34	32	49	52	6.1%
Yabancı	56	263	165	228	406	78.1%
Bireysel	49	256	159	221	404	82.8%
Fon	0	0	0	0	0	-
Tüzel	6	6	5	6	2	-66.7%
Diğer	1	1	1	1	0	-100.0%
Toplam	5,024	11,008	7,283	6,354	12,091	90.3%

Kaynak: MKK

2020 yılsonuna göre yerli yatırımcı sayısının neredeyse iki katına çıktığı ve artışın yerli bireysel yatırımcılarda %100'ün de üzerine çıktığı dikkat çekicidir. Son yıllarda hareketlenen piyasada yurtiçi yatırımcıların portföyünün düzenli olarak artmakta olduğu ve 2021'de %23 artışla 37 milyar TL düzeyine yükseldiği görülmektedir. Tüzel kişiler, 18 milyar TL'lik portföy büyüklüğü ile bu grubun neredeyse yarısını oluşturmaktadır. İkinci sırada ise portföy büyüklüğü %36 artışla 12 milyar TL'ye çıkan yatırım fonları gelmektedir. Yatırım ortaklıkları dışındaki tüm yatırımcı kategorilerinin portföy değerlerinin 2020 yılına göre arttığı görülmektedir.

2021 sonunda yatırımcıların 37 milyar TL'lik VDMK/VTMK, ve özel sektör kira sertifikası yatırımı vardır.

DİĞER MENKUL KIYMET PORTFÖY DEĞERLERİ (MİLYON TL)						
Yatırımcı Kategorisi	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Yerli	5,569	17,313	19,988	29,924	36,845	23.1%
Bireysel	1,131	3,887	2,352	4,237	4,538	7.1%
Fon	2,005	6,625	9,328	8,948	12,187	36.2%
Tüzel	2,163	4,881	7,274	14,502	17,980	24.0%
Yatırım Ortaklığı	11	14	8	327	164	-49.9%
Diğer	260	1,906	1,026	1,910	1,976	3.5%
Yabancı	1,129	1,473	1,069	699	583	-16.6%
Bireysel	67	286	189	366	578	57.9%
Fon	0	0	0	0	0	-
Tüzel	758	895	737	294	5	-98.2%
Diğer	304	293	143	39	0	-100.0%
Toplam	6,699	18,787	21,056	30,623	37,428	22.2%

Kaynak: MKK

Yurtdışı yatırımcılarda ise portföy büyüklüğünün %17 azaldığı gözlenmektedir. Azalışın sebebinin tüzel yatırımcıların piyasadadan çekilmesi olduğu görülmektedir. 2020'de 6 yabancı tüzel yatırımcının 294 milyon TL'lik VDMK, VTMK, veya özel sektör kira sertifikası portföyü varken, 2021'de 2 yabancı tüzel yatırımının yalnızca 5 milyon TL'lik portföyü bulunmaktadır.

Varant Yatırımcıları

2021 yılında toplam varant portföyü %41 artmıştır.

Tamamına yakını yerli bireysel yatırımcılardan oluşan varant yatırımcılarının sayısı 2021'de %28 azalarak 17.791 kişi olmuş, portföy büyüklüğü ise %41 artarak 526 milyon TL'ye çıkmıştır.

VARANT YATIRIMCI SAYILARI						
Yatırımcı Kategorisi	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Yerli	4,822	5,172	5,643	24,709	17,741	-28.2%
Bireysel	4,806	5,163	5,632	24,685	17,726	-28.2%
Fon	0	2	1	0	1	-
Tüzel	16	7	10	24	14	-39.1%
Yabancı	20	19	21	59	50	-15.3%
Bireysel	20	19	21	58	50	-13.8%
Fon	0	0	0	0	0	-
Tüzel	0	0	0	1	0	-
Toplam	4,842	5,191	5,664	24,768	17,791	-28.2%

Kaynak: MKK

Varant yatırımcı sayısı azalsa da piyasada işlem yapmaya devam eden yatırımcıların portföylerini büyüttükleri görülmektedir.

VARANT PORTFÖY DEĞERLERİ (BİN TL)						
Yatırımcı Kategorisi	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Yerli	136,164	41,336	66,450	371,862	525,490	41.3%
Bireysel	37,602	15,029	25,467	126,730	165,825	30.8%
Fon	0	76	174	0	7,929	-
Tüzel	98,562	26,231	40,810	245,133	351,737	43.5%
Yabancı	71	46	538	289	342	18.4%
Bireysel	71	46	538	289	342	18.4%
Fon	0	0	0	0	0	-
Tüzel	0	0	0	0	0	-
Toplam	136,235	41,382	66,988	372,151	525,832	41.3%

Kaynak: MKK

Yatırım Fonu Yatırımcıları

Doğrudan pay senetlerine yatırım yapan yerli yatırımcı sayısı 2021 yılında %19 artarken, yerli yatırım fonu yatırımcılarının sayısındaki artış %3'te kalmıştır. Bununla beraber fonların portföy değeri son bir yılda iki katından fazla artarak 306 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu bölümde sunulan yatırım fonu portföy değerleri "Finansal Piyasalar" bölümünde yer alan Takasbank kaynaklı verilere göre ufak farklılıklar göstermektedir. Gayrimenkul ve girişim sermaye yatırım fonlarına ilişkin bilgiler de bu bölümde yer alan verilere dâhildir.

Toplam yatırımcı sayısının neredeyse tamamı ve 306 milyar TL'lik portföy büyüklüğünün %65'i yerli bireysel yatırımcılara aittir. 199 milyar TL büyüklüğe sahip olan yerli bireysel yatırımcıların fon portföyü 2020 sonuna kıyasla %114

artmıştır. 2021 sonunda toplam yerli bireysel yatırımcıların yatırım fonu portföy değerinin %32'si kadın yatırımcılardadır.

YATIRIM FONU KATILMA BELGESİ YATIRIMCI SAYILARI						
Yatırımcı Kategorisi	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Yerli	2,983,100	2,853,808	2,977,403	3,055,145	3,158,788	3.4%
Bireysel	2,872,888	2,740,507	2,859,652	2,925,897	3,025,445	3.4%
Fon	132	224	296	394	545	38.3%
Tüzel	99,421	102,836	107,448	119,114	123,135	3.4%
Yatırım Ortaklığı	8	16	13	18	24	33.3%
Diğer	10,651	10,225	9,994	9,722	9,639	-0.9%
Yabancı	20,935	19,634	19,469	19,595	20,809	6.2%
Bireysel	20,799	19,506	19,330	19,382	20,547	6.0%
Fon	12	9	11	8	9	12.5%
Tüzel	109	103	112	188	229	21.8%
Diğer	15	16	16	17	24	41.2%
Toplam	3,004,035	2,873,442	2,996,872	3,074,740	3,179,597	3.4%

Kaynak: MKK

2021 yılında fonlara yatırım yapan yatırım fonlarında hem yatırımcı sayısı hem de portföy değerinde önemli bir artış gözlenmekte olup yatırım fonlarının portföy değerinin %146 oranında arttığı görülmektedir.

YATIRIM FONU KATILMA BELGESİ PORTFÖY DEĞERLERİ (MİLYON TL)						
Yatırımcı Kategorisi	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Yerli	55,603	51,759	120,573	141,139	300,677	113.0%
Bireysel	42,742	38,040	90,428	93,098	199,238	114.0%
Fon	2,604	3,745	5,422	16,018	39,362	145.7%
Tüzel	8,844	8,237	20,184	23,166	47,597	105.5%
Yatırım Ortaklığı	61	178	471	313	2,707	764.6%
Diğer	1,353	1,559	4,069	8,543	11,773	37.8%
Yabancı	752	994	2,162	2,652	5,349	101.7%
Bireysel	503	542	1,089	1,311	2,578	96.6%
Fon	25	19	31	58	84	45.8%
Tüzel	224	432	1,040	1,280	2,684	109.7%
Diğer	1	2	2	3	2	-30.0%
Toplam	56,355	52,754	122,735	143,791	306,026	112.8%

Kaynak: MKK

2021 yılında yatırım fonlarına yatırım yapan yerli gerçek kişi sayısı önceki yıla göre 100.000 kişiye yakın (%3) artış göstermiştir. Bu artış yaş gruplarına göre incelendiğinde yerli bireysel yatırımcılardaki artışın yarısından fazlasının 55 yaşından büyük yatırımcılardan kaynaklandığı görülmektedir. 65 yaş üstündeki yatırımcı sayısı %8 oranında artarak 511.118 kişi olmuştur. Tüm yaş gruplarında yatırımcı sayısı artarken 25 yaş altında fon yatırımı olan yatırımcı sayısının 17.083 kişi azalması dikkat çekicidir.

Yatırım fonu yatırımcılarının sayısındaki artış %3'te kalmıştır.

2021 sonu itibarıyla, 24 yaş altındaki yatırımcı grubu ortalama 11.000 TL civarında bir yatırım fonu portföyüne sahipken bu tutar yaş ile paralel olarak artmakta, 65 yaş ve üzerindeki yatırımcılarda 100.000 TL'nin üzerine yükselmektedir.

YAŞ GRUPLARINA GÖRE YERLİ BİREYSEL FON YATIRIMCILARI (2021)			
Yaş Aralığı	Yatırımcı Sayısı	Portföy Değeri (milyon TL)	Ortalama Portföy Değeri (TL)
0-24	233,878	2,589	11,070
25-34	378,148	9,093	24,046
35-44	659,290	31,073	47,130
45-54	666,868	53,053	79,556
55-64	576,143	48,111	83,506
65+	511,118	55,319	108,232
Toplam	3,025,445	199,238	65,854

Kaynak: MKK

Emeklilik Yatırım Fonu Yatırımcıları

Gönüllü katılım ve otomatik katılım yoluyla özel emeklilik sistemine dahil olan katılımcı sayısı 12 milyon kişiye yaklaşmıştır.

Türkiye’de gönüllü katılımlı bireysel emeklilik sistemi 2003 yılında devreye girmiş, 2013 yılında %25 oranındaki devlet katkısının etkisiyle hızlı bir büyüme dönemine girmiştir. 2017 yılında ise tasarrufların artırılması amacıyla gönüllü katılımlı sistemine üzerine otomatik katılım sistemi (OKS) getirilmiştir. Çalışanların sisteme kademeli olarak dahil edildiği bu sisteme 2019’dan itibaren ise 5’ten fazla çalışanı olan tüm kurumlarda 45 yaş altındaki çalışanlar dâhil edilmektedir. Bununla beraber sistemden çıkış mümkündür.

ÖZEL EMEKLİLİK SİSTEMİ						
	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020 Değişim
Gönüllü Bireysel Emeklilik						
Yatırımcı Sayısı (Bin)***	6,079	6,065	6,082	6,111	6,344	3.8%
Toplam Portföy Değeri (milyon TL)*	77,819	88,618	119,146	158,347	227,912	43.9%
Portföy Değeri (milyon TL)	67,677	76,962	101,884	137,094	205,574	50.0%
Devlet Katkısı (milyon TL)	10,141	11,656	17,262	21,254	22,338	5.1%
Otomatik Katılım						
Yatırımcı Sayısı (Bin)	3,314	4,762	5,354	5,725	6,197	8.2%
Toplam Portföy Değeri (milyon TL)**	1,793	4,685	8,194	11,787	16,476	39.8%
Özel Emeklilik Toplam						
Tekil Yatırımcı Sayısı (Bin)***	8,849	10,146	10,729	11,119	11,799	6.1%
Toplam Portföy Değeri (milyon TL)**	79,612	93,303	127,340	170,135	244,387	43.6%

* Devlet katkısıyla birlikte toplam portföy değeridir.
** Otomatik katılım sisteminde devlet katkısının tamamı taahhüt olarak hesaplara kaydedilmiş olup sadece sistemden emeklilik, vefat ve maluliyet durumlarında ayrılanlar için taahhüt tutarlar nakde dönülerek çalışanlara ödenmiştir.
*** Tüm yatırımcı sayıları tekildir. 2021 sonu itibarıyla 154.520 gönüllü BES yatırımcısının hesabında bakiye bulunmamaktadır.
Kaynak: EGM

Bu bölümdeki veriler Emeklilik Gözetim Merkezinden (EGM) alınmakta olup portföy değerleri "Finansal Piyasalar" bölümünde yer alan ve Takasbank tarafından açıklanan verilere göre ufak farklılıklar göstermektedir.

2021 yılında otomatik katılım sisteminde yer alan katılımcı sayısı 473 bin kişi artarak 6 milyon kişiyi aşmış, fon büyüklüğü ise 16,5 milyar TL olmuştur. Bununla beraber otomatik katılım sisteminde cayma oranları hayli yüksektir. 2021 yılında sözleşme cayma oranı kamuda %41, özelde %49 olarak gerçekleşmiştir. Diğer yandan gönüllü bireysel

emeklilik tarafında 2016 yılından beri 6 milyon kişi civarında seyreden yatırımcı sayısı 2021 yılında %4 artışla 6,3 milyon kişiye çıkmıştır.

2021 sonu itibarıyla gönüllü katılım ve otomatik katılım yoluyla sisteme dahil olan tekil katılımcı sayısı ise 11,8 milyon kişi olmuştur.

2021 sonu itibarıyla gönüllü bireysel emeklilik fonlarının %22'sinin, otomatik katılım sisteminde biriken toplam fon tutarının ise %62'sinin faizsiz fonlardan oluştuğu gözlenmektedir. Otomatik katılım tarafında faizsiz fon oranının kamu çalışanları için %74'e düştüğü görülmektedir. Özel sektörde ise bu oran %51'de kalmaktadır.

2021 yılında gönüllü bireysel emeklilik yatırım fonlarının portföy değeri önceki yıla kıyasla yarı yarıya artarak 206 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılında %5 artarak 22 milyar TL'ye çıkan devlet katkısı da dahil edildiğinde fonların portföyü 228 milyar TL'ye yükselmektedir. Otomatik katılım da dahil edildiğinde toplam portföy değeri 244 milyar TL olmaktadır. Otomatik katılımın özel emeklilik toplamı içindeki payı 2017 yılında %2,3 ile başlayıp küçük artışlarla 2021 yılında %6,7'ye kadar yükselmiştir.

2021 yılında emeklilik fonlarının portföy büyüklüğü devlet katkısı ile 244 milyar TL'ye çıkmıştır.

Gönüllü emeklilikte devlet katkısı dahil kişi başına ortalama portföy büyüklüğü 2021 yılında %39 artmış ve 36 bin TL'ye ulaşmıştır. Otomatik katılım da ise kişi başına ortalama portföy değeri %29 artışla 2.700 TL olmuştur.

31.12.2021 tarihi itibarıyla otomatik sistemindeki katılımcıların hesaplarına yatarak fonlarda değerlenmeye başlayan devlet katkısı tutarı 482 milyon TL'si faizsiz, 254 milyon TL'si faizli olmak üzere toplam 736 milyon TL'dir. BES'te ise, 19,9 milyon TL'si faizli ve 2,4 milyon TL'si faizsiz olmak üzere toplam 22,3 milyon TL devlet katkısı ödenmiştir.

YAŞ GRUPLARINA GÖRE EMEKLİLİK YATIRIMCILARI (2021)*				
Yaş Aralığı	BES Hesap	BES Dağılım	OKS Hesap	OKS Dağılım
0-24	464,479	6.5%	2,352,423	28.0%
25-34	1,488,605	21.0%	3,124,133	37.2%
35-44	2,256,334	31.8%	2,288,937	27.3%
45-55**	1,865,196	26.3%	625,481	7.5%
56+	1,017,407	14.3%	-	-
Toplam	7,092,021	100.0%	8,390,974	100.0%

* Bir den fazla şirkette sözleşmesi olan katılımcılar bir den fazla sayılmıştır.
** OKS için 45+
Kaynak: EGM

Gönüllü emeklilik yatırım fonları yatırımcılarına yaş gruplarına göre bakıldığında, çalışma hayatına yeni giren ve dolayısıyla düşük tasarruf eğilimi olduğu tahmin edilen 25 yaş altı grubundaki yatırımcı sayısının 2021 yılında 175 bin kişilik ciddi bir artış göstererek toplamdaki payını 3 puan artışla %7'ye çıkardığı gözlenmektedir. 2021 yılında gönüllü bireysel emeklilik sistemine katılan kişilerin büyük çoğunluğu bu yaş grubunda yer almıştır. 2020'ye benzer şekilde 2021 yılında da yatırımcıların neredeyse yarısı 25-44 yaş aralığında yer

almaktadır. Bu yaş aralığındaki kişilerin sayısı 2021 yılında %7 (126.360 kişi) azalırken 45 yaş üstü yatırımcı sayıları önceki yıla göre %14 artmıştır. Emeklilik yaşına yaklaşan veya emeklilik hakkı kazandığı halde sistemde kalmaya devam eden kişileri ifade eden 56 yaş üzeri grubun payı da %14'tür. Toplamda ise gönüllü BES hesap sayısı %3 artarak 7,1 milyon olmuştur. 2021 sonunda 6,3 milyon olan toplam tekil bireysel BES yatırımcısı ile hesap sayısı arasındaki fark yatırımcıların birden fazla hesabı olabilmemesinden kaynaklanmaktadır. 45 yaş altı çalışanların dâhil edildiği otomatik katılımı da ise katılımcıların %65'i 35 yaş altındadır.

4,5 milyona yakın yatırımcının BES portföyü 10.000 TL'nin altındadır.

Toplam hesap sayısının %63'ünü oluşturan 0-10.000 TL grubunda ortalama portföy değeri yalnızca 2 bin TL iken, toplam hesap sayısının %2'sini oluşturan 250 bin TL ve üzeri portföyü olan yatırımcıların ortalama portföy değerinin 500 bin TL'nin üzerinde olması dikkat çekicidir.

PORTFÖY DİLİMLERİNE GÖRE BAKİYELİ GÖNÜLLÜ BES YATIRIMCILARI (2021) *				
Piyasa Değeri (TL)	Hesap Sayısı	Portföy Değeri (milyon TL)	Portföy Değeri (Pay)	Ortalama Portföy Değeri (TL)
0.01-10,000	4,380,345	8,932	4.35%	2,039
10,001-25,000	1,018,905	16,844	8.20%	16,532
25,001-50,000	658,912	23,330	11.35%	35,407
50,001-100,000	438,130	30,654	14.91%	69,966
100,001-250,000	290,565	44,517	21.66%	153,207
>250,000	150,644	81,254	39.53%	539,379
Toplam	6,937,501	205,532	100.00%	29,626

* Birden fazla şirkette sözleşmesi olan katılımcılar birden fazla sayılmıştır.
Birikimi olmayan katılımcılar hesap sayısına dahil edilmemiştir.
Sonlanma hareketi gelen fakat henüz sonlanma ödemesi yapılmayan sözleşmeler portföy değerine dahil edilmemiştir.
Kaynak: EGM

Gönüllü bireysel emeklilik sisteminde 2021 yılsonu itibarıyla sözleşme sayısı %3 artarak 8,6 milyon olmuştur. 2009 yılından beri toplam sözleşme ve sertifikaların dörtte üçünü çok büyük bir kısmını bireysel sözleşmeler oluşturmaktadır. İşveren katkılı grup lehtarları çalışan olmakla beraber katkıları işveren tarafından yapılan sözleşmeleri ifade etmektedir. Bireysel sözleşmeler ve işveren katkılı grup kalemleri 2010 yılından beri her yıl artarken, gruba bağlı bireysel sözleşmelerin son 5 yıldır düşüş trendinde olduğu dikkat çekmektedir.

SÖZLEŞME VE SERTİFİKA SAYISI				
	Bireysel Sözleşmeler	Gruba Bağlı Bireysel Sözleşmeler	İşveren Grup Emeklilik Sertifikalar	Toplam
2017	6,055,591	1,508,154	605,453	8,169,198
2018	6,099,255	1,440,326	620,552	8,160,133
2019	6,163,785	1,409,315	629,649	8,202,749
2020	6,261,153	1,370,558	645,483	8,277,194
2021	6,540,393	1,327,665	693,433	8,561,491

Kaynak: EGM

ISBN 978-975-6483-67-1

TÜRKİYE SERMAYE PİYASALARI BİRLİĞİ

Büyükdere Caddesi
No:173 1. Levent Plaza
A Blok Kat:4 34394
Levent/İstanbul

+90 212 280 8567
+90 212 280 8589
info@tspb.org.tr
www.tspb.org.tr

